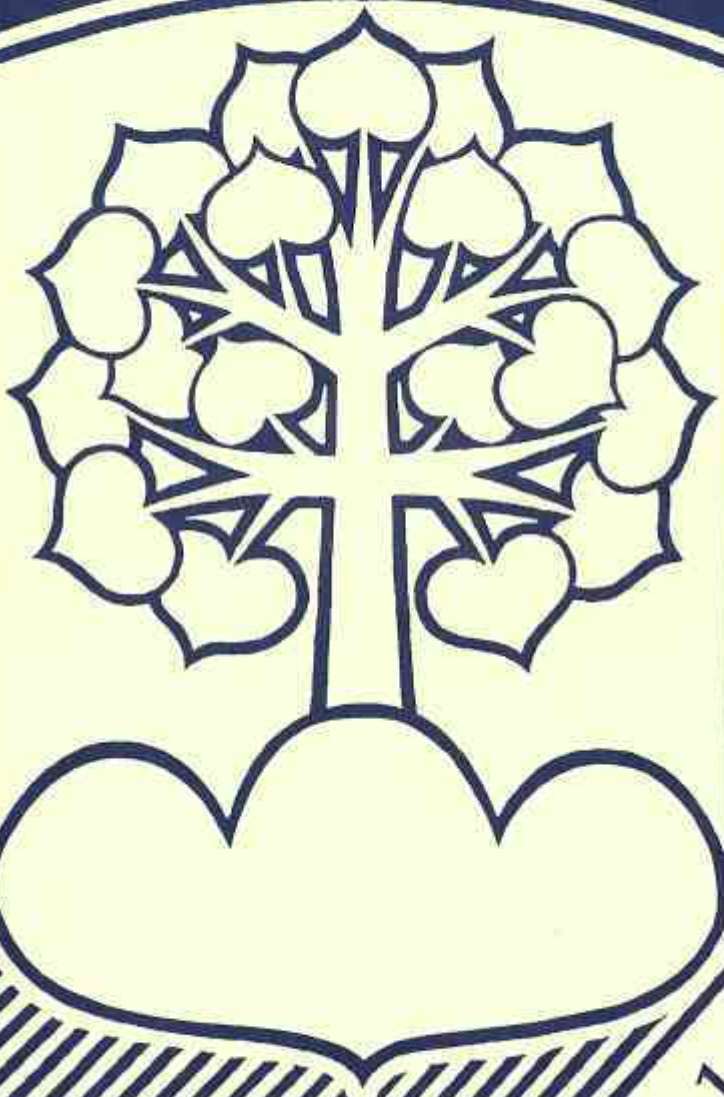
GENEALOGICKO - HERALDICKÝ HLAS

1
2007

ČASOPIS SGHS MARTIN

SLOVENSKÁ GENEALOGICKO-HERALDICKÁ SPOLOČNOSŤ
člen Medzinárodnej konfederácie genealogických a heraldických spoločností
www.genealogy-heraldry.sk

Slovenská genealogicko heraldická spoločnosť (zal. 1991 v Martine) podporuje záujemcov o genealógiu, heraldiku a príbuzné disciplíny, osobitne tých, ktorí skúmajú pôvod a príbuzenské vzťahy slovenských rodín a osobností.
Za týmto účelom poskytuje konzultácie, organizuje vedecké a vzdelávacie podujatia, vydáva periodikum Genealogicko-heraldický hlas a ďalšie publikácie, pripravuje rôzne výskumno-zberateľské akcie, buduje vlastnú knižnicu a archív.

ČLENSTVO
Spoločnosť je otvorená pre domácich i zahraničných členov. Členstvo (individuálne alebo kolektívne) vzniká po zaregistrovaní vyplnenej prihlášky a zaplatení členského príspevku na príslušný kalendárny rok.

ČLENSKÉ PRÍSPEVKY
Slovensko:
SKK 200,-/rok
SKK 150,-/rok pre študentov a dôchodcov
Česká republika:
EUR 7,-/rok (aktuálny ekvivalent v SKK)
Príspevky, prosím, posielajte len v slovenských korunách a, pokiaľ je to možné, priamo na účet SGHS

KONTAKT
Slovenská genealogicko-heraldická spoločnosť
Nám. J. C. Hronského 1,036 01 Martin
Telefón: 043/413 12 67, klapka 459
E-mail: genealogy@snk.sk

BANKOVÉ SPOJENIE
Názov príjemcu: Slovenská genealogicko-heraldická spoločnosť
Adresa: J. C. Hronského 1, 036 01 Martin
Číslo účtu: 17237362/0200
IBAN: SK6302000000000017237362
BIC (swiftový kód): SUBASKBX
Názov banky: Všeobecná úverová banka, a.s.
Adresa banky: M. R. Štefánika 2, 036 01 Martin

GENEALOGICKO-HERALDICKÝ HLAS

Časopis Slovenskej genealogicko-heraldickej spoločnosti a Kabinetu genealógie Slovenskej národnej knižnice. Vychádza 2-krát do roka. Predplatné zahrnuté v členskom príspevku.

Ročník 17/2007, číslo 1.
Zostavovateľ a zodpovedný redaktor:
Milan Šišmiš
Technická spolupráca:
Ivan Bíly
Milan Novák

© Slovenská genealogicko-heraldická spoločnosť, Martin 2007

ISSN 1335-0137

ĎAKUJEME ZA 2 % Z VAŠEJ DANE

Slovenská genealogicko-heraldická spoločnosť

Sídlo: Nám. J. C. Hronského 1.
036 01 Martin
IČO: 14225875
Právna forma:
Občianske združenie
podľa zákona č. 83/1990 Zb.

Informácie a formuláre:
http://www.genealogy-heraldry.sk/slo/podpora.html

OBSAH

Leon Sokolovský
Pätnásť rokov Slovenskej genealogicko-heraldickej spoločnosti **3**

ŠTÚDIE – ČLÁNKY
Maroš Mačuha
Renesančný náhrobok Františka I. Révaia z 2. polovice 16. storočia **7**
Frederik Federmayer
Pečate Mateja Ostariča **14**
Eva Furdíková
Príspevok ku genealógii Braxatorisovcov **18**
Martin Hrubala
Predkovia a príbuzní pezinského rodáka Fratiška von Meissla (1837 – 1934) **36**

PRAMENE
Vladimír Rábik
Erbová listina šľachtického rodu Halus **42**

TERMINOLÓGIA
Peter Viglaš
Probant – střen – stržeň **52**

ANOTÁCIE – GLOSY **58**

KRONIKA **65**

PRÍLOHA
Slovenská genealogicko-heraldická spoločnosť 2003 – 2006 **70**
Orgány SGHS **76**

OHLASY **77**

FROM THE CONTENTS **79**

DNAtest www.dnatest.sk

- špičkové laboratórne vybavenie
- poprední odborníci v oblasti molekulárnej genetiky človeka
- biologický materiál: výter ústnej sliznice
- testy DNA využiteľné v genealógii

Y-DNA test 2890 Sk / vzorka

Testom vyšetríme 17 úsekov DNA na chromozóme Y.
Umožňuje spájať genalogické záznamy po mužskej línii. Vhodný len pre mužov.

mtDNA test 2890 Sk / vzorka

Testom stanovíme postupnosť stavebných prvkov úseku tzv. mitochondriálnej DNA (mtDNA), ktorú prenášajú do ďalšej generácie len ženy.
Umožňuje spájať genealogické záznamy po ženskej línii. Vhodný pre mužov aj pre ženy.

Priezviskový projekt 2890 Sk / vzorka

Pomocou Y-DNA testu zistíme, či majú dvaja alebo viacerí muži s rovnakým priezviskom spoločného predka v mužskej línii. Vhodný len pre mužov.

Genografický test 2890 Sk / vzorka

Umožňuje zaradiť vyšetreného jedinca do jednej z približne 10 hlavných mtDNA alebo Y-DNA línií, korešpondujúcich s populáciami, ktoré osídlili Európu pred cca 10 000 až 40 000 rokmi. Vhodný pre mužov i ženy.

Test biologickej príbuznosti 9489 Sk / dve vzorky

Test umožňuje stanoviť pravdepodobnosť blízkej genetickej príbuznosti. Štandardne sa používa na určenie otcovstva, ale možno ho využiť i na stanovenie pravdepodobnosti iného blízkého príbuzenského vzťahu (napr. starý rodič - vnuk).

Zľavy

20% pre členov SGHS

Zľava na max. dve vyšetrené vzorky na člena. Platí do 30.6.2007.

10% aj pre nečlenov SGHS

Zľava pri zaslaní 5 a viac vzoriek súčasne na rovnaký typ testu.

DNAtest, s.r.o., Poliklinika, Vlčie hrdlo 49, 821 07 Bratislava
Telefón: (02) 4524 12 68 • E-mail: dnatest@dnatest.sk • Web: www.dnatest.sk

Všetky ceny sú uvedené vrátane DPH.

PÄTNÁSŤ ROKOV SLOVENSKEJ GENEALOGICKO-HERALDICKEJ SPOLOČNOSTI

Dňa 26. októbra 2006 uplynulo presne 15 rokov odo dňa vzniku Slovenskej genealogicko-heraldickej spoločnosti. Okolnosti jej zrodu sme už podrobnejšie rekapitulovali pri príležitosti jej desiateho výročia v roku 2001. Teraz nám ide preto len o stručné pripomenutie si tejto pre nás významnej udalosti a cesty, ktorou sme odvtedy prešli. Určite sa to patrí a je to správne, aj keď 15-ročné jubileum je skôr „polokrúhle" než „okrúhle". Zaslúži si to naša Spoločnosť ako celok i všetci jej členovia, ktorí sa na jej činnosti priamo podieľajú, alebo ju aspoň považujú za svoju a hlásia sa k nej.

SGHS vznikla s cieľom organizačne podchytiť a vytvoriť priestor pre spoločne koordinované aktivity záujemcov o genealógiu a heraldiku na Slovensku, a to tak z radov profesionálnych odborníkov, ako aj amatérov. Spočiatku ju pod svoje krídla symbolicky, ale v konkrétnych prípadoch aj veľmi reálne prichýlila Matica slovenská, neskôr Slovenská národná knižnica v Martine. V prvom prípade patrí za to naša vďačná spomienka bývalému, žiaľ už nebohému podpredsedovi MS PhDr. Cyrilovi Žuffovi, v druhom zasa úprimne ďakujeme za účinnú pomoc generálnemu riaditeľovi SNK doc. PhDr. Dušanovi Katuščákovi, CSc.

Zakladatelia SGHS pod predsedníctvom RNDr. Romana Zelenaya, CSc. a potom prof. PhDr. Jozefa Nováka, DrSc. azda ani celkom presne nepredpokladali až do akej šírky, hĺbky a rôznorodosti aktivít sa táto Spoločnosť za prvých 15 rokov svojej existencie rozvinie. Pri všetkej skromnosti môžeme konštatovať, že sú úctyhodné a keby sme ich chceli rad za radom vymenovať, vyžiadalo by si to určite oveľa viac času a priestoru, než máme na tomto mieste k dispozícii. Spomeňme preto z nich aspoň niektoré.

Na popredné miesto sa žiada zaradiť informačnú činnosť, a to tak čo sa týka diania v samotnej SGHS, ako aj genealógie a heraldiky, ba i niektorých ďalších príbuzných vedných disciplín a záujmových oblastí ako takých. Slúžia nám na to predovšetkým dve média. Časopis *Genealogicko-heraldický hlas* a internetová stránka *www.genealogy-heraldry.sk*. Okrem toho funkcionári a niektorí členovia Spoločnosti, osobitne jej „spiritus movens" tajomník Mgr. Milan Šišmiš, za predchádzajúce poldruhadesaťročie poskytli odpovede na nespočetné množstvo organizačných aj odborných otázok položených nielen zo strany členskej základne, ale aj širšej domácej, ba aj zahraničnej verejnosti.

Do istej miery informatívne úlohy plnia aj vedecké konferencie, sympóziá, semináre a kolokviá. Výbor SGHS ich usporadúva pravidelne, v podstate každý rok. Ich hlavný cieľ však, samozrejme, spočíva v snahe o vedeckú prezentáciu a diskusiu zameranú na metodologické a bádateľské otázky, týkajúce sa vybraných tém z genealógie a heraldiky. Na mnohých z nich sa aktívne podieľali naši priatelia zo susedných krajín, mali teda medzinárodný charakter. Je pritom veľmi užitočné

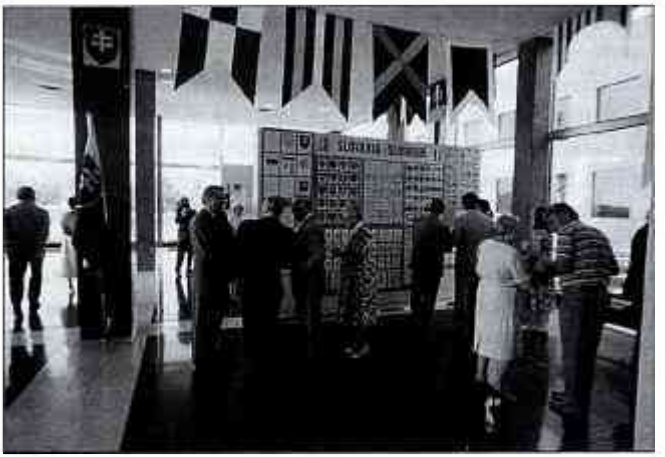

a obojstranne obohacujúce, že na väčšine takýchto odborne zameraných podujatí sa zúčastňujú aj záujemcovia z radov laických členov Spoločnosti.

Práve na jednom z takýchto podujatí vznikla myšlienka na organizovanie *Letnej školy praktickej genealógie*, to znamená kurzov zameraných na školenie amatérskych záujemcov o genealogické výskumy. V rámci týchto niekoľkokrát opakovaných kurzov poskytli vedecky erudovaní bádatelia svojim neškoleným kolegom zo Spoločnosti základné návody ako robiť archívny výskum, ako pracovať s historickými, špeciálne genealogickými prameňmi a ako získané poznatky sumarizovať a prezentovať.

Aj vďaka Letnej škole genealógie sa zvýšil, zvyšuje počet a najmä kvalita genealogických výskumov prebiehajúcich na Slovensku. SGHS však, pochopiteľne, podporuje, neraz dokonca sama iniciuje aj vysoko profesionálne bádania, a to tak v genealógii, ako aj v heraldike. Pre najhodnotnejšie z nich poskytuje zároveň publikačné možnosti. Kým drobnejšie príspevky nachádzajú priestor v spomínanom *Genealogicko-heraldickom hlase*, väčšie vychádzajú buď ako štúdie v zborníkoch, či dokonca ako samostatné monografie. Práve na tento účel zriadil výbor SGHS dva edičné rady. V ich názvoch *Bibliotheca genealogica Slovaca* a *Bibliotheca heraldica Slovaca* sa odráža jednotiaci menovateľ, vyplývajúci z vedného zamerania Spoločnosti.

S úmyslom podnecovať a podporovať genealogickú vedu, vrátane výskumov pôvodu a vývoja vlastných rodov, vyhlasuje výbor SGHS v dvojročných cykloch súťaž o najlepšiu genealogickú prácu. Tie, ktoré sú ocenené najvyššie, dostávajú príležitosť aj na publikovanie. Súťaž využívajú na overovanie si svojich schopností a ich konfrontáciu s názormi posudzovateľov, prípadne ďalších oponentov najmä mladší kolegovia – študenti a amatérski bádatelia. Doterajšie pozitívne skúsenosti z priebehu súťaže nás vedú k rozhodnutiu, aby sa v nej pokračovalo i v nasledujúcich rokoch.

Miesto, kde myšlienky Slovenskej genealogicko-heraldickej spoločnosti dostali priestor: bývalá budova Matice slovenskej, teraz Slovenskej národnej knižnice v Martine (vľavo)

...a jedno z miest, kam sa dostali: medzinárodná heraldická výstava v kanadskej Ottawe (vpravo)

Foto: M. Šišmiš

S vedecko-bádateľskými a publikačnými aktivitami SGHS veľmi tesne súvisia, ba navzájom sa prelínajú aj práce na tvorbe moderných pramenných databáz. Už dlhšiu tradíciu, no zdá sa, že ešte dlhšiu perspektívu má akcia zameraná na evidenciu náhrobných nápisov z cintorínov na celom území Slovenska. Ďalším projektom podobného zamerania, ale dúfame, že v kratších časových dimenziách, je práve v tomto období sa rozbiehajúci súpis slovacikálnych armálesov.

Zvýšenú hodnotu pridáva Slovenskej genealogicko-heraldickej spoločnosti spolupráca s jej sesterskými spoločnosťami a ich členmi – genealógmi a heraldikmi v zahraničí. Najintenzívnejšia komunikácia prebieha s priateľmi z Českej republiky (Ostrava, Brno, Olomouc, Praha atď.). Dobré kontakty máme aj s kolegami v Maďarsku, Poľsku, na Ukrajine a v ďalších európskych krajinách smerom na západ aj na východ. V zámorí sú to najmä Spojené štáty americké a Kanada. Aj vďaka spolupráci so všetkými týmito partnermi patrí dnes SGHS medzi celosvetovo známe a rešpektované organizácie daného zamerania.

Napokon by som chcel na tomto mieste a pri uvedenej príležitosti zdôrazniť propagačné a popularizačné činy SGHS. V nezanedbateľnej miere tieto úlohy plní aj už spomínaný časopis *Genealogicko-heraldický hlas* a citovaná internetová stránka SGHS. No veľký podiel na propagácii našej Spoločnosti a ešte väčší na popularizácii stavu a perspektív našej genealógie a heraldiky majú niektoré, týmto smerom priamo navedené konkrétne akcie. Azda najvydarenejšou a najúčinnejšou bola putovná výstava prezentujúca výsledky práce súčasných slovenských heraldických umelcov a neskôr jej variant v podobe stálej expozície na Trenčianskom hrade. Do tejto skupiny patrí aj heraldická mapa miest Slovenskej republiky z ateliéru Ladislava Čisárika ml.

Ako vidno aj z uvedeného krátkeho a isto zďaleka nie vyčerpávajúceho prehľadu, SGHS predchádzajúcich 15 rokov „neprespala". Naopak, žila intenzívnym, činoro-

dým životom. Verím, že v budúcnosti sa nájde ešte dostatok lepších príležitostí a autorov, ktorí ho popíšu a spravodlivo zhodnotia. Pre nás je v tejto chvíli azda dôležitejšie, že naša práca pokračuje.

Najlepším dôkazom toho je fakt, že aj toto 15. jubileum sme si pripomenuli nie veľkolepými oslavami, či emotívne podfarbenými pozdravnými laudáciami (aj k tomu možno niekedy vo vzdialenejšej budúcnosti dôjde), ale primerane skromne, o to však užitočnejšie – odborným seminárom *K dejinám genealogického výskumu na Slovensku*. Chceli sme ním zdôrazniť nevyhnutnú potrebu retrospektívy tejto vedeckej disciplíny a na príkladoch jednotlivých referátov, ktoré môžeme vnímať tiež ako sondy do danej problematiky, načrtnúť možnosti a spôsoby bádania a tým azda aj podnietiť ďalšie výskumy v tomto smere, ktoré v budúcnosti, dúfam, vyústia do kompletnej syntézy našej genealogickej historiografie.

Leon Sokolovský

(Otvárací prejav, ktorým sa predseda SGHS 25. októbra 2006 prihovoril k účastníkom jubilejného stretnutia genealógov a heraldikov v Martine)

RENESANČNÝ NÁHROBOK FRANTIŠKA I. RÉVAIA Z 2. POLOVICE 16. STOROČIA

Maroš Mačuha

FRANCISCO DE REVA ...
VIRO PIETATE ET INTEGRITATE
AC LEGVM SCIENTIA CLARISSIMO ...

Vnútro kostolov slúžilo v minulosti aj ako miesto posledného odpočinku vplyvných osobností. V závislosti od ich zámožnosti a módy boli ich hroby viac či menej podrobne označované a zdobené.[1] Dnes preto tieto pamiatky stoja kdesi na pomedzí pamiatok umenia a histórie. Ich výtvarné stvárnenie je veľmi často na vrchole umeleckej úrovne svojej doby, v mnohých prípadoch reflektuje najmodernejšie súdobé výtvarné prúdy.

Oltárne či nástenné náhrobky s náhrobnými doskami, pamätné dosky zhotovené na pamiatku zosnulého, tzv. epitafy, alebo pohrebné štíty, ktoré označujeme aj ako mortuária, patria snáď aj k najtypickejším zachovaným „nosičom" rodovej symboliky. Vďaka prevažne trvácemu materiálu, ktorý vo väčšine prípadov úspešne odoláva zubu času, nám často detailne uchovávajú podobu šľachtického či meštianskeho erbu. Okrem toho – vďaka početným nápisom – sú aj vierohodnými zdrojmi genealogických informácií. Obsahujú totiž nielen biografické údaje viažúce sa k zosnulému, ale často aj údaje o jeho manželke, príbuzných a familiároch.[2] Pri nedostatku iných (archívnych) informácií môžu byť často ich jedinými a jedinečnými zdrojmi. Kostoly na Slovensku skrývajú v tomto ohľade nejedno prekvapenie.

Svedectvá o vplyvných a privilegovaných

Bohatými kolekciami takýchto pamiatok oplývajú predovšetkým farské kostoly veľkých miest, v ktorých prevažujú náhrobníky mestského patriciátu a významných cirkevných hodnostárov (napr. Dóm Sv. Martina v Bratislave, Dóm Sv. Mikuláša v Trnave, chrám Sv. Jakuba v Levoči).[3] Aj kláštorné chrámy mestských reholí, hlavne

[1] Keďže na Slovensku doteraz nebol vykonaný žiadny systematický súpis týchto vzácnych pamiatok a mnohé sa vďaka nepozornosti, resp. neuvedomeniu si ich hodnoty ani nedostali do Súpisu pamiatok, ich stupeň ohrozenia je dnes značný. V mnohých kostoloch preto môžeme „objaviť" nejedno pozoruhodné dielo tohto typu. Pozri *Súpis pamiatok na Slovensku 1 – 3*. Bratislava 1967 – 1969.

[2] SPIRITZA, J.: *Motív rodinnej genealógie na epitafoch zo 16. a 17. storočia*. In: Genealogicko-heraldický hlas 10, 2000, č. 1, s. 3n.

[3] MIKÓ, A. – PÁLFFY, G.: *A Pozsonyi Szent Márton-Templom késő reneszánsz és kora barokk síremlékei (16 – 17. század)*. In: Művészettörténeti értesítő, 51, 2002, č. 1 – 2, s. 107 – 172, LUDIKOVÁ, Z.: *A Nagyszombati székesegyház késő reneszánsz és barokk síremlékei (16 – 17. század)*. In: Tamže, s. 85 – 106.

františkánov, vo významných mestských centrách boli obľúbenými miestami posledného odpočinku významných osôb (príkladmi takýchto kolekcií sepulkrálnych pamiatok sú napr. františkánske kláštory v Bratislave a Skalici). Skladba tam pochovaných osobností bola spravidla pestrejšia, vo väčšom počte boli zastúpené hroby vyššej šľachty – fundátorov a mecénov daného kláštora.

Pamiatky tohto druhu však umiestňovali aj v kostoloch pomerne málo rozvinutých a v minulosti, ale aj dnes možno menej významných lokalít. Typickým príkladom je kostol v Štítniku, ktorý obsahuje jeden z najpozoruhodnejších súborov náhrobkov, náhrobných dosiek, epitafov a mortuárií na Slovensku. Ak feudálne panstvo dlhodobo vlastnili členovia jedného šľachtického rodu, obyčajne sa nechávali pochovávať v niektorom z viacerých kostolov na panstve. Zvlášť vplyvné rody si dávali budovať aj súkromné pohrebné kaplnky (napr. ešte v stredoveku Zápolskovci v Spišskom Štvrtku a neskôr v Spišskej Kapitule). Ako miesta pre ne si vyberali niektoré z relatívne významnejších sídiel na panstve, mohlo ísť o (ich rezidenčné) poddanské mesto, resp. mestečko s farským kostolom. Úlohu pri voľbe hrala niekedy aj nevelká vzdialenosť kostola od sídelného hradu (kaštieľa) zemepána, pričom veľkosť vybranej lokality v tomto prípade nerozhodovala.

K počiatkom Révaiovcov v Turci

Kostol svätého Martina v Martine v Turci sa stal v novoveku obľúbeným miestom posledného odpočinku členov magnátskeho rodu Révaiovcov, sídliacich na (župnom) hrade Sklabiňa.[4] Mestečko Svätý Martin síce nebolo v 16. storočí najľudnatejším sídlom Turčianskej stolice, avšak vďaka blízkosti župného hradu sa sem už v tomto období postupne prenášali riadiace orgány stoličnej správy.

Samotný rod Révai má hlbokú históriu siahajúcu do 13. storočia, avšak stredoveká fáza jeho dejín je málo známa. Snáď aj preto, že ich rodové majetky sa pôvodne nachádzali vo vzdialenej Sriemskej stolici pri južných hraniciach Uhorska.[5] Až kariérou Františka I. Révaia a jeho nevlastného brata Štefana na dvore a hlavne vo vojenských službách na strane Ferdinanda I. – v bojoch o uhorskú korunu s proti-

[4] Rod Révai stál donedávna nezaslúžene na okraji záujmu historikov. Stručného monografického spracovania sa dočkal iba Peter Révai (+1622), strážca uhorskej koruny v prvej štvrtine 17. storočia a autor historických diel (BÓNIS, G. *Révay Péter*. Budapest 1981, 113 s.). Staršia maďarská historiografia si všímala ešte (hlavne) jeho činnosť v prestížnom úrade strážcu uhorskej kráľovskej koruny (SZILÁGYI, S. *Révay Péter és a Szent korona*. In: Értekezések a történeti tudományok köréből 8. Budapest 1875, s. 1 – 95). Problematikou domáceho a zahraničného štúdia synov Františka I. Révaia sa zaoberali FRANKL, V. *Révai Ferencz nádori helytartó fiának hazai és külföldi iskoláztatása 1538 – 1555*. In: Értekezések a történeti tudományok köréből, 2. osztál., II. kötet, VI. szám. Pest 1872 – 1873, s. 1 – 94, MAČUHA, M. *Akademická peregrinácia Révaiovcov v polovici 16. storočia a jej pramene*. In: Prameny k dejinám šlechtického cestování. Univerzita Pardubice, 22 strán (v tlači). Účinkovaniu rodu v ranom novoveku, predovšetkým v súvislosti s ich majetkovým zázemím je venovaná dizertačná práca MAČUHA, M. *Dominium Revaianum. Panstvá rodu Révai v ranom novoveku*, pripravená na obhajobu v roku 2007.

[5] NAGY, I. *Magyarország családai czímerekkel és nemzékrendi táblákkal 9*. Pest 1862, s. 690 – 721 (heslo Révay).

Sklabinský hrad v 30-tych až 40-tych rokoch. Z archívu Petra Horanského, Bratislava

kráľom Jánom Zápoľským – nadobudli Révaiovci pre svoj rod postupne majetky na území dnešného Slovenska.

Prvú donáciu na polovicu hradu a panstva Sklabiňa získal František I. už v roku 1527.[6] V tomto období bol Turiec takpovediac frontovou líniou vplyvu kráľa Ferdinanda I. v Uhorsku. Susedný Liptov bol v moci Zápoľskovcov, ktorých hlavné majetky sa nachádzali na Spiši a na Orave mali loajálnych Kostkovcov, pánov hradu Orava.

V priebehu druhého a tretieho decénia František I. úspešne pacifikoval územia Turca pre habsburského kráľa, za čo postupne získal v tejto malej stolici väčšinu pôdy. Dostal donácie aj na druhú polovicu sklabinského hradu a panstva a v roku 1540 konečne aj na susedné blatnické panstvo, čím sa stal majoritným vlastníkom pozemkov v Turci.[7]

Ruka v ruke s majetkami získaval aj dôležité funkcie v štátnom aparáte. Stal sa postupne turčianskym županom, kráľovským miestodržiteľom, a nakoniec aj vicepalatínom – čo bola najvyššia funkcia v kráľovstve v čase, keď samotný úrad palatína ostal niekoľko rokov neobsadený.[8]

[6] MAČUHA, M.: *Rezidencie Révayovcov v 16. a 17. storočí*. In: Pamiatky a múzeá 1/2005, s. 21.
[7] JERŠOVÁ, M.: *Rod Ivanka z Jordánu a Dražkoviec*. Martin 1937, s. 101.
[8] *Palatini Regni Hungariae bello paceque clarissimi e diversibus scriptoribus patriis, exteris, diplomatibus, aliisque instrumentis literariis eruti ... Editio tertia*. Tyrnaviae: Typis academicis societatis Jesu, Anno MDCCLX (1760), s. 131.

Hrob zakladateľa

František I. Révai zomrel v Bratislave 1. novembra roku 1553 ako šesťdesiatštyriročný, pravdepodobne pri plnení úradných povinností v správe monarchie. Voľba miesta pohrebu v kostole v Martine mala iste symbolicky vyjadrovať nárok jeho potomstva na len nedávno získané turčianske domínium. Jeho náhrobná doska, vyhotovená z veľmi kvalitného červeného mramoru, je najstarším zo zachovaných náhrobkov pôvodne gotického farského kostola v Martine a svojím prevedením patrí ku klenotom renesančného umenia u nás. Nevieme, či pôvodne kryla oltárový náhrobok, teda či je umiestnená v pôvodnej alebo sekundárnej polohe. Na tieto otázky by mohol odpovedať len archeologický prieskum lode kostola. V súčasnosti je umiestnená na stene na pravej strane v sakristii kostola. Doska zobrazuje ležiaceho muža v takmer skutočnej veľkosti, pravdepodobne v skutočnej polohe, v akej bolo telo Františka Révaia po smrti vystavené na katafalku.

Tvár zomrelého, na uhorského šľachtica nezvyčajne bez brady, je hladko oholená, s vráskami na čele a so zavretými očami. Hlava krytá jednoduchou čiapkou siahajúcou až na uši spočíva na vankúši s ozdobnými strapcami na okrajoch.[9]

Najpozoruhodnejšie je oblečenie nebohého. Celé telo je zahalené v strohej protestanstskej šube s prestrihovanými rukávmi, siahajúcej až po lýtka – pravdepodobne odeve, ktorý nebohý používal počas svojho života.[10] Jedinou ozdobou tohto plášťa, ktorého sfarbenie si môžeme len domýšľať (asi nebudeme ďaleko od pravdy, ak mu podľa analógií prisúdime módnu strohú čiernu farbu), je kožušinový lem pozdĺž celého jeho okraja a tri lineárne pásy na rukávoch. Na nohách má zosnulý obuté jednoduché renesančné škorne, tzv. „psie huby" s typicky zaokrúhleným okrajom. Ruky má zopäté na hrudi, pravdepodobne v modlitbe. Keďže najviac vyčnievajúce časti postavy – nos a konce rúk – boli v minulosti odrazené, nevedno či zosnulý pôvodne niečo v rukách zvieral: kríž, bibliu a podobne.

Na pravej strane hore z pohľadu ležiaceho sa nachádza rodový erb Révaiovcov – vlk vyrastajúci z kráľovskej koruny, zvierajúci v labe trojružu. Na ľavej strane je v kartuši renesančnou kapitálou napísaný známy latinský citát z Evanjelia podľa Jána:[11]

IOAN(NES). 3.

SIC DEVS DILEXIT MVNDVM, VT FILIVM SVVM VNIGENITVM DARET PRO MVNDO VT OMNIS

QVI CREDIT IN EVM NON PEREAT SED HABEAT VITAM ÆTERNAM[12]

[9] Naozajstné podhlavníky naplnené vonnými koreninami a bylinami mali za cieľ počas pohrebu eliminovať mŕtvolný zápach. HAJNÁ, M.: *Smutečni šaty a pohrebni roucho v kultuře raného novověku*. In: RADIMSKÁ, J. (ed.): Vita morsque et librorum historia. Opera romanica 9. České Budějovice 2006, s. 74.

[10] V 16. storočí sa urodzení mŕtvi pochovávali do šiat pripomínajúcich ich bežný odev, ktorý bol ale nový a nepoužitý. Tamže, s. 71.

[11] Pri prepisovaní textu rešpektujem zaužívanú formu prepisu epigrafických pamiatok podľa citovanej literatúry. Písmená v zátvorkách sú rozvinuté skratky.

[12] Preklad: Boh tak miloval svet, že poslal svojho jednorodeného syna na tento svet, aby každý, kto v neho verí, nezomrel, ale mal život večný.

Kostol sv. Martina v Martine v súčasnosti
Foto M. Šišmiš

Náhrobná doska podpalatína Františka I. Révaia (1489 – 1553)
Foto M. Mačuha

Väčšia nápisová tabuľa s latinským textom sa nachádza aj pri nohách postavy a oboznamuje nás s osobnosťou zosnulého.

D(EO). O(PTIMO). M(AXIMO).

FRANCISCO DE REVA COMITI COMITATVS THVROCIEN(SIS), AC LOCVM TENEN(TI) OFFICII PALATINALIS REGNI HUNGAR(IAE) VIRO PIETATE ET INTEGRITATE AC LEGVM SCIENTIA CLARISSIMO, QUI A CLADE MOHACHIEN(SI), QUA LVDOVICVS HUNGAR(IAE) REX, PROH DOLOR INTERIIT, PARTES FERDINANDI IMPERATORIS ET REGIS SECVTVS, MVLTA TAM IN RECVPERANDIS NISI FATA OBSTITISSENT, BVDE ET ALBA, QUAM ALIIS GRAVISSIMIS, NON SOLVM[13] HVNGARIAE, SED TOTIVS REIPVBLICAE CHRISTIANAE NEGOTIIS, EIDEM REGI PRAECLARA FACINORA PRAESTITIT, MICHAEL ET FRANCISCVS

[13] Tu text náhrobníka končí, pretože ďalšia časť kameňa je zapustená v podlahe kostola. Prepis nápisu však priniesol už v roku 1876 F. V. Sasinek v historickom schematizme banskobystrickej diecézy (*Schematismus historicus dioecesis Neosoliensis*. Banská Bystrica 1876, s. 241). Toto dielo bolo vyhotovené na základe starších kanonických vizitácií, ktoré zachytili ešte celý pôvodný nápis. Naznačuje to, že súčasná poloha náhrobníka nemusí byť primárna. V latinskom texte je táto pamiatka charakterizovaná ako lapis monumentalis. R. Ragač v Genealogicko-heraldickom hlase 2/2006, s. 46 upozorňuje tiež na starší odpis náhrobníka v rukopise Ms 794 asi z konca 17. storočia, ktorý je uložený v Univerzitnej knižnici v Bratislave.

DE REVA, FILII, ET VIRTUTIS ET FORTUNARVM HAEREDES PATRI PIENTISSIMO P(O-NENDVM). C(VRAVERVNT). VIXIT ANNOS LXIV. OBIIT ANNO CHRISTI MDLIII DIE I. NOVEMBRIS.[14]

Bojovníci a vzdelanci

Náhrobok Františka I. Révaia v kostole Sv. Martina v Martine je vzhľadom na dobu svojho vyhotovenia veľmi pozoruhodný. V polovici 16. storočia sa väčšina zomrelých uhorských magnátov stále nechávala zobrazovať v intenciách stredoveku – v celoplátovej zbroji, s rôznymi zbraňami (kopijou, mečom, palcátom) v rukách. Typickými príkladmi sú náhrobky Františkových súčasníkov Rafaela Podmanického z r. 1558 z farského kostola v Považskej Bystrici, alebo krajinského kapitána Gašpara Šeredího z roku 1550 z farského kostola vo Svätom Jure. Ešte aj priateľ a kolega Františka I. Révaia, rovnako humanisticky vzdelaný Alexius Turzo sa dal na svojom náhrobku znázorniť ako rytier.[15] Tieto atribúty mali vyzdvihovať pôvodné poslanie šľachticov ako bojovníkov, ktoré v uhorských pomeroch znovu aktuálne ožilo v súvislosti s tureckými vpádmi.

V inom ako vojenskom odeve boli v tejto dobe znázorňované hlavne duchovné osoby. Tendencia šľachty nechávať sa znázorňovať s atribútmi bojovníkov však v Uhorsku prevládala aj neskôr, v druhej polovici 16. a aj v 17. storočí. Príkladmi sú náhrobky Andreja Bátoriho z r. 1567 z kláštorného kostola v Marianke, Jána Hrabovského z r. 1585 z farského kostola v Predmieri, epitaf Juraja Turzu z r. 1616 na Oravskom hrade, ako aj náhrobník bratov Görgeiovcov z r. 1600 z farského kostola v Toporci.[16] Poslední menovaní sú už síce znázornení bez brnenia, v typickom dobovom odeve uhorskej šľachty, v rukách však presvedčivo zvierajú budzogáne, pričom druhé ruky majú položené na šabliach.

Náhrobník Františka I. Révaia je jedným z prvých „civilných" náhrobníkov príslušníka vyššej šľachty v Uhorsku.[17] Ak ho porovnáme s inými rovnocennými sepulkrálnymi dielami svojej doby, cítime z celého prevedenia preduchovnelosť a zbožnosť. František Révai patril k jedným z najrozhodnejších a najvplyvnejších

[14] Preklad: Prevelkému a predobrému Bohu. Františkovi z Révy, županovi Turčianskej stolice a miestodržiteľovi úradu palatína Uhorského kráľovstva, človeku zbožnosťou a bezúhonnosťou, ako i znalosťou zákonov najslávnejšiemu, ktorý po bitke pri Moháči, kde Ľudovít, kráľ Uhorska, na veľký žiaľ zahynul, nasledujúc stranu cisára a kráľa Ferdinanda pri vydobývaní – keby nebol býval osud proti – Budína a Stoličného Belehradu, ako aj v iných veľmi závažných záležitostiach nielen Uhorska, ale celého kresťanského spoločenstva, tomuto kráľovi vykonal preslávne skutky. Najzbožnejšiemu otcovi dali postaviť Michal a František z Révy, synovia a dedičia jeho cnosti a bohatstva. Žil 64 rokov. Zomrel v roku Krista (Pána) 1553, dňa 1. novembra.

[15] Skvostný náhrobník z r. 1543 z kostola sv. Jakuba v Levoči. SPIRITZA, J. (cit. v pozn. 3), s. 4.

[16] Fotografie viacerých spomínaných náhrobníkov sú uverejnené v *Súpise pamiatok na Slovensku 4*. Bratislava 1978, s. 475, 479, 480.

[17] MIKÓ, A.: *Késő reneszánsz és kora barokk síremlékek a Magyar királyság területén (1540 – 1690)*. In: ETÉNYI, N. G. – HORN, I.: Idővel Palotát... Magyar udvari kultúra a 16 – 17. században. Budapest 2005, s. 634.

prívržencov Lutherovej reformácie v Uhorsku. Aktívne sa zaujímal aj o vieroučné spory, o čom svedčia zachované listy z jeho korešpondencie s Martinom Lutherom i Leonardom Stöckelom. Bol humanisticky vzdelaný a kvalitné právnické vzdelanie európskej úrovne zabezpečil aj všetkým svojim štyrom synom.[18] Je pozoruhodné, že napriek svojej angažovanosti vo vojenských výpravách proti vzdorokráľovi Jánovi Zápoľskému i proti Turkom, sa – ako jeden z mála svojej doby – nenechal na svojom hrobe znázorniť vo vojenskej zbroji, ale ako humanista a zbožný evanjelik augsburského vyznania.

Sepulkrálne pamiatky treba intenzívne chrániť ako pamiatky nielen s veľkou umeleckou, ale aj historickou výpovednou hodnotou. Určitým oživením celoeurópskeho záujmu o tento druh pamiatok sú v poslednej dobe vydania historických prác, ktoré sa zaoberajú analýzou problematiky umierania a smrti v minulosti.[19] Ako prvý krok k ich ochrane na Slovensku by preto mal byť ich podrobný a celkový súpis v miestach výskytu. Cestou regionálnych súpisov, dokonca dvojjazyčných, sa vydali kolegovia v Českej republike už v 90-tych rokoch minulého storočia.[20]

[18] MAČUHA, M.: *Akademická peregrinácia* ... (cit. v pozn. 4).
[19] ARIES, P.: *Dějiny smrti*. Praha 2000; IMHOF, A. E.: *Ars Moriendi. Die Kunst des Sterbens einst und heute*. Wien – Köln 1991; OHLER, N.: *Sterben und Tod im Mittelalter*. München 1990.
[20] PROCHÁZKA, Z. – OULÍK, J.: *Historické náhrobníky Tachovska. Die historischen Grabmäler der Tachauer Region*. Domažlice 1995, 167 s.

buď v mužskej línii vymrel, alebo sa jeho potomkovia z Bratislavskej stolice vysťahovali, pretože mladšie súpisy šľachty už Ostaričovcov neevidujú.

Stragistické stopy po Matejovi Ostaričovi

Po Matejovi Ostaričovi sa zachovalo viacero pečatí z rokov 1639 – 1660. Ich rozbor ukázal, že tento pálfiovský úradník používal v spomínanom období až 5 rôznych typárií, pričom – nezvyčajne a o to prekvapujúcejšie – do každého z nich vybral iný symbol.

Prvé typárium je doložené pečaťou z roku 1639 *(obr. 1)*.[8] Pečať má nepravidelný oktogonálny zdvojený lem, tvorený linkou a perlovcom. V pečatnom poli je doprava obrátené obrnené rameno držiace neznámy predmet (písacie brko?). V ohybe ramena je ružička. V päte pečatného poľa, pod ramenom sú dva štvorlístky. V záhlaví pečatného poľa sú iniciály M. O., nad ktorými je ozdobná guľôčka. Predpokladáme, že toto pečatidlo si Matej nechal vyhotoviť po nástupe do pálfiovských služieb. Ako vidieť z obsahu pečate, jeho prvý osobný symbol nebol heraldizovaný a charakterizoval pravdepodobne Matejove pisárske zamestnanie.

Druhé typárium dokladá pečať z roku 1640 *(obr. 2)*.[9] Pečať má linkou tvorený oktogonálny lem. V pečatnom poli je zobrazený štít, v ktorom zo srdca vyrastajú tri ruže (trojruža). V záhlaví poľa, nad štítom sú iniciály M. O., medzi ktorými je malá ozdobná guľôčka.

Zdá sa, že súbežne s vyhotovením predchádzajúceho pečatidla alebo krátko na to si Matej nechal zhotoviť aj typárium s heraldizovaným symbolom. Hoci bol šľachticom, do typária dal vyryť len svoj osobný znak a nie svoj rodový erb. Pečatný symbol troch ruží vyrastajúcich zo srdca bol veľmi obľúbený tak na vidieku, ako aj medzi mešťanmi.[10] Symboli-

[7] ŠA Bratislava, Župa Bratislavská I., investigačný protokol z roku 1732, Niederosterreichishes Landesarchiv Viedeň (NÖLA), Panstvo Pálffy – Marchegg, kr. 16.
[8] ŠA Bratislava, pobočka Trnava (ŠA Trnava), MG – Trnava, Vinaria, kr. 1.
[9] ŠA Trnava, MG – Trnava, Vinaria, kr. 1.
[10] Symbol sme našli napr. na pečatiach mnohých richtárov a prísažných obcí z okolia Trnavy, Pezinka a Modry. Doložený je aj u mešťanov slobodných kráľovských miest, napr. Gašpara Sybera (1614) a Matúša Scherza (1603). Porovnaj FEDERMAYER, F.: *Erby bratislavských patricijov a mešťanov v 16. a 17. storočí*. In: Heraldika na Slovensku. Martin 1997, s. 89.

ka ruží bola mnohovýznamová, okrem iného vyjadrovali aj plodnosť prírody, pre zemepánskeho úradníka vhodný motív.[11]

Tretie typárium dokladajú pečate z rokov 1641 – 1643 *(obr. 3)*.[12] Majú oválny lem tvorený rastlinným motívom. V strede poľa je zobrazený erb. Tvorí ho okrúhly štít v barokovej kartuši, v ktorom na trojvrší stojí doprava obrátený kohút. V pravej nohe drží kvet. V záhlaví pečatného poľa, z vrchu kartuše vyrastá 5 vtáčích (kohútích?) pier nahrádzajúcich klenot erbu. Po jeho bokoch sú iniciály M. O. Symbol kohúta bol v šľachtických erboch pomerne obľúbený. Nevylučujeme preto, že toto typárium zobrazuje pôvodný erb Ostaričovcov, ktorý používali ako chorvátski šľachtici. Potvrdiť to však môže až nález pečate iného príslušníka rodu.

Štvrté typárium dokladajú pečate z rokov 1648 – 1653 *(obr. 4)*.[13] Majú oválny lem tvorený perlovcom. V strede poľa je zobrazený znak. Tvorí ho okrúhly štít v barokovej kartuši, v ktorom je heraldická ľalia. V záhlaví pečatného poľa sú iniciály M. O.

Toto typárium si Matej nechal vyhotoviť až po istom čase v palfiovských službách. Predpokladáme, že vzniklo medzi rokmi 1645 – 1648. Nachádzame v ňom nový Matejov osobný znak, ktorý nie je ani len príbuzný jeho predchádzajúcim heraldickým znameniam. O dôvodoch zmeny, prípadne výberu nového symbolu – ľalie, môžeme len špekulovať. Ľalie nachádzame na erbe Fugerovcov, azda ho teda inšpiroval erb jeho zemepánky Márie Fugerovej.

Piate typárium dokladá pečať z roku 1660 *(obr. 5)*.[14] Pečať má linkou tvorený oválny lem. V strede pečatného poľa je zobrazený erb. Tvorí ho štít, v ktorom na trojvrší stojí doprava obrátený grif držiaci v pazúroch pravej prednej laby poštovú trúbku. Nad štítom je turnajská prilba s korunkou a prikrývadlami. Klenot tvorí od pása vyrastajúci grif zo štítu rovnako držiaci poštovú trúbku. Pravú a ľavú stranu lemu pečate kopíruje neúplný kruhopis rozdelený na dve časti. Od erbu ho oddeľuje osobitná linka. V ľavej časti kruhopisového poľa je text MATHIAS, v pravej text OSTARICZ.

V typáriu je zobrazený šľachtický erb, ktorý Ostaričovci získali armálnou listinou v roku 1656. Našli sme ho aj na pečatiach ďalších členov rodu – Matejovho brata Jána (1667) a vnuka Jána (1720).[15] V erbe stojí za pozornosť použitý symbol poštovej trúbky. Dokladá, že nobilitovaní Matej a Ján Ostaričovci boli na panstve Červený Kameň aj poštmajstrami, prípadne poslami.

Záverom tejto sondy do výskumu pečatných znamení zemepanských úradníkov vyslovujeme želanie, aby spomínaná problematika oslovila aj ďalších bádateľov. Intenzívne bádanie v tejto oblasti môže priniesť mnohé nové, zaujímavé poznatky o minulosti šľachtickej i nešľachtickej heraldiky na našom území.

[11] MYSLIVEČEK, M. *Panoptikum symbolů, značek a znamení*. Praha 2001, s. 210.
[12] ŠA Trnava, MG – Trnava, Vinaria, kr. 1; MG – Trnava, Missiles, kr. 73 (1643); SNA, Ústredný archív rodu Pálfi, Neusporiadaná korešpondencia, kr. 3.
[13] ŠA Trnava, MG – Trnava, Vinaria, kr. 1; SNA, Ústredný archív rodu Pálfi, Neusporiadaná korešpondencia, kr. 2.
[14] ŠA Trnava, MG – Trnava, Vinaria, kr. 1.
[15] ŠA Bratislava, pobočka Modra, MG – Trnava, Missiles, kr. 121, inv. č. 1464; SNA, Ústredný archív rodu Pálfi, Neusporiadaná korešpondencia, kr. 7.

PRÍSPEVOK KU GENEALÓGII BRAXATORISOVCOV

Eva Furdíková

Predmetom tejto doplňujúcej štúdie bolo overiť z rodiny a literatúry známe informácie, týkajúce sa pôvodu a príbuzenstva štúrovského básnika a evanjelického farára Andreja Sládkoviča (1820 – 1872), z cirkevných matrík a iných zdrojov zhromaždiť pokiaľ možno všetky údaje týkajúce sa tejto témy, a zdokumentovať vývoj rodu Braxatorisovcov od najstarších (možných) čias do polovice minulého storočia.

Počiatky Braxatorisovcov

Podľa rodinnej tradície Braxatorisovci pochádzajú zo Zvolenskej stolice. Jedna informácia presnejšie lokalizuje miesto pôvodu ako Ostrú Lúku a prechod cez Badín do Hronseku. Ďalšia informácia z rodiny hovorí o polatinčení pôvodného mena Pivovarči (menej časté Pivarči) na Braxatoris u otca Andreja Braxatorisa, starého otca Andreja B., krupinského učiteľa, čo je málo pravdepodobné, nakoľko by v tomto konkrétnom prípade došlo k tomu začiatkom 18. storočia. Podrobným štúdiom najstarších zachovaných matrík Zvolenskej stolice a to radvanskej od r. 1612 nepretržite a zvolenskej od r. 1634 do r. 1646, od r. 1681 do r. 1695 a od r. 1709 nepretržite sa ukázalo, že Braxatorisovci žili už koncom 16. storočia aj v *Radvani* aj v *okolí Zvolena*, predovšetkým v *Môťovej*.

Najstarší záznam o krste dieťaťa Šimona Braxatorisa v radvanskej matrike je z 18. 5. 1628, najstarší záznam o sobáši Anny B. je z 25. 11. 1630. Viaceré záznamy sú o úmrtiach detí, bez udania krstného mena otca, vždy len z rodiny Braxatorisovcov. Z toho istého obdobia máme záznamy o existencii Braxatorisovcov aj zo zvolenskej farnosti. 4. 10. 1634 bola krstená Mariana, dcéra Andreja B., 5. 11. 1634 dieťa Juraja B., 8. 11. 1644 dvojčatá B. z Môťovej. 24. 9. 1635 sa vydávala Dorota, dcéra Andreja B. V r. 1645, keď končila veľká epidémia moru (vo zvolenskej farnosti v priebehu 14 mesiacov zomrelo vyše tisíc ľudí), zomreli aj viacerí Braxatorisovci. V Radvani sa r. 1672 pri krste Zuzky opäť objavuje meno otca Jána B. A r. 1680 sobáš Izraela B. s vdovou Ráchel z Radvane. Nakoľko matričné záznamy z Radvane sa viedli od r. 1612 nepretržite, vyzerá to tak, že Ján a Izrael B. neboli rodáci z radvanskej, ale pravdepodobne zo zvolenskej farnosti, narodení po r. 1646. Po prestávke v matričných záznamoch od r. 1646 do r. 1681 sa objavuje zápis o krste Doroty, dcéry Juraja B. z Môťovej, r. 1689 o krste dieťaťa Mateja B., zápis o smrti Andreja B. z Lieskovca a r. 1688 zápis o sobáši Jána B. a Anny z Hronseku, atď.

Okrem Braxatorisovcov zo zvolenskej a radvanskej farnosti sú známi aj Braxatorisovci z *Hrachova* v Malohonte. Začiatkom 18. stor. sa v Hrachove narodilo viac chlapcov, aj s krstným menom Andrej a Ján, ale ani jeden z nich nemohol byť predkom skúmanej rodiny Braxatorisovcov.

Andrej Sládkovič (1820 – 1872) – kňaz, básnik a národovec

Sládkovičova manželka Antónia Júlia, rod. Sekovičová (1827 – 1898)

V Môťovej, ktorá bola fíliou Zvolena, žili zároveň s Braxatorisovcami aj veľmi početní *Pivovarčiovci*. Títo preferovali tie isté krstné mená svojich detí ako Braxatorisovci: Andrej, Ján, Juraj, Matej, Pavol, menej často Samuel a iné. Počiatočná domnienka, že niektorí kňazi zapisovali tú istú osobu raz ako Pivovarči a raz ako Braxatoris sme vylúčili. Zrejme jedna vetva rodiny Pivovarčiovcov si polatinčila meno, niekedy v 15. – 16. storočí. Táto vetva pôvodných Pivovarčiovcov, potom Braxatorisovcov sa v ďalšom období zo zvolenskej farnosti vytratila. Pojítkom medzi pôvodným domovom vo zvolenskej farnosti a novým *v okolí Hronseku* sa zdá byť sobáš Jána Braxatorisa, ktorý si v r. 1688 vo zvolenskom chráme vzal za manželku Annu z Hronseku. Medzi ním a už doloženou generáciou Sládkovičových predkov (prastarý otec Andrej narodený roku 1731-32) by mala byť jedna generácia, narodená okolo roku 1690 – 1700. V radvanskej matrike narodených sa ako krstní rodičia objavujú Zuzana B. a Andrej B., čo by mohli byť potomkovia uvedeného manželského páru. Museli sa narodiť v inej farnosti, odkiaľ nemáme zachované matriky. Hronsek bol do r. 1680 fíliou Hájnik, potom sa cirkev osamostatnila. Keďže v Hronseku nebolo kostola, pobožnosti sa vykonávali v kaštieli Rothovcov (neskôr Roth-Telekyovcov). Ak sa v tomto období viedli matriky, nezachovali sa. Najstaršia matrika z roku 1720, ktorá ešte v roku 1920 existovala, sa stratila. Je to veľká škoda, lebo je na mieste domnienka, že by sa v nej našiel dôkaz o narodení už známej generácie Braxatorisovcov, ale aj o sobášoch a úmrtiach chýbajúcej generácie.

Na potvrdenie domnienky o tom, že Braxatorisovci pochádzajú s najväčšou pravdepodobnosťou z Môťovej, alebo vylúčenie iných domnienok sme preštudovali aj najstaršie zachované matriky z Badína z r. 1725, z Ostrej Lúky z r. 1737 a z Hájnik, tiež z r. 1737 – s negatívnym výsledkom. To, že sa ani v knihách zomretých nenachádza žiadny zápis o úmrtí niekoho z Braxatorisovcov, je nepriamo dôkazom toho, že známa generácia Andreja B. (kožušníka), nar. 1731-32, jeho brata Jána (čižmára), nar. 1726-27, a pravdepodobne aj asi najstaršieho Mateja (kožušníka), ich rodičia a aj starí rodičia musia byť zapísaní v stratenej matrike od r. 1720 do r. 1760 (pochovaných až do r. 1766), prípadne staršej, tiež stratenej.

Sládkovičovi prastarí rodičia a ich súrodenci

Časovo najstarší záznam v matrike o predkoch Andreja Braxatorisa-Sládkoviča máme o sobáši prastarých rodičov, ktorý bol v Radvani v r. k. kostole, hoci v Hronseku už stál artikulárny chrám. Ženích *Andrej Braxatoris* bol v čase sobáša obyvateľom Peťovej (dnes súčasť Vlkanovej), nevesta Magdaléna Smädová pochádzala z Vlkanovej. Podľa informácií z rodiny mala byť rodáčkou z Očovej. Nakoľko v Očovej Smädovci nežijú, ale sú početní v Čeríne (cirkev Mičiná), prezreli sme aj matriku narodených od r. 1737. Práve v tomto roku sa mala Magdaléna narodiť. Keďže udanie veku sobášených a pochovávaných v matrikách bolo často veľmi nepresné, je možné, že bola strašia, čo sa už nedá zistiť. V r. 1737 sa síce Jurajovi Smädovi z Čerína narodila dcéra Magdaléna, tá ale niekoľkomesačná zomrela. Sobáš bol 5. 2. 1758. Nakoľko aj dve deti tohto manželského páru sú duplicitne zapísané v matrike narodených v Radvani aj v Hronseku, je možné, že Peťová, príp. aj Vlkanová patrili istý čas do r. k. farnosti radvanskej. Sobáš a krsty mohli byť v skutočnosti len na jednom mieste, ale záznamy aj v matrike podľa príslušnosti i so zaplatením štóly.

Prastarý otec Andreja Sládkoviča bol kožušníkom. Zomrel ako 45-ročný 21. 3. 1777. Mesiac pred ním zomrel jeho starší brat Ján vo veku 50 rokov, dňa 25. 2. 1777. Bol vyučeným čižmárom a žil vo Zvolene. Zomrel ale v Hronseku, na návšteve u brata Andreja. V čase úmrtia nevykonával svoje remeslo. Podľa zápisu kňaza bol biednym žobrákom tulákom a opilcom, ktorý aj biedne zahynul (na šope). Jeho manželka Mária mu ani neprišla na pohreb (zo Zvolena). Títo manželia mali len jednu dcérku Zuzanu, krstenú 16. 6. 1751 v Radvani.

S veľkou pravdepodobnosťou ďalší brat Andreja B. Matej, tiež kožušník, bol trikrát ženatý. Prvá manželka Zuzana Bergerová, pravdepodobne z Banskej Bystrice, zomrela v Banskej Bystrici 26. 12. 1746. Ich sobáš musel byť v Banskej Bystrici pred rokom 1743, lebo v najstaršej zachovanej matrike od r. 1743 sa záznam nenašiel. Druhýkrát sa Matej ženil 10. 1. 1748 v Banskej Bystrici s Annou Drobovou a tretíkrát 10. 7. 1768 v Hronseku s Máriou Weisovou z Radvane. Nakoľko sa v radvanskej a banskobystrickej matrike nenašli žiadne záznamy o deťoch tohto páru, dá sa predpokladať, že rodina žila v lokalite, ktorá patrila do farnosti Hronsek, a ak mal deti, boli zapísané v najstaršej, stratenej matrike vedenej od r. 1720.

Starí rodičia (z otcovej strany) a ich deti

Andrej Braxatoris s Magdalénou Smädovou mali spolu 8 detí.

O narodení najstaršieho syna *Jána*, otca krupinského učiteľa a starého otca Andreja Sládkoviča, nemáme záznam. Narodil sa v rozmedzí od konca r. 1758 do konca r. 1760. Chýba aj zápis o jeho smrti. V rokoch 1785 – 1799 bol farárom v Hronseku Adam Ševonka, ktorý asi začal zapisovať pochovaných do osobitnej matriky a robil tak počas celého svojho pôsobenia, no táto matrika je stratená a tak nemôžeme – podobne ako v iných prípadoch, keď chýba údaj o narodení – vypočítať tento z udania veku pri smrti. Vieme však, že zomrel po 26. 5. 1785, lebo v tento deň bol v matrike zapísaný ako krstný otec.

Ján B. bol kožušníkom ako jeho otec. Ako veľmi mladý vykonával aj funkciu kostolníka v hronseckom chráme, bol ním aj v dobe svojho sobáša 8. 11. 1781, aj v čase narodenia svojho jediného dieťaťa, syna Andreja 1. 12. 1782. Oženil sa s Máriou Grossmannovou z Radvane, narodenou 7. 12. 1761 v Radvani z otca Andreja Grossmanna (*Grozman*) a Anny Gilániovej. Mária Grossmannová (u Slavika nesprávne Amália) sa opäť vydala 2. 7. 1786 za Mateja Kojnoka, kuchára u zemana Géciho (*Géczy*). Po presťahovaní do Ladzian (pred r. 1802) sa Matej Kojnok stal panským išpánom (správcom). V Ladzanoch bol panským išpánom aj o 11 rokov mladší brat Márie Grossmannovej Ján. Mária Grossmannová zomrela v Ladzanoch 17. 3. 1816.

Druhý syn Andreja B. a Magdalény bol *Andrej*, budúci mičinský farár. Krstený bol 6. 10. 1761 v Hronseku, ale s tým istým dátumom je zápis aj v Radvani. Aj on sa oženil v Hronseku 25. 2. 1792 so Zuzanou Deákovou, dcérou hronseckého učiteľa Jána Deáka a Anny Márie Stráňavskej. Andrej B., mičinský farár, zomrel nečakane 15. 6. 1813 *„brzkým šlakem trafený"*. Hoci Slavík uvádza, koľkí a menovite ktorí farári ho pochovávali, ani jeden z nich nezapísal jeho úmrtie do matriky zomretých. Urobil tak po 53 rokoch farár Karol Raab, lebo sa náhodou našiel na *„školském podvrchu"* kalendár z r. 1813, kde túto udalosť zaznamenal vtedajší učiteľ Ďuriš. Karol Raab vtesnal záznam o smrti na spodok ľavej aj pravej strany matriky drobným písmom do časti, týkajúcej sa roku 1813.

Andrej B. so Zuzanou Deákovou mali 4 deti. Prvorodený Andrej Ľudovít bol krstený 2. 8. 1793 v Hronseku (asi sa narodil u starých rodičov Deákovcov), no je zapísaný otcom aj v mičinskej matrike, no len ako Ľudovít. Druhý syn Karol bol tiež krstený v Hronseku 1. 2. 1796 a 4. 2. 1796 v Mičinej. Dcéra Zuzana sa narodila 3. 1. 1798 a bola krstená len v Mičinej. Vydala sa 10 mesiacov po otcovej smrti za jeho nástupcu Samuela Rožnaia, rodáka zo Zvolena, syna remeselníckej rodiny, ktorý krátko na to prešiel za farára do Banskej Bystrice, kde po krátkom účinkovaní v novembri 1815 zomrel. Ovdovelá Zuzana nemala ani 18 rokov.

Posledný syn Andreja B. a Zuzany Deákovej Andrej Jozef používal len druhé meno Jozef. Narodil sa 8. 2. 1800. Stal sa obchodníkom so železom. Usadil sa v Krupine, kde bol jeho o 18 rokov starší bratranec Andrej učiteľom a správcom chóru. Tu sa aj oženil 15. 10. 1822 s Máriou Falušiovou (*Falussi*), 19 ročnou dcérou Mateja

Falušího. V r. 1827 sa im narodila jediná dcérka. Mária Falušiová zomrela r. 1829. Jozef B. sa druhýkrát oženil v Brezne 13. 1. 1835 s 23-ročnou Máriou Rastockou z Brezna, no po dvoch rokoch 21. 3. 1837 zomrel.

Ďalší syn Andreja B. a Magdalény Smädovej *Juraj* sa narodil 4. 5. 1763. Je podobne ako brat Andrej zapísaný v matrike narodených aj v Hronseku, aj v Radvani. Zomrel 2-ročný 2. 2. 1765. Dcéra *Mária* sa narodila niekedy v r. 1768. Zomrela v júni 1777 ako 9-ročná (zápis narodenia chýba, možno sa narodila niekde inde ako v Hronseku). Ďalšia sa narodila *Zuzana* dňa 22. 9. 1771, zomrela však o 6 mesiacov dňa 22. 3. 1772. Druhá *Zuzka* sa narodila 15. 6. 1773, no tiež zomrela – dňa 21. 7. 1777. Ako posledná sa narodila *Eva* dňa 5. 1. 1777, no aj tá – v tom istom roku – 26. 12. zomrela. – Rok 1777 bol pre rodinu Braxatorisovcov mimoriadne tragický, predovšetkým pre matku, ktorá v krátkej dobe stratila manžela, 3 deti a aj švagra Jána. Bolo to aj pri vtedajšej vysokej úmrtnosti také výnimočné, že vtedajší farár Michal Sinovic poznamenal v matrike pri pohrebe druhej Zuzky, že Magdaléna Smädová v priebehu niekoľkých mesiacov už *„štyroch vyniesla z domu"*.

O existencii najstaršej dcéry Andreja B. a Magdalény Smädovej boli známe informácie zo spomienok Andreja B., krupinského učiteľa. Podľa neho mal jeho otec Ján B. jednu sestru, ktorá bola vydatá vo Zvolene. To viedlo k ďalšiemu pátraniu, pri ktorom sa našiel záznam o jej sobáši v Hronseku dňa 8. 7. 1789 s vdovcom Jánom Trnkom z Hájnik, ktoré boli v tom čase fíliou Hronseku. Ján Trnka sa prvýkrát oženil s Rebekou Kršskovou z Hájnik a zrejme tam ostal bývať až do manželkinej smrti. S Annou Braxatorisovou ale žil vo Zvolene, kde aj zomrel. Pravdepodobne nemali deti, lebo sa nenašli zapísané ani vo zvolenskej, ani v hronseckej matrike narodených.

Anna B. zomrela ako vdova 7. 10. 1843, podľa matriky 88-ročná. Tento údaj nemôže byť správny, lebo by sa narodila r. 1755, pričom rodičia mali sobáš v r. 1758. Do úvahy prichádza obdobie medzi koncom roka 1758 a koncom roka 1760, ako u najstaršieho brata Jána, alebo obdobie medzi rokmi 1764 – 1767. Takže pri úmrtí mohla mať okolo 83 alebo 78 rokov. Rozdiel v udaní veku pri smrti a skutočným vekom bol v matričných záznamoch v tých časoch bežný. Zo všetkých súrodencov žila najdlhšie.

Magdaléna Braxatorisová, rod. Smädová sa dožila 71 rokov. Zomrela 6. 3. 1809. O niekoľko mesiacov po nej zomrela v Hronseku vdova Jána Smädu z Čerina. Je možné, že boli švagriné a ako vdovy žili spolu. To by podporovalo aj hypotézu, že Magdaléna Smädová sa narodila v Čerine.

Príbuzenstvo zo strany matky a druhej otcovej manželky

Andrej Braxatoris, syn Jána B. a Márie Grossmannovej, nar. 1. 12. 1782 v Hronseku (č. domu 29), sa prvýkrát oženil 15. 2. 1805 v Kráľovciach (okr. Krupina) s *Teréziou Bartolomeidesovou*, dcérou kráľovčianskeho učiteľa a zemana Pavla Bartolomeidesa a Terézie Gašparíkovej, dcéry mäsiara z Kráľoviec.

Nakoľko najstaršia dochovaná matrika z Kráľoviec je vedená od r. 1792, zápis o narodení Terézie sme nenašli. No v zápise o jej úmrtí bol pomerne presný údaj o veku, podľa ktorého sa narodila v decembri 1788. Bola teda najstarším dieťaťom Pavla Bartolomeidesa, lebo ten mal sobáš (podľa Slávika) 28. 1. 1788. Pavol Bartolomeides pochádzal zo známej farársko-učiteľskej rodiny Bartolomeidesovcov, ale z vetvy, ktorá nie je zatiaľ podrobne preskúmaná.

Brat Terézie Bartolomeidesovej (Sládkovičovej matky) Pavol bol tiež učiteľom. Jeho dcéra Johana sa vydala za Jána Braxatorisa, nar. 1830, posledného potomka Andreja B. z prvého manželstva s Teréziou Bartolomeidesovou. Ján B. bol notárom v Pitvaroši – Čanáde (dnes v Maďarsku). Jeho dcéra Vilma Braxatorisová sa vydala 29. 12. 1890 v Badíne za Augusta Krčméryho, syna badínskeho farára Augusta Horislava Krčméryho. Terézia Bartolomeidesová zomrela 19. 8. 1832.

Druhý sobáš uzavrel Andrej Braxatoris 9. 1. 1833 v Devičí (okres Krupina) s *Alžbetou Kellnerovou*, dcérou devičianskeho farára Juraja Kellnera, rodáka z Banskej Bystrice a zemianky Márie Vannaiovej (*Vannay*). Skade pochádzala, nevieme. Rok pred jej sobášom s Jurajom Kellnerom sa v Devičí oženil učiteľ zeman Ján Vannai. Mohli byť súrodenci.

Juraj Kellner sa narodil v r. 1761 v Banskej Bystrici – v rovnaký rok ako Andrej Braxatoris, mičinský farár. Obaja študovali na univerzite v Jene. Kellner končil štúdiá v r. 1786, Braxatoris v r. 1788. Je pravdepodobné, že sa počas nich poznali. Kellner mal 5 dcér. Všetky sa vydali buď za farárov, alebo učiteľov. Dcéra Alžbeta sa narodila v Devičí 14. 1. 1807, bola teda o 24 rokov a niekoľko mesiacov mladšia ako jej manžel Andrej Braxatoris.

Súrodenci – brat Karol a jeho rodina

Andrej Braxatoris (Sládkovičov otec), krupinský učiteľ a správca chóru, bol požehnaný deťmi. S prvou manželkou mal 14 detí, s druhou tri. Vekový rozdiel medzi najstarším a najmladším súrodencom, na tie doby nie nezvyklý, bol u detí z prvého manželstva 24 rokov a u všetkých detí Andreja B. 32 rokov. Z cirkevných matrík sa podarilo získať pomerne veľa údajov o ich osudoch, no chýbajú zápisy o úmrtiach niektorých detí. Všetky dátumy uvádzané ako dátumy narodenia sú v krupinskej matrike až do r. 1842 dátumami krstu. V rodinnej kronike Braxatorisovcov sú uvedené dáta narodenia len niektorých detí, takže nie u všetkých poznáme presný dátum narodenia. Nakoľko aj v Štúdiách o Sládkovičovi od Ruda Brtáňa sa nachádzajú chyby (zrejme prevzaté), podľa záznamov v matrikách uvedieme tieto nesprávne údaje na pravú mieru.

Pavol Bartolomeides st., otec Terézie, zomrel r. 1823, nie 1824. Miesto jeho pôsobenia boli Kráľovce, nie Karlova Ves. Terézia Bartolomeidesová nezomrela r. 1833, ale 1832 a Andrej Braxatoris r. 1845, nie 1848. Pre istotu uvedieme aj údaje o narodení, resp. krstoch všetkých sedemnástich detí. Karol sa narodil 19. 10. 1806, Ján 16. 5. 1808, Matej 27. 2. 1810, Amália 23. 8. 1811, Karolína 7. 7. 1813, Terézia

15. 7. 1815, Daniel 4. 7. 1817, Andrej 1. 4. 1820, Johana 10. 6. 1822, Jozef 23. 3. 1824, dvojčatá Pavol a Peter 2. 4. 1826, Pavol 3. 12. 1828, Ján 22. 11. 1830, Jozef František 27. 11. 1834, Zuzana Ľudovika 6. 8. 1836 a Mária Magdaléna 2. 6. 1838.

Najstarší syn Andreja B. a Terézie Bartolomeidesovej *Karol* po ukončení teologických štúdií v Jene sa stal farárom v Berzsény (Maďarsko). Oženil sa 29. 4. 1833 v Radvani s Emíliou Dobákovou, dcérou radvanského farára, zemana zo Sv. Anny Daniela Dobáka a Anny Márie Kellnerovej, sestry nevlastnej matky Karola B. Sobášiacim bol banskobystrický farár Karol Kuzmány, ktorý sa rok predtým oženil v Banskej Bystrici s Karolínou Zuzanou Kellnerovou, tiež z banskobystrickej Kellnerovskej rodiny.

V Berzsény sa Karolovi B. narodila dcéra Emília Karolína Ľudovika a pravdepodobne aj iné deti, o ktorých nevieme, sa mohli narodiť na tomto pôsobisku. Karol B. vydal svoju jedinú dcéru za svojho brata Daniela, zememerača, ktorý bol od nej o 17 rokov starší. Sobášiacim bol otec nevesty a brat ženícha zároveň.

Počas pôsobenia Karola B. v Hontianskych Tesároch (od r. 1836 do smrti v r. 1869) sa manželom narodili ešte traja synovia: Karol Stanislav 3. 5. 1840 (zomrel 3-ročný), Karol Vratislav 2. 10. 1846 (tiež zomrel) a Ján Pavol 7. 1. 1850. Je zaujímavé, že u posledných dvoch detí si sám do záznamu o ich narodení napísal svoje meno v tvare Karol *Braxatoris Sládkovič*. Bolo by dobré preskúmať, ktorý z oboch bratov-básnikov použil pseudonym Sládkovič ako prvý a či to nebolo aj po vzájomnej dohode. Pri sobáši dcéry v r. 1854, ani neskôr Karol nepoužil v matričných záznamoch tento pseudonym. Ďalšou vzácnosťou je, že ako jeden z mála farárov urobil v matrike zápis o zákonnej povinnosti používať od r. 1843 maďarčinu ako úradný jazyk matrík.

Okrem známej tvorby Karola B. sa do rúk čitateľskej verejnosti dostala v r. 1999 dovtedy neznáma báseň o osudoch spriatelenej rodiny Furdíkovcov (*Furdík*), ktorá v r. 1777 pre náboženský útlak ušla z Púchova a usadila sa v Radvani. Originál bol 150 rokov uchovávaný v tejto rodine, teraz je majetkom Archívu literatúry a umenia Slovenskej národnej knižnice v Martine. S členom tejto rodiny, rodákom z Malej Udiče pri Považskej Bystrici Jurajom Furdíkom študoval v Jene Andrej Braxatoris, mičinský farár. Obaja končili štúdium v r. 1788. Juraj Furdík sa stal farárom v Péteri (Maďarsko) a pri príležitosti inštalácie si zmenil meno na *Füredy*. Jeho syn Vladislav bol profesorom slepeckého ústavu v Pešti (sám od 9. roku slepý), spolupracoval s Jánom Kollárom. Zhudobnil jeho 25 piesní a napísal aj pojednanie o hudobnej stránke slovenských ľudových piesní (viď Slovenský biografický slovník). Priateľské vzťahy týchto dvoch spolužiakov sa preniesli na ostatných členov Braxatorisovskej a Furdíkovskej rodiny aj v ďalšej generácii, čo našťastie vyústilo i do rozsiahleho básnického zdokumentovania nielen histórie Furdíkovskej rodiny, ale aj pre nekatolíkov ťažkej doby konca 18. storočia.

Andrej Braxatoris, krupinský učiteľ, bol svedkom na sobáši Juraja Furdíka v Radvani r. 1823. Hermína Furdíková, žena Samuela Furdíka, bola krstnou mamou

trom deťom Andreja Sládkoviča, ktoré sa narodili v Radvani. Ďalší brat Juraja a Samuela Furdíka Ján bol cirkevným učiteľom radvanskej filiálnej školy v Horných Pršanoch a v júni 1861 sa zúčastnil s Andrejom Sládkovičom memorandového zhromaždenia v Turčianskom Svätom Martine (pamätný prsteň s nápisom *Memorandum 6. 7. júnia 1861*, ktorý dostávali účastníci memoranda, teraz vlastní autorka štúdie).

Karol Braxatoris zomrel 12. 5. 1869 vo svojom pôsobisku v Hontianskych Tesároch. Tu dožila aj matka jeho manželky, vdova po farárovi Danielovi Dobákovi Anna Mária Kellnerová. Vdova Karola Braxatorisa sa presťahovala do Dudiniec (farnosť Terany), kde žila dcéra s Danielom Braxatorisom. Tu aj zomrela 11. 12. 1902, vyše 85-ročná. Dcéra Emília Karolína Ľudovika zomrela tiež v Dudinciach – 20. 2. 1923, vyše 88-ročná.

Jediný žijúci syn Karola B. Ján Pavol bol ženatý s Irmou Baumerthovou (pravdepodobne z početnej rodiny Baumerthovcov z Banskej Štiavnice, lebo sa tam neskôr presťahoval). Bol účtovníkom, žijúcim v Ipeľských Šahách (cirkev Terany). V Šahách sa im narodili 4 synovia a jedna dcéra, po presťahovaní do Banskej Štiavnice ešte jedna dcéra. Ján Pavol B. sa nedožil vysokého veku, zomrel v Dudinciach ako 56-ročný na tuberkulózu dňa 22. 4. 1906.

Ďalší súrodenci

Najstaršia dcéra Andreja B. a Terézie Bartolomeidesovej *Amália* sa vydala v Krupine za Štefana Bočeka, učiteľa v Lišove (okr. Krupina), rovnako starého ako nevesta, bol synom Juraja Bočeka a Zuzany z Balážskych Ďarmôt. Ďalšie osudy tejto dcéry nie sú zatiaľ preskúmané.

O dva roky mladšia dcéra *Karolína* sa ako 28-ročná vydala za zámočníka Samuela Lichardusa, narodeného v Krupine 19. 11. 1812 z otca Samuela Lichardusa, kováča. Manžel Karolíny zomrel 12. 12. 1845 a je v matrike zomretých zapísaný na tej istej strane ako otec Karolíny, Andrej Braxatoris, krupinský učiteľ. Jediná dcéra týchto manželov Amália sa vydala za obuvníka Andreja Dianovského. Ovdovelá Karolína sa vydala za učiteľa Jozefa Justa, učiteľa v Hornej Mičinej, kde 7. 7. 1849, v deň svojich 36. narodenín zomrela na choleru (bola to druhá, menej rozsiahla epidémia cholery v 19. storočí, ktorá podľa poznatkov autorky štúdie postihla predovšetkým dedinské obyvateľstvo).

Ďalšia dcéra Andreja B. *Terézia*, narodená v r. 1815, sa prvýkrát vydala ako 27-ročná v Krupine za Andreja Knezoviča, učiteľa v Ipeľskom Sokolci, narodeného z otca Andreja Knezoviča a Márie Zuzany Kellnerovej (pravdepodobne tiež z banskobystrických Kellnerovcov), obyvateľov Drážoviec (okr. Krupina). Andrej Knezovič st. bol tiež učiteľom. Predtým pôsobil v Deviči, kde sa mu r. 1800 narodil syn Samuel, neskorší učiteľ v Horných Žemberovciach. Krstným otcom mu bol Pavol Bartolomeides st., starý otec Terézie Braxatorisovej. Samuel Knezovič bol sobášnym svedkom bratovi Andrejovi a Terézii Braxatorisovej.

Druhý záznam o sobáši Terézie B. v krupinskej matrike sobášených zo dňa 10. 7. 1852 uvádza, že sa vydávala ako vdova Hrašková. Ak je údaj pravdivý, musela sa po smrti prvého manžela vydať druhýkrát a uvedené manželstvo s vdovcom Adamom Kellnerom, klobučníkom z Banskej Bystrice by bolo jej tretím. Adam Kellner bol synom Pavla Kellnera a Justíny Brucháčovej, rodáčky zo Slovenskej Ľupče. Juraj Kellner, devičiansky farár, bol mladším bratom Pavla Kellnera. Terézia B. bola o 18 rokov mladšia od tohto manžela. Koľko detí a z ktorého manželstva Terézie B. bolo narodených, treba tiež ešte preskúmať.

Ďalšie dieťa v poradí bol *Daniel*, o ktorom sme hovorili v stati o Karolovi B. Nakoľko sa oženil s vlastnou neterou (s dišpenzom), bolo potrebné zistiť, či mali potomstvo a ak áno, či bolo zdravé. V matrike narodených farnosti Terany sa nenašli zapísané žiadne ich deti. Nakoľko aj v prvých rokoch po uzavretí manželstva bol Daniel často uvádzaný ako krstný otec, dá sa predpokladať, že celú dobu žili v Dudinciach a z neznámych príčin deti nemali. Daniel sa dožil vysokého veku vyše 86 rokov. Zomrel 17. 11. 1903.

O poslednom žijúcom synovi z prvého manželstva *Jánovi*, narodenom r. 1830, sme známe informácie uviedli v stati o Bartolomeidesovcoch.

Z troch detí Andreja B. s druhou manželkou Alžbetou Kellnerovou ostala nažive posledná, *Mária Magdaléna*, ktorá sa vydala v r. 1857 v r. k. kostole v Krupine za Františka Langera, úradníka katastrálneho úradu. Sobáš bol zapísaný aj v ev. a. v. matrike sobášených, bez presného dátumu.

Zo sedemnástich detí Andreja Braxatorisa, učiteľa, je v krupinskej matrike zomretých zapísaných len 6 detí. Jana zomrela 29. 3. 1823 ako 9-mesačná, Jozef 15. 9. 1833 ako 9 a polročný, Pavol z dvojčiat 8. 4. 1826 ako niekoľkodňový, druhý Pavol 3. 1. 1829 ako mesačný, Jozef František 18. 7. 1836 ako 2-ročný, Zuzana Ľudovika 11. 5. 1849 ako 13-ročná. Chýba záznam o smrti prvého Jána narodeného v roku 1808 (vie sa, že zomrel mimo Krupiny už ako dospelý, preto meno Ján dostal až syn narodený v roku 1830), Mateja narodeného v roku 1810 a Petra z dvojčiat, narodeného 2. 4. 1826.

Andrej Sládkovič a jeho potomkovia

Andrej Braxatoris Sládkovič sa po príchode na faru v Hrochoti oženil 15. 9. 1847 v Hronseku s *Antóniou Júliou Sekovičovou*, krstenou v Hronseku 3. 1. 1828, dcérou Pavla Sekoviča, správcu (úradníka) grófa Telekyho a Zuzany Sekerkovej. Sobášiacim bol najstarší brat ženícha Karol Braxatoris a družbami (nie svedkami) brat Daniel a najbližší priateľ Ľudovít Bohdan Grossmann, profesor ev. gymnázia v Banskej Bystrici a neskorší životopisec Andreja Sládkoviča. Štyri roky predtým, 29. 11. 1843, sa v Hronseku vydala sestra Antónie Júlie Sekovičovej Amália za Samuela Hoiča, mičinského farára, rodáka z Brezna. Obaja boli spolu s Pavlom Sekovičom krstnými rodičmi viacerým Sládkovičovým deťom.

Prvých 5 detí sa Braxatorisovcom narodilo v Hrochoti, štyri za Sládkovičovho pôsobenia v Radvani. Z celkového počtu 9 detí zomreli štyri.

Cyril Braxatoris (1849 – 1937), župný účtovný radca, najstarší Sládkovičov syn

Sládkovičova dcéra Elena (1851 – 1910) s manželom a dcérou

Najstaršia dcéra *Oľga* sa narodila v Hrochoti 25. 8. 1848. Vydala sa (zatiaľ nevedno kde a kedy) za Jána Mocku, ktorý bol farárom v Senici-Čáčove (okr. Senica) od r. 1874. Ján Mocko bol senický rodák a bol aj spisovateľom. Narodil sa r. 1843 a zomrel 16. 11. 1911 v Senici na zápal pľúc. Jeho manželka Oľga Braxatorisová zomrela 15. 10. 1918 na rakovinu prsníka, tiež v Senici. Obaja sú pochovaní na senickom cintoríne. Zrejme dožili na fare v Senici u brata Martina Metoda Braxatorisa. Či mali deti, môže byť predmetom ďalšieho skúmania.

Ďalšie dieťa v poradí, syn *Cyril Andrej*, sa narodil 28. 11. 1849 v Hrochoti. Uvádza sa, že bol notárom, no v zápise o úmrtí má napísané, že bol župným účtovným radcom. Za manželku mal Emu Novákovú, r. k., ktorá zomrela ako prvá z manželov 4. 2. 1929 a na žiadosť rodiny bola pochovaná na evanjelickom cintoríne v Banskej Bystrici. Cyril Andrej zomrel 23. 1. 1937 ako 87-ročný a bol pochovaný vedľa manželky. Kde žil celý život a či mal deti, treba ešte preskúmať.

Od tohto syna Andreja Sládkoviča máme zachovaných viacero listov, ktoré písal svojim rodičom ako študent gymnázia vo Veľkej Revúcej (dnes Revúca) zo svojich suplikantských ciest po Hornej zemi, keď chodil „alumnovať" (zbierať príspevky na

stravu študentov). Z týchto listov, nájdených v radvanskom cirkevnom archíve, sa zračí krásny synovský vzťah k rodičom. Sú plné prejavov lásky k súrodencom i prejavov skromnosti syna početnej rodiny chudobného farára. V listoch referuje o svojich cestách, farách a ľuďoch, ktorých navštívil, spomína aj návštevu v Liptovskom Mikuláši, kde pôsobil Michal Miloslav Hodža, návštevu u Jána Franciscího a ďalšie. Listy pochádzajú z rokov 1864 a 1865, keď bol 15 a 16-ročný. V ďalších rokoch suplikoval na Dolnej zemi. Farár, ktorý ho pochovával, zapísal Cyrila Braxatorisa do matriky zomretých aj ako *Sládkovičova.*

Druhá dcéra *Helena* sa narodila 25. 11. 1851 v Hrochoti ako tretie dieťa Andreja Sládkoviča. Vydala sa po otcovej smrti za jeho nástupcu Jozefa Hodžu, rodáka z Rakše v Turci, narodeného 25. 10. 1840. V radvanskej matrike narodených sa našli zapísané len tri ich deti. Ivan Jozef Ľuboslav, nar. 6. 8. 1874, zomrel 20. 3. 1875. Želmíra Oľga sa narodila 24. 6. 1875, ale zomrela ako 5-ročná 12. 5. 1880. Tretie dieťa, Anna Viera Zuzana, sa narodila až 18 rokov po druhom dieťati 19. 2. 1893.

Jozef Hodža zomrel ako 78-ročný 19. 5. 1918 a jeho manželka Helena Braxatorisová ako 59-ročná 2. 7. 1910. Obaja sú pochovaní na radvanskom cintoríne spolu s Andrejom Sládkovičom.

Aj od tejto dcéry Andreja Sládkoviča sa v radvanskom cirkevnom archíve našiel jeden krátky a dosť ťažko zrozumiteľný list z doby, keď bola zrejme dlhšiu dobu niekde na výchove (spomína v ňom blízke Vozokany, dnes v okrese Galanta).

Štvrté dieťa *Miloš Mojmír* sa narodilo 8. 9. 1853 v Hrochoti. Miloš pôsobil ako notár v Očovej, okr. Zvolen. Oženil sa 26. 11. 1879 s Elenou Krčméryovou, nar. 22. 6. 1858 v Hronseku, kde bol jej otec August Horislav Krčméry farárom. Matkou jej bola Emília Grilusová (*Grylus*). Sobáš bol v Badíne, kam A. H. Krčméry prešiel za farára po osamostatnení badínskej cirkvi od farnosti Hronsek. V očovskej matrike sa našli zapísané ich 4 deti. Elena Júlia, nar. 26. 3. 1882, zomrela 6. 6. 1882. Izabela sa narodila 16. 3. 1884, zomrela 21. 7. 1885. Koloman Ondrej sa narodil 23. 7. 1886, zomrel po 11 tich dňoch 3. 8. 1886. Prežil posledný Alexander Ľudovít, narodený 21. 8. 1887, do otcovej smrti v r. 1911 nezomrel.

Ovdovelá Elena Krčméryová sa po smrti manžela musela presťahovať pravdepodobne do Zvolena, lebo tam pochovali jej manžela, Miloš Mojmír Braxatoris zomrel v Očovej dňa 24. 11. 1911. Tento manželský pár mal možno viac detí (po roku 1890), no nedá sa to zistiť, lebo matrika narodených po tomto roku zhorela počas 2. svetovej vojny a v zachránených obhorených zvyškoch sa nič nenašlo (zisťoval očovský farár, senior Kacer).

Posledným dieťaťom Andreja Sládkoviča narodeným v Hrochoti bol *Ladislav Juraj*, nar. 11. 10. 1855, ktorý však zomrel ešte pred presťahovaním rodiny do Radvane ako 4-mesačný dňa 23. 2. 1856.

Zo štyroch detí narodených počas pôsobenia Andreja Sládkoviča v Radvani sa dospelosti dožil len predposledný syn Martin Metod, neskorší senický farár a jediný básnicky nadaný syn.

Martin Braxatoris (1863 – 1934), najmladší Sládkovičov syn, so svojimi deťmi

Ako prvý sa v Radvani narodil *Stanislav* dňa 4. 5. 1857, zomrel však ako 7-dňový 11. 5. 1857. Ako druhý sa narodil *Andrej* dňa 10. 6. 1859, no zomrel ako 6-ročný dňa 28. 9. 1865. Smrti tohto syna Andreja Sládkoviča sa týka aj list starého otca Pavla Sekoviča z dediny Vatya v Maďarsku, kde žil. V tomto liste zo dňa 14. 10. 1865 spomína Andrejka ako miláčika rodiny i svojho. Najprv sa domnieval, že zomrel 2-ročný Martinko, prezývaný Macík, a až keď mal istotu, že zomrel Andrejko, napísal dcére Tonke a zaťovi sústrastný list. Veľmi sa ho dotkla smrť tohto obľúbeného vnuka, ktorý často býval u starých rodičov dlhšiu dobu, možno aj preto, že niekoľko rokov predtým stratil 2 vnučky od dcéry vydatej za zemana Leštacha. V liste spomína ako ho (starého otca) Andrejko učil recitovať „Ja som malý, ale Slovák..." a vyjadruje želanie: *Dá Boh dobrotivý, že ja nezadlho za ním pvojdem*, čo sa mu o niekoľko mesiacov aj splnilo.

Tretie radvanské a predposledné dieťa Andreja Sládkoviča bol *Martin Metod*, ktorý sa narodil 2. 5. 1863, nesprávne uvádzaný v Slovenskom biografickom slovníku i v Evanjelickej encyklopédii Slovenska ako Martin Miloš. Ako je známe, štúrovci dávali svojim deťom ako prvé alebo aspoň druhé krstné mená mená slovanské či cyrilometodské. Okrem známej tvorby venoval jednu báseň k 80. výročiu narodenia Andrejovi Hanzlíkovi (1850 – 1931), starostovi Banskej Bystrice, „advokátovi chudobných", rodinnému priateľovi a radvanskému rodákovi.

Martin Metod sa už ako senický farár – ako bolo vo farárskych rodinách zvykom – oženil tiež s farárskou dcérou. Zobral si za manželku Matildu Stollmannovú, narodenú 12. 5. 1873 v Beluji (okr. Banská Štiavnica), dcéru belujského farára a banskobystrického rodáka Gustáva Stollmanna (krstený bol ako Andrej Gustáv, no používal len druhé meno). Matkou Matildy bola Matilda Bertanová, dcéra Pavla Bertana, farára v Lešti. Sobáš bol v Beluji 27. 11. 1894. V písomnej pozostalosti Martina Metoda na

Hudobný skladateľ Pavol Alexander Braxatoris (1909 – 1980), Sládkovičov vnuk

senickej fare sa nachádza aj list budúcemu svokrovi Gustávovi Stollmannovi, v ktorom sa uchádza o jeho dcéru Matildu a kde aj dokazuje, ako a čím je zabezpečený, aby sa mohol oženiť (informácia od terajšieho senického farára Juraja Šefčíka).

V Biografickom lexikóne Slovenska sa uvádza, že títo manželia mali 5 detí, dve dcéry a troch synov, z ktorých sa jeden volal Pavol a druhý Ivan bol lesným inžinierom. Zo senickej fary poskytli do tejto štúdie nasledovné údaje o deťoch Martina Metoda. Bolo ich 7 a to: Ivan Jaroslav sa narodil 12. 5. 1896 a stal sa lesným inžinierom. Ako druhé dieťa sa narodila dcéra Elena Mária Marta dňa 9. 6. 1898, tretie syn Ľudovít narodený dňa 5. 9. 1899, štvrté dcéra Mária Marta sa narodilo 23. 11. 1900, piate dieťa Emília Viera dňa 11. 7. 1906 (zomrela v tom istom roku), šieste Ladislav Martin dňa 30. 1. 1908 (zomrel pred Vianocami 1908) a posledný Pavol Alexander dňa 4. 2. 1909 (bol hudobným skladateľom).

Martin Metod Braxatoris Sládkovičov zomrel v Senici 26. 8. 1934, jeho manželka Matilda Stollmannová 6. 5. 1953.

Posledným dieťaťom Andreja Sládkoviča bol *Andrej Ľudovít*, ktorý však zomrel ako 7-mesačný, 16. 5. 1867.

Andrej Sládkovič, ako je známe, zomrel vo veku 52 rokov dňa 20. 4. 1872. Jeho manželka Antónia Júlia Sekovičová ho prežila o 26 rokov. Zomrela v roku 1898.

Ďalšie súvislosti – známe i neznáme

V radvanskom evanjelickom cirkevnom archíve sa zachovalo veľa písomného materiálu z čias pôsobenia Andreja Sládkoviča, úradných záznamov, medzi iným krásny list od neho venovaný cirkevným učiteľom jeho farnosti, zoznamy žiakov, učebné predmety, hodnotenie prospechu žiakov, aj osobná korešpondencia. Napr. v liste z r. 1865 Samuel Hoič, švagor a bývalý mičinský farár, nahovára Andreja Sládkoviča, aby sa uchádzal o miesto profesora slovenskej literatúry na univerzite v Budapešti, konkurz na obsadenie ktorého avizovali v novinách, a ponúka pomoc svojho brata cez miestodržiteľskú radu a iných vplyvných ľudí, ak by sa švagor roz-

hodol o profesúru uchádzať. Spomína aj Karola Kuzmányho a protesty niektorých farárov pre jeho „náčelníctvo" pri vydávaní spevníka (Karol Kuzmány a Samuel Hoič sa narodili v tom istom dni a roku v Brezne).

V budúcnosti by bolo dobré preštudovať všetok materiál v radvanskom cirkevnom archíve týkajúci sa Andreja Sládkoviča a aspoň niečo z neho sprístupniť verejnosti v expozícii jeho múzea.

O Andrejovi Sládkovičovi je známe, že počas svojich lyceálnych štúdií v Banskej Štiavnici v r. 1839, keď sa vrátil z učiteľského postu v Ladzanoch, prevzal od svojho priateľa Ľudovíta Bohdana Grossmanna funkciu domáceho učiteľa v dome farbiara a cirkevného kurátora Jána Pischla a jeho manželky Zuzany Dimákovej, ktorí mali spolu 14 detí. Andrej Sládkovič iste doučoval deti, ktoré boli mladšie ako on sám. Mohli to byť Samuel Filip, vtedy 15-ročný (ako vdovec sa r. 1864 ženil v Radvani a sobášil ho Andrej Sládkovič, i jeho dvaja synovia z prvého manželstva sa ženili v Radvani), Amália 13-ročná, Johana 10-ročná a možno aj ďalšie, mladšie deti. V ďalšom školskom roku, po odchode Ľ. B. Grossmanna, ktorý bol starší ako Andrej Sládkovič, prevzal Sládkovič fukciu domáceho učiteľa aj u staršieho brata Jána Pischla, garbiara a ťažiara Pavla Pischla a jeho druhej manželky zemianky Kataríny Goldbergerovej. Ich dcéra Marína, rovnako stará ako Andrej Sládkovič, mala v tom čase niekoľko mladších súrodencov, ktorí prichádzajú do úvahy ako žiaci Andreja Sládkoviča. Bol to Daniel, v tom čase 15-ročný, Karol 11-ročný a 7-ročný Adam Andrej.

Po návrate z bratislavských štúdií sa Andrej Sládkovič stal v školskom roku 1842/43 vychovávateľom a učiteľom v Hodruši v rodine kováča a hodrušského mešťana Andreja Lukáča, rodáka z Lieskovca pri Zvolene. Tento mal z prvého manželstva 2 deti. V čase začiatku pôsobenia Andreja Sládkoviča mala Lukáčova dcérka Amália 12 a Karol 9 rokov. Andrej Lukáč sa druhýkrát oženil s dcérou Jána Pischla, Annou, sesternicou Maríny. V roku 1840 sa jej narodilo mŕtve dievčatko a na jeseň 1842 čakala ďalšie dieťa. Zrejme nebola v dobrom zdravotnom stave a tak prijali do domu známeho a osvedčeného domáceho učiteľa.

Zo spomenutej rodiny Lukáčovcov nevzišiel hodrušský rodák Emil Boleslav Lukáč, ako to nesprávne uvádza autor publikácie Najstaršie dejiny obce Hodruša-Hámre Vít Priesol. Emil Boleslav Lukáč bol (po matke Hermíne Lukáčovej) vnukom garbiara Jána Lukáča, rodáka z Pukanca, ktorý sa priženil do Hodruše len r. 1866.

Otec Andreja Sládkoviča, krupinský učiteľ Andrej Braxatoris spomína, že jeho strýc Andrej Braxatoris, mičinský farár, bol počas štúdií v Banskej Štiavnici domácim učiteľom v dome Pavla Pischla. Bol to otec spomenutých bratov Pischlovcov, u ktorých bol domácim učiteľom Andrej Sládkovič. Nakoľko sa Andrej Braxatoris mičinský narodil r. 1761, mohol vyučovať len najstaršie deti Pavla Pischla st., správcu konského gápla, ktoré sa narodili po r. 1768. Neučil ani Pavla narodeného r. 1784, ani najmladšieho Jána, narodeného r. 1790.

Je známou skutočnosťou, že Andrej Sládkovič po skončení štúdia v Banskej Štiavnici pokračoval v štúdiách v Bratislave. Chudobný učiteľ, akým bol jeho otec,

Úvodné verše legendárnej Sládkovičovej Maríny (vpravo) a tá, ktorá ich inšpirovala – Marína Pischlová, neskôr Geržová (1820 – 1899)

Fotografie.
Archív literatúry a umenia
Slovenskej národnej knižnice,
Martin

ho vypravil do Prešporku len s jednou zlatkou, lebo doma bolo ešte niekoľko mladších súrodencov a 2 staršie sestry, ktoré boli ešte slobodné a bolo im iste treba našetriť aj na nejaké veno. Andrejovi Sládkovičovi pomohlo prežiť prešporské študentské roky telekyovské štipendium 100 zlatých, ktoré obdržal v poslednom roku lyceálnych štúdií v Banskej Štiavnici. Tých 100 zlatých bola len tisícina zo sumy 100-tisíc zlatých, ktoré poručila grófka Telekyová vo svojej závete na podporu stredoškolských študentov.

Johana Telekyová, rod. Róthová, bola bohatou dedičkou zemanov Róthovcov z Kráľovej, ktorým patril aj spomínaný kaštiel v Hronseku, v ktorom sa konali bohoslužby pred postavením artikulárneho chrámu. Nakoľko sa vydala za grófa Jozefa Telekyho, kráľovského komorníka a tajného radcu, kaštieľ sa stal ich spoločným, Róth (niekedy aj Root) -Telekyovským majetkom. Správcami tejto základiny sa stali synovia Johany Telekyovej. U nich bol správcom Sládkovičov svokor Pavol Sekovič a Vatya, kde býval (dnes na území Maďarska) sa nachádzala na ich panstve.

Je iste ešte veľa nepoznaných skutočností o Braxatorisovcoch. Na niektoré z nich sme v rôznych častiach tejto štúdie poukázali. Je však nad sily jedného človeka, jeho fyzické, časové a iné možnosti vypátrať všetko, čo sa vypátrať dá. Preto je vždy otvorená možnosť tieto poznatky v budúcnosti dopĺňať. Iste sa nájdu nadšenci a obetavci, ktorí sa ujmú tejto úlohy.

1.

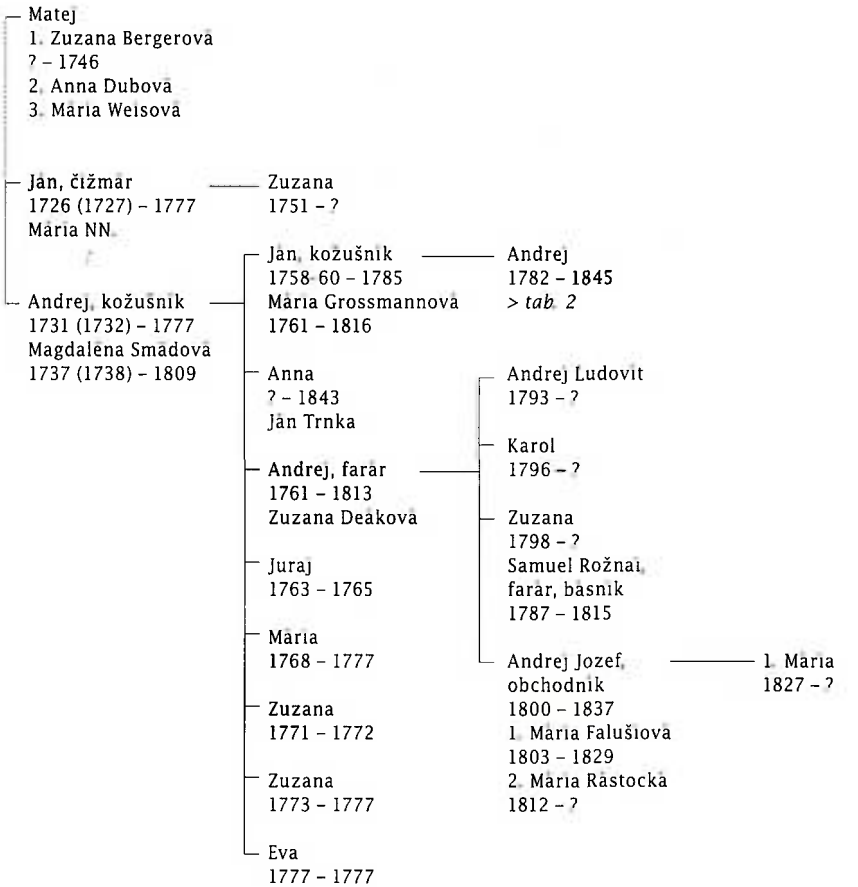
Já sladkjé túžbi, túžbi po kráse
Spjevám pe knotou nadšení,
A v tomto dlaň mojej oblase
Svet muoj je celí zavrení.
Z nísosti Tatjer ona mi svjetí,
Ona mi z ohňov nebeských leží,
Ona mi Svetí pokiná;
Ona mi kíva zo sto životov.
A centrom, živlom, nebom, jednotou
Krás mojich moja Mariná.

2.

Akto vi, Tatri, keď oblak zlatí
Na hori svoje hodiče,
Tak Ona duchom svojim mi svätí
Ta oňe v života úsvite!
Akto vi tam hor, božje plameňe,
Svetlovi sťe úžjedlá, jaklí, koreňe,
Ona blesk mišljenki mojej!
Akto vi, večnje Svetom zakoni,
Harmonij božich čarovaje tóni, –
Tak ta mňe os, ženit, Kolej!

Genealógia Braxatorisovcov

Tabuľka 1

Zdroje (výber)

Cirkevné matriky uložené v Štátnom archíve Banská Bystrica

Cirkevné matriky uložené na ev. a. v. farách

Dokumenty z radvanského ev. a. v. cirkevného archívu

Dokumenty z rodinných (súkromných) archívov Furdíkovcov a Hanzlíkovcov

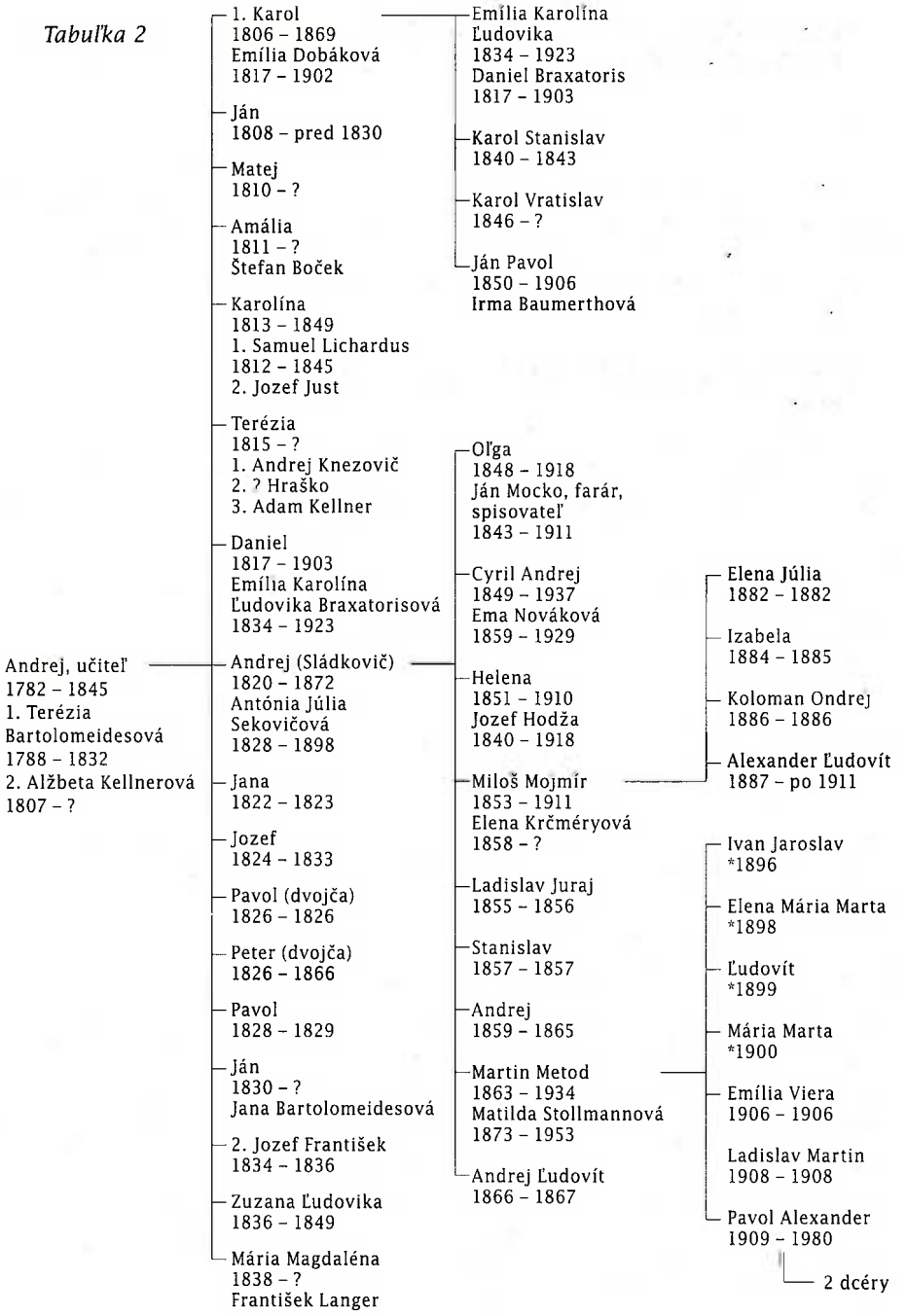
BRTÁŇ, R.: *Štúdie o Sládkovičovi.* Bratislava 1950

SLÁVIK, J.: *Dejiny zvolenského ev. a. v. bratstva a seniorátu.* Banská Štiavnica 1921

GROSSMANN, L. B.: *Nákres života Andreja Braxatorisa Sládkoviča.* Orol, 5, 1874, s. 14 – 18, 43 – 50, 70 – 73, 111 – 117, 142 – 148

Informácie z ev. a. v. farských úradov v Senici a Očovej

Tabuľka 2

Andrej, učiteľ
1782 – 1845
1. Terézia
Bartolomeidesová
1788 – 1832
2. Alžbeta Kellnerová
1807 – ?
1. Karol
1806 – 1869
Emília Dobáková
1817 – 1902
Emília Karolína
Ľudovika
1834 – 1923
Daniel Braxatoris
1817 – 1903
Karol Stanislav
1840 – 1843
Karol Vratislav
1846 – ?
Ján Pavol
1850 – 1906
Irma Baumerthová
Ján
1808 – pred 1830
Matej
1810 – ?
Amália
1811 – ?
Štefan Boček
Karolína
1813 – 1849
1. Samuel Lichardus
1812 – 1845
2. Jozef Just
Terézia
1815 – ?
1. Andrej Knezovič
2. ? Hraško
3. Adam Kellner
Daniel
1817 – 1903
Emília Karolína
Ľudovika Braxatorisová
1834 – 1923
Andrej (Sládkovič)
1820 – 1872
Antónia Júlia
Sekovičová
1828 – 1898
Oľga
1848 – 1918
Ján Mocko, farár,
spisovateľ
1843 – 1911
Cyril Andrej
1849 – 1937
Ema Nováková
1859 – 1929
Elena Júlia
1882 – 1882
Izabela
1884 – 1885
Koloman Ondrej
1886 – 1886
Alexander Ľudovít
1887 – po 1911
Helena
1851 – 1910
Jozef Hodža
1840 – 1918
Miloš Mojmír
1853 – 1911
Elena Krčméryová
1858 – ?
Ivan Jaroslav
*1896
Elena Mária Marta
*1898
Ľudovít
*1899
Mária Marta
*1900
Emília Viera
1906 – 1906
Ladislav Martin
1908 – 1908
Pavol Alexander
1909 – 1980
2 dcéry
Ladislav Juraj
1855 – 1856
Stanislav
1857 – 1857
Andrej
1859 – 1865
Martin Metod
1863 – 1934
Matilda Stollmannová
1873 – 1953
Andrej Ľudovít
1866 – 1867
Jana
1822 – 1823
Jozef
1824 – 1833
Pavol (dvojča)
1826 – 1826
Peter (dvojča)
1826 – 1866
Pavol
1828 – 1829
Ján
1830 – ?
Jana Bartolomeidesová
2. Jozef František
1834 – 1836
Zuzana Ľudovika
1836 – 1849
Mária Magdaléna
1838 – ?
František Langer

PREDKOVIA A PRÍBUZNÍ PEZINSKÉHO RODÁKA FRANTIŠKA VON MEISSLA (1837 – 1934)

Martin Hrubala

V dejinách Pezinka zohral v druhej polovici 19. a začiatkom 20. storočia nezastupiteľnú úlohu mešťan František Meissl, okolo ktorého sa sústreďoval vtedajší spoločenský a kultúrny život v meste. Patril k skupine obyvateľov, ktorí požívali vážnosť a úctu okolia napriek tomu, že boli považovaní za propagátorov zmien a moderných, pokrokových riešení.

Vzácna postava kultúrnych dejín Pezinka

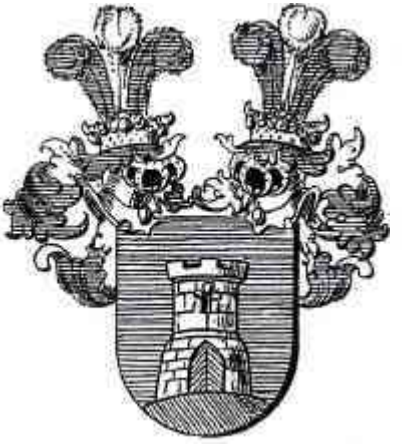
Okrem pôvodného lekárnického povolania zastával od roku 1867 aj funkciu mestského kapitána,[1] poľného policajného komisára,[2] neskôr mešťanostu (1869).[3] Bol tiež predsedom miestnej školskej stolice, od roku 1880 tzv. sirotským otcom[4] a členom mnohých mestských komisií. V roku 1871 patril k zakladateľom *Pezinsko-modransko-svätojurskej sporiteľne* so sídlom v Pezinku a stal sa jej prvým riaditeľom.[5] V roku 1874 založil v meste *Dobrovoľný hasičský spolok*.[6] Na jeho čele stál až do roku 1905, kedy pre pokročilý vek na vlastnú žiadosť odstúpil a prijal funkciu čestného predsedu.[7] Spolok organizoval pravidelné protipožiarne cvičenia a preteky, v širokom okolí vychytené majálesy a bály, ako aj prednášky s protipožiarnou a kultúrnou tematikou. Za zásluhy o rozvoj požiarnej ochrany cisár František Jozef F. Meissla v roku 1896 vyznamenal a udelil mu titul rytiera.[8]

Okrem riadiacich a organizačných schopností preukazoval František Meissl veľký záujem a cit pre miestnu kultúru a históriu. Bol príležitostným maliarom pezinského okolia,[9] na prelome storočí sa zaslúžil o znovuusporiadanie mestského archívu, ktorý bol po ničivom požiari od roku 1832 roztrúsený a nespracovaný. Vďaka *„prekutávaniu starých písiem"* získal prehľad o pezinskej histórii a v roku 1902

[1] *Magyarország és a Külföld. Pozsony vármegye.* Budapest 1897, s. 31.
[2] Štátny archív v Bratislave, pobočka Modra (ďalej len ŠA Modra), Magistrát mesta Pezinok (ďalej len MMP) I. Zborové orgány mesta, Zasadnutie zastupiteľstva 25. februára 1869, r. 1869, inv. č. 306, 35.
[3] Tamže, Zasadnutie zastupiteľstva 2. septembra 1869, r. 1869, inv. č. 306, 141 – 142.
[4] DUBOVSKÝ, J. *František Meissl (1837 – 1934).* In: Peripetie slobody. Pezinok 1997, s. 135.
[5] ŠA Modra, MMP I. Zborové orgány mesta, Zasadnutie mestskej rady, r. 1872, inv. č. 310, 4/1292.
[6] Tamže, Zasadnutie zastupiteľstva 16. apríla 1874, r. 1874, inv. č. 312, 38/337.
[7] HRUBALA, M.: *Horí! Horí! 130 rokov Dobrovoľného hasičského zboru v Pezinku.* Pezinok 2004, s. 12.
[8] *Magyarország és a Külföld*, c. d., s. 31.
[9] F. Meissl vytvoril v rokoch 1884 – 1901 aj niekoľko náčrtov dnes už zaniknutých mestských objektov (hradby, vstupné brány, meštianske domy), ktoré sú vzácnou historickou pomôckou pri určovaní ich vzhľadu. V Štátnom archíve v Bratislave, pobočka Modra sú uložené farebné nákresy kaštieľov v Ciferi, Budmericiach, Bernolákove, vo Vinosadoch, v Kráľovej pri Senci a hradu Červený Kameň. Sú signované iniciálou F a rokom vzniku.

František Meissl (1837 – 1934)

Erb Meisslovcov

vydal prvú brožúru sumarizujúcu dejiny tohto mesta.[10] Bol tiež autorom historickej state o Pezinku v milenárnej monografii vydanej v edícii *Magyarország vármegyei és városai.*[11]

Začiatkom 20. storočia, okolo roku 1905, založil na radnici malé mestské múzeum – pamätnú izbu, ktorá bola príležitostne sprístupňovaná vzácnym návštevám. Keď sa totiž na základe zákona v roku 1872 rušili cechy a ich majetok prebrali mestské magistráty, F. Meissl využil svoju pozíciu člena mestského zastupiteľstva a zhromaždiac mnohé cechové predmety zamedzil tak ich rozpredaniu či zničeniu. Okrem týchto pamiatok umiestnil v múzeu aj insígnie mestskej samosprávy a predstaviteľov mesta. Tieto zbierky ochránil aj v čase prvej svetovej vojny, kedy nevydal štátnej správe cínové predmety. Ako vyzeralo zariadenie jeho múzea vidno na fotografii z publikácie A. Vendeho.[12] Neskôr sa predmety v ňom uložené stali východiskom zbierok dnešného Malokarpatského múzea v Pezinku. F. Meissl je preto považovaný aj za zakladateľa tradícií pezinského múzejníctva.

Podľa staršej literatúry bol Meissl aj iniciátorom odhalenia pamätnej tabule na rodnom dome významného pezinského rodáka, barokového maliara Jána Kupeckého (1667 – 1740), dnes uloženej v pezinskom múzeu.[13]

Z hľadiska genealógie bol zaujímavý Meisslov pokus o vytvorenie rodokmeňa jeho manželky v roku 1864, ktorý zostal síce neúplným, avšak v pezinských podmienkach súčasne priekopníckym.

[10] MEISSL, F.: *Bozin, Bazin, Pösing, Bösing – königliche Freistadt in Comitate Poszony am Fusse der Kleinen Karpaten.* Tyrnau 1902, 19 s.
[11] *Magyarország vármegyei es városai. Pozsony vármegye.* Budapest 1911, s. 215.
[12] VENDE, A.: *Bazin.* Budapest, bližšie nedatované, s. 8.
[13] WAGNER, L.: *Kupecky János Festomüvész élete.* Pozsony 1899.

Napriek jeho zásluhám a mnohým aktivitám sa až donedávna vedelo prekvapujúco málo o Meisslovom pôvode a rodinnom zázemí. Preto sme sa rozhodli pre genealogický prieskum s cieľom napraviť tento stav.

Leopold Meissl – starý otec

František Meissl mal šľachtický pôvod. Erbom jeho rodu (*von Meissl*)[14] bola v modrom poli na zelenej pažiti stojaca strieborná veža, čierno lemovaná so zavretými dverami, oknom a trojitým cimburím. Klenotom na dvoch k sebe privrátených strieborných prilbách boli zo zlatých korún vyrastajúce tri pštrosie perá, prostredné strieborné, zvyšné modré. Spod koruny sa stáčali strieborno-modré prikrývadlá.[15]

Meisslovci nepatrili medzi starobylú šľachtu, nobilitovaný bol až Leopold Meissl, Františkov starý otec. Bol majiteľom panstva Freyenthurn pri Mannsworthe v dolnom Rakúsku (súdny obvod Schwechat, dnes časť Viedne) a za zásluhy o rozvoj krajinskej ekonomiky a chov dobytka ho vo Viedni 14. marca 1807 povýšili do dedičného rytierskeho stavu. Panstvo prevzal v zúboženom stave a svojou usilovnosťou a vytrvalosťou z neho spravil vzorné hospodárstvo. Dňa 19. marca 1809 bol Ignácom, pánom z Keesu, uvedený do rytierskeho stavu tzv. novej šľachty.[16] Viac informácií o ňom sme zatiaľ nenašli.

Eduard Meissl – otec

Leopoldov syn Eduard sa narodil v roku 1799 v rakúskom Freyendorfe na panstve svojho otca. Povolaním lekárnik prišiel v dvadsiatych rokoch 19. storočia do Pezinka, kde kúpil lekáreň v mestskej radnici a natrvalo sa tu usadil. Ako 33-ročného ho 6. novembra 1832 prijali medzi pezinských mešťanov (čo tiež – zapísali do mestskej matriky, poplatok za tento akt činil 12 zlatých). V tom čase už bol zosobášený s Teréziou Karolínou, rodenou Dreherovou, dcérou iného pezinského mešťana.[17] Z prameňov sa dozvedáme, že mladomanžela boli rímsko-katolíckeho vierovyznania.[18]

O rok neskôr sa im narodila prvá dcéra Ružena, pokrstená 14. novembra 1833.[19] Tá však čoskoro, ako štvrťročná, 11. februára 1834 zomrela na týfus, čo bolo vtedy bežné.[20] Dňa 9. januára 1837 do rodiny pribudol nám už známy František Meissl, ktorému dali pri krste (11. januára 1837) až tri mená František Karol Imrich.[21] Z nich však takmer výlučne používal len meno František (*Franz, Ferencz*).

[14] Priezvisko sme v archívnych prameňoch a literatúre našli aj v podobách *Meissel* a *Meiszl*.
[15] SIEBMACHER, J. *Grosses und allgemeines Wappenbuch Niederosterreichischer Adel.* Nürnberg 1909, s. 295, tab. 156.
[16] Tamže, s. 296.
[17] ŠA Modra, MMP, Evidencia osôb prijatých za mešťanov (Bürger Prothocol) 1776 – 1851, inv. č. 668, s. 189.
[18] Tamže.
[19] ŠA Modra, Matrika pokrstených, zosobášených a zomrelých farnosti Pezinok, r. 1833, inv. č. 675.
[20] Tamže, r. 1834, inv. č. 676.
[21] Tamže, r. 1837, inv. č. 679.

František Meissl mal ešte troch mladších súrodencov, z ktorých sa však dospelého veku dožil len jeden. Brat Eduard Mauricius, pokrsteny 25. novembra 1840,[22] zomrel ako osemmesačný – 3. júna 1841 na horúčku.[23] Sestra Leopoldína Terézia Magdaléna, pokrstená 3. mája 1843,[24] sa nedožila ani štyroch rokov, zomrela na záškrt 21. novembra 1846.[25] Najmladšia Terézia Mária, ktorú krstili 22. októbra 1844,[26] sa neskôr zrejme vydala mimo mesta, pretože ďalšie záznamy o nej sme v pezinských matrikách nenašli.

Rodina v Pezinku bývala v dome č. 83 (podľa vtedajšieho číslovania). Jej hlava – mestský lekárnik Eduard Meissl zomrel vo veku 63 rokov na gangrénu 10. marca 1862.[27] Vdova po ňom a Františkova matka Terézia opustila tento svet o 21 rokov neskôr – 26. 12.1883, po mozgovej príhode vo veku 76 rokov (v jej dome, ktorý mal vtedy číslo 37/38).[28]

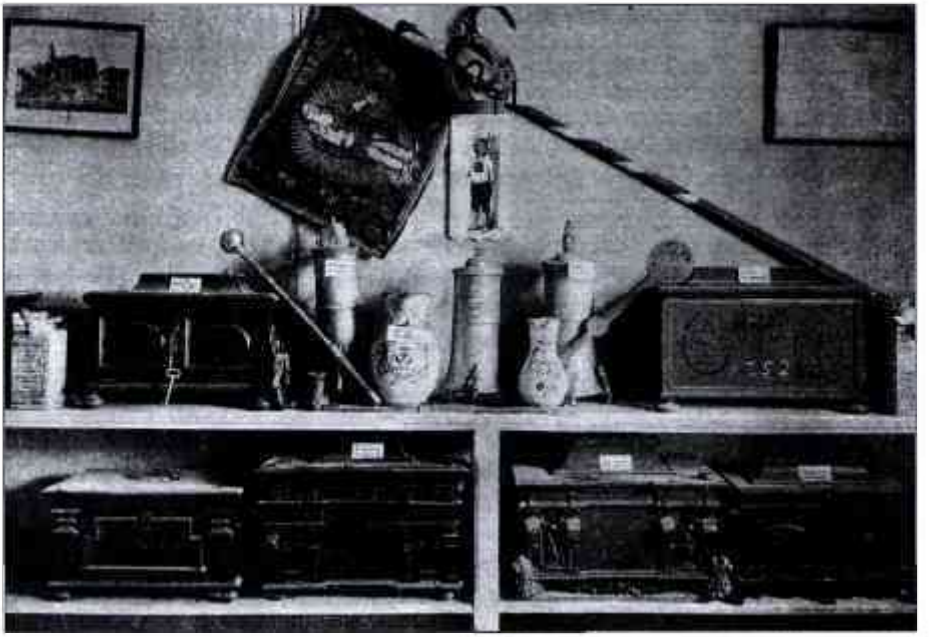
Vlastná rodina

František Meissl vychodil základnú školu v Pezinku a potom absolvoval gymnaziálne štúdiá u piaristov v neďalekom Svätom Jure. Vo Viedni získal univerzitné lekárnické vzdelanie a po skončení štúdií sa vrátil domov.[29] Po otcovej smrti v roku 1862 prevzal lekáreň a stal sa mestským lekárnikom. 28. septembra 1863 sa oženil s Karolínou, dcérou Pavla Šmogroviča, mešťana a obchodníka so železným tovarom, a Terézie Emrésovej.[30] V čase vydaja bola Karolína Šmogrovičová 23-ročná.[31]

Meisslovci mali sedem detí, z ktorých sa dospelosti dožili len štyri. V roku 1864 ako prvý do rodiny pribudol František (mladší). Navštevoval gymnázium v Bratislave. Neskôr, podľa otcovho vzoru, študoval na univerzite vo Viedni a tiež sa stal lekárnikom. Rodinný podnik prevzal v roku 1896, bol viacnásobným členom mestského zastupiteľstva.[32] Za veľmi zvláštnu považujeme skutočnosť, že v matrike narodených sme ho nenašli, avšak v rôznych iných prameňoch sa s jeho osobou stretávame pravidelne.

Prvého augusta 1867 sa Meisslovcom narodil druhý syn – August Eduard František. Ten sa stal neskôr uznávaným akademickým maliarom, pôsobil hlavne v Mníchove a v nemecky hovoriacich krajinách.[33]

[22] Štátny archív v Bratislave (ďalej len ŠA Bratislava), Matrika narodených farnosti Pezinok 1820 – 1862, inv. č. 1709.
[23] Tamže, Matrika zosnulých farnosti Pezinok 1795 – 1845, inv. č. 1721.
[24] Tamže, Matrika narodených farnosti Pezinok 1820 – 1862, inv. č. 1709.
[25] Tamže, Matrika zosnulých farnosti Pezinok 1846 – 1887, inv. č. 1722.
[26] Tamže, Matrika narodených farnosti Pezinok 1820 – 1862, inv. č. 1709.
[27] Tamže, Matrika zosnulých farnosti Pezinok 1846 – 1887, inv. č. 1722.
[28] Tamže.
[29] DUBOVSKÝ, J., c. d., s. 135.
[30] ŠA Bratislava, Matrika zosobášených farnosti Pezinok, inv. č. 1723.
[31] Tamže.
[32] *Magyarország és a Külföld*, c. d., s. 31.
[33] DUBOVSKÝ, J., c. d., s. 136.

Meisslovo mestské múzeum v Pezinku začiatkom 20. storočia

Zvlášť tragický pre rodinu bol rok 1878 – v rozpätí necelých dvoch týždňov Meisslovcom zomreli ini dvaja synovia – Julius (päťročný, pochovaný bol 1. novembra 1878)[34] a Richard (osemročný, pochovaný 10. novembra 1878).[35] Obaja podľahli záškrtu. O dva roky neskôr, 23. novembra 1881, zomrela aj dcéra Mária vo veku šesť rokov.[36] Dospelosti sa okrem už spomenutých Františka a Augusta dožili ešte syn Rudolf, ktorý prišiel na svet v r. 1879, a dcéra Izabela, narodená v r. 1781, vydatá Jureková.[37]

Meisslova činnosť a osudy

V Pezinku fungovali už od konca 17. storočia dve lekárne. František Meissl po prevzatí otcovej lekárne kúpil v roku 1863 (od Františka Denglera) aj druhú, známu pod firemným názvom *Čierny orol*, a stal sa tak jediným lekárnikom v meste.[38] Na zasadnutí mestskej rady 4. septembra 1866 predložil magistrátu žiadosť, aby mohol

[34] ŠA Bratislava, Matrika zosnulých farnosti Pezinok 1846 – 1887, inv. č. 1722.
[35] Tamže.
[36] Tamže.
[37] V roku 1913 bol Rudolf Meissl na základe žiadosti prepustený zo zväzku uhorskej štátnej príslušnosti a stal sa občanom Rakúska. ŠA Modra, MMP VII. Administratívne (i súdne) písomnosti magistrátu v období kapitalizmu. 2. Všeobecná agenda, d) Spisy, r. 1913, inv. č. 1811, č. spisu 712.
[38] ŠA Modra, MMP, Zápisnica mestskej rady z 10. 11. 1863, r. 1863, inv. č. 300, 270/966.

jednu lekáreň zatvoriť, pretože – ako sám dôvodil – *„je nemysliteľné, aby boli v prevádzke pri takom malom počte obyvateľov obe lekárne, avšak v budúcnosti sa zaväzuje ju otvoriť podľa potreby na návrh magistrátu."*[39] Lekáreň viedol popri svojich mnohých funkciách do roku 1896, kedy ju odovzdal synovi Františkovi.[40]

F. Meissl bol v meste veľmi obľúbený, nielen pre svoj takt a zmysel pre spravodlivosť, ale aj pre svoju lásku k mestu, ktorá sa prejavovala činnosťou nad rámec jeho pracovnej náplne a bez nárokov na honorár. Zo zápisníc zasadnutia zastupiteľstva dňa 3. októbra 1867 sa napr. dozvedáme: *„Magistrátny radca Andrej Biszele ako predsedajúci predkladá podľa intimátu MV č. 14161 z 25. augusta žiadanú a F. Meisslom zhotovenú skicu vnútorného a vonkajšieho priestranstva nášho mesta. Uznesené: Nariaďuje sa, aby táto skica bola predložená MV a zároveň sa reprezentantovi F. Meisslovi za jej bezplatné vyhotovenie prevolalo raz ‚éljen' – nech žije!"*[41]

Poslednú mestskú funkciu (sirotský otec) zložil Meissl až ako 86-ročný v roku 1923 (na vlastnú žiadosť pre pokročilý vek).[42] Pomerne dlho bol vdovcom, manželka Karolína totiž zomrela už 18. júna 1885.[43] Zvyšok života po zmene politického usporiadania v roku 1918, vzniku Československej republiky a stiahnutí sa z verejného pôsobenia prežil v Rakúsku, v obci Sierndorf (dnes súčasť Viedne) pri dcére Izabele, ktorá sa tam vydala.

K presťahovaniu ho okrem chradnúceho zdravia viedol aj jeho negatívny postoj k novému štátu. V poznámkovom zošite Dušana Ježíka, bývalého riaditeľa Malokarpatského múzea, sme objavili doplňujúcu informáciu, poodhaľujúcu národnostné cítenie Františka Meissla. Podľa tohto prameňa, ktorý sa odvoláva na dôveryhodného Meisslovho spolupracovníka Ing. Fedora Jamnického, bol Meissl „silný Nemec", ktorý sa snažil o organizovanie a kultúrne pozdvihovanie Pezinčanov nemeckej národnosti.[44]

František Meissl zomrel v Sierndorfe dňa 28. januára 1934 v úctyhodnom veku 97 rokov a tu je na miestnom cintoríne pochovaný. Pohreb sa konal 30. januára 1934 o 14-tej hodine. V pezinskej hasičskej kronike sme našli pri dátume 20. marec 1934 poznámku: *„Keď už sa na smrteľnej posteli nachádzal a bol v agónii, že ho náš holdujúci telegram, zaslaný mu z príležitosti 60. slávnostného zhromaždenia dňa 11. januára 1934 aspoň ešte na okamih priviedol naspäť do života, nad týmto našim úplným a úprimným pozdravom sa potešil a po tomto sa vrátil späť do spánku spravodlivých, z ktorého už niet prebudenia."* Tieto naše poznámky považujeme za začiatok komplexného historického spracovania jeho osoby a rodiny.

[39] Tamže, Zasadnutie mestskej rady 4. septembra 1866, r. 1866, inv. č. 303, 88/677.
[40] *Magyarország és a Külföld*, c. d., s. 31.
[41] ŠA Modra, MMP, Zasadnutie zastupiteľstva 3. októbra 1867, r. 1867, inv. č. 304, 152.
[42] Tamže, Zápisnica zastupiteľstva 1919 – 1924, inv. č. 330, 43/1923.
[43] Náhrobný kameň Karolíny Meisslovej sa našiel len nedávno na mestskom cintoríne v Pezinku.
[44] Poznámky sú uložené v archíve Malokarpatského múzea v Pezinku.

ERBOVÁ LISTINA ŠĽACHTICKÉHO RODU HALUS

Vladimír Rábik

Ako je známe, Uhorské kráľovstvo bolo jednou z tých európskych krajín, v sociálno-právnej skladbe ktorej pomerne veľké percento tvorila drobná šľachta. Často pritom išlo len o tzv. armalistov, teda držiteľov erbovej listiny s potvrdením príslušnosti k šľachtickému stavu bez súčasne udeleného pozemkového vlastníctva. Takúto kategóriu šľachtického obyvateľstva u nás poznáme predovšetkým od nástupu Habsburgovcov na uhorský trón (1526), ktorí tak odmeňovali služby i ambície svojho široko rozvetveného úradníckeho aparátu. Bola to podstatná zmena oproti staršiemu (stredovekému) obdobiu, keď sa šľachtictvo ešte pomerne prísne viazalo aj na držbu pozemkového vlastníctva.[1] Z formálneho hľadiska išlo však stále o rovnocenných príslušníkov jediného uhorského šľachtického stavu, ako ho kodifikovala zlatá bula z roku 1351, hoci s nástupom Habsburgovcov sa aj všeobecným zavedením rišských titulov fakticky ešte viac prehĺbila jeho diferencovanosť. Neprekvapuje preto, že potomkovia mnohých takýchto nobilitovaných rodov ešte aj dnes vlastnia pôvodné armálesy udelené ich predkom.

V tomto príspevku predstavujeme jednu takúto erbovú listinu – listinu pôvodne slobodníckeho rodu Halusovcov, ktorí boli v prvej štvrtine 18. storočia povýšení medzi uhorskú šľachtu. Nejde pritom o neznámy rod, základné údaje o nobilitovaných osobách a dátume nobilitácie uvádzajú už I. Nagy, B. Kempelen i J. Siebmacher, no len Nagyov a Siebmacherov lexikón publikujú aj blazón a napokon len Siebmacher publikuje aj kresbu erbu.[2]

Záznam o udelení erbu a šľachtictva 21. augusta 1712 pre Martina Halusa, manželku Ruženu a deti Juraja, Františka, Štefana, Imricha, a Marianu a Helenu sa nachádza aj v Kráľovských knihách – v knihe XXIX.[3] Dozvedáme sa z neho, že petentom nobilitácie bol zemepán, gróf Ladislav Adam Erdődy, nitriansky biskup,[4] čo je informácia, ktorá priamo v texte erbovej listiny chýba. Zmienka o nej sa nachádza len v publikačnej poznámke na plike, tá však bola spísaná až o niekoľko mesiacov

[1] MÁRKUS, Dezső (ed.). *Magyar törvénytár. Werbőczy István Hármaskönyve*. Budapest 1897, s. 58 – 60. Part. I, Tit. 4; DVOŘÁKOVÁ, D. *Rytier a jeho kráľ. Stibor zo Stiboríc a Zigmund Luxemburský*. Budmerice 2003, s. 51, 96 – 100.

[2] NAGY, I. *Magyarország családai czimerekkel és nemzékrendi táblákkal* 5. Pest 1857 – 1867 (Arcanum adatbázis, CD R), s. 41; *J. Siebmacher's grosses und allgemeines Wappenbuch. Magyarország, Horvát-Szlavónia és Erdély nagycímerkönyve*. Nürnberg 1889 – 1890. Szerkesztette I. Nagy, G. Csergheő, O. Barczay, I. Bojničić (Arcanum adatbázisa, CD R), s. 219; KEMPELEN, B. *Magyar nemes családok* 4. Budapest 1912 (Arcanum adatbázisa, CD R).

[3] ILLÉSSY, J. – PETTKÓ, B. *A királyi könyvek*. Budapest 1895, s. 83.

[4] JUDÁK, V. *Nitrianske biskupstvo v dejinách*. Bratislava 1999, s. 31 (biskupom bol v rokoch 1706 – 1736).

neskôr.[5] Oba texty na druhej strane zdôrazňujú pôvodné slobodnícke postavenie Halusovcov. Samotné dôvody nobilitácie sú v erbovej listine štylizované len vo všeobecnej polohe – spomínajú sa zásluhy nobilitovaného o uhorský trón a habsburský dom.

Armáles bol publikovaný (predostretý predstaviteľom stolice) na kongregácii Nitrianskej stolice dňa 9. novembra 1712 (v stredu) na Nitrianskom hrade. Svedčí o tom publikačná poznámka na plike listiny, spísaná stoličným notárom, zemanom Gabrielom Bošánim, čím táto listina v zmysle krajinských zákonov nadobudla právoplatnosť.

Príloha

Viedeň, 21. augusta 1712.

Karol VI., zvolený rímsky cisár, povyšuje zo stavu slobodníkov do šľachtického stavu a spoločenstva uhorskej šľachty Martina Halusa s manželkou Ruženou, synmi Jurajom, Františkom, Štefanom a Imrichom a dcérami Marianou a Helenou a udeľuje im erb.

Originál na pergamene, latinsky, obsahuje 46 riadkov, z ktorých prvé dva sú písané zlatým, nasledujúce dva modro-červeným atramentom s iluminovanými začiatočnými písmenami. Privesená kráľovská majestátna pečať na strieborno-zlato-červeno-modrých spletencoch hodvábnych vlákien cez pliku listiny je dobre zachovaná v drevenom puzdre. Armáles je dnes uložený v súkromnej zbierke v Martine. O listine sa zachoval aj záznam v Kráľovských knihách, uložených v Maďarskom krajinskom archíve – MOL Budapest, A 57 Magyar Kancellariai Levéltár – Libri regii XXIX., fol. 473 – 474 (R).
V ľavom hornom rohu pod prvým riadkom textu listiny je iluminovaná miniatúra v zlatom ráme na ružovom damaskovanom pozadí udelený erb, nad ktorým je dvojhlavý korunovaný

[5] Magyar Országos Levéltár Budapest, A 57 – Magyar Kancellariai Levéltár, Libri regii XXIX. fol. 473-474. *Arma pro Martino Halus per dominum suum terrestrem comitem Ladislaum Adamum Erdődy, episcopum Nitriensem, humullime recommendata. Nos Carolus sextus Dei gratia etc. memoriae commendamus, quod nos cum cum ad nonnullorum fidelium nostrorum humillimam supplicationem nostrae propterea factam maiestati, tum vero benigne attentis et consideratis fidelibus servitiis fidelis nostri Martini Halus, quae idem etc. (!) eundem itaque Martinum Halus ac per eum Rosinam, consortem nec non Georgium, Franciscum, Martinum, item Stephanum et Emericum nec non Mariannam et Helenam, filios et filias, ut pote iam natos et natas, in posterumque Dei beneficio nascituros, utriusque sexus universis, e statu et conditione libertinali, in qua hactenus etc. (!) valeant atque possint. In cuius quidem nostrae erga ipsos exhibitae gratiae et clementiae ac liberalitatis testimonium veraeque ac indubitatae nobilitatis signum haec arma seu nobilitatis insignia. Scutum videlicet militare erectum coelestini coloris, fundum euisdem viridi clivo, laureo serto, in forma figurae spoericae quaquaversum obducto, interoccupante, in cuius meditulio candidus pelicanus expansis versus utramque scuti oram alis, lunata ad pectus suum lancinare, trinosque sibi subiecto implumes pullos, in eodem colle nidulantes, sanquineis stillis nutrire visitur. Scuto demum incumbentem galeam militarem oraticulatam seu apertam, regio diademate, ingentem draconem rictu venenato sursum verso, expansis alis, caudaque volatili sagittae simili sinistro pede subacta et versus dextrum pedem sublimius elevatum, rubramque pomum comprimentem erecta profavente ornatam. Assumnitate vero seu cono galeae laciniis seu lemniscis hinc candidis et rubris, illinc vero flavis et caeruleis, in scuti extremitates se se placide diffundentibus, illudque ipsius decente ac venuste exornantibus. Quem ad modum haec omnia in principio seu capite etc. (!) Datum per manus fidelis nostri, nobis syncere dilecti, spectabilis ac magnifici comitis Nicolai Illesházy de eadem etc. (!) cancellarii, in civitate nostra Vienna, Austriae, die 21ma mensis Augusti anno Domini 1712, regnorum nostrorum etc. (!)*

cisársky orol s rakúskym erbom na prsiach. V rohoch zlatého rámu erb sprevádzajú erby českého, kastílskeho, uhorského, dalmátskeho, chorvátskeho a bosnianskeho kráľovstva. Na plike vľavo je rukou notára Nitrianskej župy Gabriela Bošániho zapísaná publikačná poznámka z 9. novembra 1712.

Nos Carolus sextus, Dei gratia electus Romanorum imperator, semper augustus, ac rex Germaniae, Hispaniarum, Castellae, Arragonum, Legionis, utriusque Siciliae, Hyerusalem, Hungariae, Bohemiae, Dalmatiae, Croatiae, Sclavoniae, Ramae, Servie, Gallitiae, Lodomeriae, Cumaniae, Bulgariae, Navarrae, Granatae, Toleti, Valentiae, Galletiae, Maioricarum Hispalis, Sardiniae, Cordubae, Corsicae, Murtiae, Giennis, Algarbii, Algecirae, Gibrabaris, insularum Canariae nec non Indiarum orientalium et occidentalium insularum ac terrae, firmae, occeani, maris etc., archidux Austriae, dux Burgundiae, Brabantiae, Mediolani, Styriae, Corinthiae, Carnioliae, Luxemburgi, Wirthembergae et Tekae, superioris et inferioris Silesiae, Athenarum et Neopatriae, princeps Sueviae, marchio sacri Romani imperii, Burgoviae, Moraviae, superioris et inferioris Lusatiae, comes Habspurgi, Flandriae, Tyrolis, Barchinonae, Ferretis, Kyburgi, Goritiae, Roscilionis et Ceritaniae, landgravius Alsatiae, marchio Oristani et comes Goeceani, dominus marchiae Sclavonicae, Portus Naonis, Biscaiae, Molini, Salinarum, Tripolis et Mechliniae etc. memoriae commendamus tenore praesentium significantes, quibus expedit, quod nos cum ad nonnullorum fidelium nostrorum humillimam supplicationem, nostrae propterea factam maiestati, tum vero benigne attentis et consideratis fidelibus servitiis fidelis nostri Martini Halus, quae idem sacrae primum praefati regni nostri Hungariae coronae, gloriosisque praedecessoribus nostris et augustae domui nostrae pro locorum et temporum varietate atque occasionum exigentia fideliter et constanter exhibuit ac impendit ac in posterum quoque pari fidelitatis et constantiae fervore ac zelo se exhibiturum et impensurum pollicetur. Cum igitur ob id tum vero ex gratia et munificentia nostra regia, qua quosque de augusta domo nostra et republica christiana benemeritos, virtutisque colendae studiosos antecessorum nostrorum divorum condam Hungariae regum exemplo prosequi, eisque certa virtutum suarum monumenta, quae ad maiora quaeque praestanda, eos incitare possent, decernere consuevimus. Eundem itaque Martinum Halus ac per eum Rosinam, consortem nec non Georgium, Franciscum, Martinum, item Stephanum et Emericum nec non Mariannam et Helenam, filios et filias, utpote iam natos et natas, in posterumque Dei beneficio nascituros, utriusque sexus universis, e statu et conditione libertinali, in qua hactenus perstitisse dicuntur, de regiae potestatis nostrae plenitudine et gratia speciali clementer eximentes, in coetum et numerum verorum, antiquorum et indubitatorum dicti regni nostri Hungariae et partium eidem annexarum nobilium duximus annumerandum, cooptandosque et adscribendos annuentes et ex certa nostra scientia, animoque deliberato concedentes, ut ipsi a modo in posterum futuris et perpetuis semper temporibus, omnibus illis gratiis, honoribus, indultis, privilegiis, libertatibus, iuribus, praerogativis et immunitatibus, quibus coeteri veri, antiqui et indubitati praedicti regni nosti Hungariae et partium eidem annexarum nobiles hactenus quomodolibet de iure et antiqua consuetudine usi sunt et gavi, utunturque et gaudent, uti, frui et gau-

Slovenský preklad:

My, Karol VI., z Božej milosti vyvolený cisár rímsky, vždy rozmnožiteľ ríše a tiež aj kráľ nemecký, španielsky, kastílsky, aragónsky, leónsky, obojakej Sicílie, jeruzalemský, uhorský, český, dalmátsky, chorvátsky, slavónsky, srbský, haličský, vladimírsky, kumánsky, bulharský, navarrský, granadský, toledský, valencijský, galicijský, španielskej Mallorky, sardínsky, kordóbsky, korzický, murcijský, giennenský, algarbijský, algecirský, gibraltársky, Kanárskych ostrovov, ako aj Indiánov z východných i západných ostrovov a zemí, pevnín, oceánov a morí, atď., arcivojvoda rakúsky, vojvoda burgundský, brabantský, milánsky, štajerský, korutánsky, karniolský, luxemburský, wittemberský a técky, Horného a Dolného Sliezka, Atén a Neopatrie, knieža svébske, markgróf Svätého rímskeho cisárstva, Burgovie nad Enžou, Moravy, Hornej a Dolnej Lužice, gróf habsburský, flanderský, tirolský, barchinonský, ferrétsky, kiburgský, goričský, krajinský gróf alsaský, markgróf oristanský a gróf goecanský, pán markgrófstva slavónskeho, prístavu naonského, Biscie, Tripolisu atď., touto našou prítomnou listinou odporúčame na pamäť všetkým, ktorých sa to týka, že my na ponúkanú prosbu mnohých našich verných, predloženú nášmu Veličenstvu, ako aj v náklonnosti a po dôslednom posúdení očakávaných a oddaných služieb nášho verného Martina Halusa, ktoré on svojím konaním verne a vytrvalo vynaložil a preukázal, predovšetkým našej svätej korune spomínaného nášho Uhorského kráľovstva i slávnym našim predkom a nášmu vznešenému domu počas vrtkavosti dôb, situácií, ako aj príležitostí, a taktiež sľúbil, že aj v budúcnosti hodlá sa obetovať a preukazovať s horlivosťou a zápalom (svojej) rýdzej vernosti a vytrvalosti.

Tak teda s ohľadom na toto i z našej kráľovskej milosti a láskavosti, ktorou zahŕňame tak tých, ktorí sa zaslúžili o náš vznešený dom a kresťanské spoločenstvo, ako aj usilujúcich sa o uznávané cnosti, podľa príkladu našich svätých predchodcov, kedysi uhorských kráľov, im zvykneme udeľovať isté pamätníky na (tieto) ich cnosti, aby sa mohli povzbudzovať k akémukoľvek ďalšiemu ešte väčšiemu vynikaniu.

A tak teda onoho Martina Halusa a s ním aj jeho manželku Ruženu, ako aj Juraja, Františka, Martina, tiež Štefana a Imricha, podobne i Marianu a Helenu, jeho synov a dcéry, narodených ako aj tých, ktorí sa v budúcnosti z milosti božej len narodia, obojakého pohlavia, z postavenia či stavu slobodníkov, v ktorom, hovorí sa, že až dosiaľ boli, z plnosti našej kráľovskej moci a obzvláštnou milosťou láskavo (týchto) povyšujeme do spoločenstva pravých, starých a nespochybniteľných šľachticov spomínaného nášho Uhorského kráľovstva a krajín k nemu pripojených, k ich počtu ich nariaďujeme pripočítať a (tiež) súhlasíme z rovnakého nášho rozhodnutia a povoľujeme, že (ako) pripočítaní a pripojení aj v budúcnosti po všetky časy a veky smú a môžu užívať, tešiť sa a mať pôžitky zo všetkých tých milostí, pôct, výhod, privilégií, slobôd, práv, výsad a imunít, ktorým sa aj ostatní praví, starí a nespochybniteľní šľachtici nášho prv spomínaného Uhorského kráľovstva a krajín

dere possint ac valeant, haeredesque et posteritates ipsorum utriusque sexus universis, iam nati et Dei beneficio nasciturι, valeant atque possint. In cuius quidem nostrae erga ipsos exhibitae gratiae et clementiae ac liberalitatis testimonium veraeque ac indubitatae nobilitatis signum haec arma seu nobilitatis insignia.

Scutum videlicet militare erectum coelestini coloris, fundum euisdem viridi clivo, laureo serto, in forma figurae spoericae quaquaversum obducto, interoccupante, in cuius meditulio candidus pelicanus expansis versus utramque scuti oram alis, lunata ad pectus suum lancinare, trinosque sibi subiecto implumes pullos, in eodem colle nidulantes, sanquineis stillis nutrire visitur. Scuto demum incumbentem galeam militarem oraticulatam seu apertam, regio diademate, ingentem draconem rictu venenato sursum verso, expansis alis, caudaque volatili sagittae simili sinistro pede subacta et versus dextrum pedem sublimius elevatum, rubramque pomum comprimentem erecta profavente orna-

Erbová listina Halusovcov (1712) a detail erbovej miniatúry. Foto: J. Kozák

k nemu pripojených až dosiaľ vždy podľa práva i prastarého zvyku tešia, užívajú ich a majú úžitok, a podobne tak aj ich dedičia a potomkovia obojakého pohlavia už narodení či tí, ktorí sa z milosti Božej v budúcnosti narodia, môžu a smú užívať, tešiť sa a mať úžitok.

Na svedectvo totiž tejto našej milosti a láskavosti im preukázanej a tiež aj na znamenie slobody rýdzeho a nespochybniteľného šľachtictva (udeľujeme) tento erb či šľachtické znamenie: totiž vzpriamený vojenský štít modrej farby, v ktorom je vidieť, že jeho pole vypĺňa obtočený vavrínový veniec v podobe kruhu so zeleným vŕškom, v ktorého prostriedku je biely pelikán s roztiahnutými krídlami smerom k obom okrajom štítu, so šijou zohnutou k prsiam, ktorý túto svoju hruď ostrým zobákom trhá a tri neoperené mláďatá, hniezdiace pod ním na tom istom vŕšku, krmí kvapkami (svojej) krvi. Na štíte vojenská mrežovaná či otvorená prilba, ozdobená na kráľovskej korune ľavou labou stojacim mohutným drakom s dohora vyvrátenou papuľou, s roztiahnutými krídlami, plápolajúcim chvostom a v pravej labe, vzpriamene (ešte) vyššie vyzdvihnutej, mliaždiacim červené ovocie. Z vrcholu či chocholu prilby prikrývadlá alebo stuhy tu strieborno-červené, tam však zlato-modré lahodne splývajú po okrajoch štítu a tento náležite a pôvabne vyzdobujú. A je vidieť, že toto všetko je ešte zreteľnejšie na začiatku či v záhlaví tejto našej prítomnej listiny namaľované skúsenou rukou maliara či umelca vo svojich vlastných farbách a (tak) jasnejšie vystavené pred oči pozorujúcich. Tak teda onomuže Martinovi Halusovi

tam. Assumnitate vero seu cono galeae laciniis seu lemniscis hinc candidis et rubris, illinc vero flavis et caeruleis, in scuti extremitates se se placide diffundentibus, illudque ipsius decente ac venuste exornantibus. Quem ad modum haec omnia in principio sive capite litterarum nostrarum praesentium pictoris edocta manu et artificio et genuis suis coloribus clarius depicta et ob oculos intuentium lucidius posita esse conspicuntur. Eidem Martino Halus ac per eum supra nominatis consorti, filiisque ac filiabus suis, ipsorumque haeredibus et posteritatibus utriusque sexus universis, iam natis et Dei beneficio nasciturls, gratiose danda duximus et conferenda.

Decernentes et ex certa nostra scientia, animoque deliberato concedentes, ut ipsi a modo in posterum futuris et perpetuis semper temporibus eadem arma seu nobilitatis insignia more aliorum verorum antiquorum et indubitatorum praefati regni nostri Hungariae et partium eidem annexarum nobilium, sub iisdem iuribus, praerogativis, indultis, libertatibus et immunitatibus, quibus iidem natura vel antiqua consuetudine usi sunt et gavi, utunturque et gaudent ubique in praeliis, certaminibus, pugnis, hastiludis, torneamentis, duellis, monomachiis ac aliis omnibus et singulis ac quibusvis militaribus et mobilitatibus exercitiis nec non sigillis, velis, cortinis, auleis, annulis, vexillis, clypeis, tentoriis, domibus et sepulchris, generaliter vero in quarumlibet rerum et expeditionum generibus sub merae, verae, syncerae ac indubitatae nobilitatis titulo, quo eos ab omnibus cuiuscunque status, dignitatis et praeminentiae hominibus insignitos et ornatos dici, nominari ac reputari habaverive volumus et mandamus ferre, gestare, ac illis in aevum uti, frui et gaudere possint ac valeant, haeredesque et posteritates ipsorum utriusque sexus universis, iam nati et Dei beneficio nasciturl, valeant atque possint. Imo nobilitamus, damus et conferimus, concedimusque praesentium per vigorem. In cuius rei memoriam firmitatemque perpetuam praesentes litteras nostras privilegiales secreto maiori sigillo nostro, quo ut rex Hungariae utimur, impendenti communitas, eidem Martino Halus ac per eum supra nominatis consorti, filiisque ac filiabus suis, ipsorumque haeredibus et posteritatibus utriusque sexus universis, iam natis et Dei beneficio nasciturls, gratiose dandas duximus et concedendas.

Datum per manus fidelis nostri, nobis syncere dilecti, spectabilis ac magnifici comitis Nicolai Illeshazy de eadem, haereditarii in Trencsin, eiusdemque nominis, prout et Liptoviensis comitatuum perpetui supremi comitis, actualis consiliarii nostri intimi et aulae nostrae per Hungariam cancellarii, in civitate nostra Vienna, Austriae, die vigesima prima mensis Augusti, anno Domini millesimo septingentesimo duodecimo, regnorum nostrorum Romani primo, Hispaniarum nono, Hungariae vero, Bohemiae et reliquorum anno secundo. Reverendissimis serenissimo ac venerabilibus in Christo patribus dominis Christiano Augusto duce Saxoniae, sacrae Romanae ecclesiae presbytero cardinale, metropolitanae Strigoniensis ac Emerico de comitibus Csaky, Colocensis et Bacsiensis ecclesiarum canonice unitarum, archiepiscopis, Stephano Telekessy, Agriensis, Ladislao Adamo e comitibus Erdody, Nitriensis, fratre Emerico Esterhazy, Zagrabiensis, praelibatis Christiano Patacsics, Bosnensis, comite Sigismundo a Kollonics, Vaciensis, Andrea Matusek, Timiensis, comite Ladislao de Nadasd, Csanadiensis, comite Adamo Benedicto

a skrz neho vyššie menovaným – manželke, jeho synom a dcéram, ich dedičom a všetkým potomkom obojakého pohlavia tak narodeným, ako aj tým, ktorí sa z Božej priaznivosti len narodia, (tento erb) milostivo dávame a udeľujeme.

A z toho istého nášho rozhodnutia a úsudku nariaďujeme a udeľujeme, aby títo po všetky budúce časy a veky uvedený erb či šľachtické znamenie na spôsob iných pravých, starých a nespochybniteľných šľachticov nášho už spomínaného Uhorského kráľovstva a krajín k nemu pripojených pod tými istými právami, výsadami, *výhodami, slobodami a privilégiami, ktoré títo užívajú a tešia sa im, tiež užívali* a tešili sa mu kdekoľvek v bitkách, vojnách, rytierskych hrách, zápoleniach, súbojoch a na všetkých i jednotlivých zbraniach a osobných veciach, ako aj na pečatiach, odevoch, gobelínoch, nádvoriach, prsteňoch, zástavách, štítoch, stanoch, domoch a hrobkách, vskutku všade na akýchkoľvek veciach a pri akejkoľvek príležitosti pod rýdzim, pravým, čistým a nespochybniteľným titulom šľachtictva, ktorým chceme a nariaďujeme, aby títo boli ako vyznamenaní a vyzdobení, nazývaní, volaní a rovnako pokladaní a považovaní ľuďmi akéhokoľvek postavenia, hodnosti a stavov, a tiež toto (všetko) naveky smeli a mohli užívať, používať a tešiť sa z toho, ako aj ich dedičí a všetci potomkovia obojakého pohlavia, či už narodení, ako aj tí, ktorí sa z Božej milosti narodia, práve (týchto) silou prítomnej listiny povyšujeme do šľachtického stavu a tento (stav) im dávame, darujeme a udeľujeme.

Na pamäť a večnú trvácnosť uvedeného dali sme túto privilegiálnu listinu spečatiť našou privesenou väčšou tajnou pečaťou, ktorú užívame ako uhorský kráľ, a onomu Martinovi Halusovi a jeho prostredníctvom aj vyššie menovanej jeho manželke, synom a dcéram a ich dedičom a všetkým potomkom obojeho pohlavia tak narodeným, ako aj tým, ktorí sa z Božej milosti narodia, láskavo nariadili sme dať a udeliť.

Dané rukou nášho verného a nami úprimne milovaného, urodzeného a vznešeného grófa Mikuláša Ilešházího z tam odtiaľ (z Eliášoviec), dedičného večného *a hlavného župana v Trenčíne a rovnomennej stolice, rovnako aj Liptovskej stolice*, nášho aktuálneho tajného radcu a kancelára nášho dvora pre Uhorsko, v našom meste Viedni, v Rakúsku, dňa dvadsiateho prvého augusta, roku Pána tisíc sedemsto dvanásteho, v prvom roku našej rímskej vlády, v Španielsku deviatom, avšak v Uhorsku, Čechách a ostatných krajinách v druhom roku vlády. V čase, keď šťastne spravovali Božie cirkvi vážení, vznešení a ctihodní otcovia v Kristu, páni Kristián August, vojvoda saský, kardinál-presbyter svätej rímskej cirkvi, metropolita a arcibiskup ostrihomský, a Imrich z (rodu) grófov Čákyovcov, arcibiskup kaločský a báčsky, (ktorých biskupstvá) sú obe kanonicky spojené, biskupi Štefan Telekeši jágerský, Ladislav Adam z (rodu) grófov Erdődyovcov nitriansky, brat Imrich Esterházi záhrebský, Kristián Patačič bosniansky, gróf Žigmund Kolonič vacovský, Ondrej Matusek timiensky, gróf Ladislav Nádaždy čanádsky, gróf Adam Benedikt Ratkai segniensky a modrušský či korbavský a Peter Bakič zvolený sirmiensky. Taktiež za čias najjasnejších, urodzených a vznešených Pavla Ester-

Ratkay, Segniensis et Modrusiensis seu Corbaviensis et Petro Bakics, electo Sirmiensis, ecclesiarum episcopis, ecclesias Dei feliciter gubernantibus. Item illustrissimis spectabilibus ac magnificis Paulo Esterasy (!) de Galantha, sacri Romani imperii principe, aurei velleris equite, iudice Cumanorum et praefati regni nostri Hungariae palatino, comite Georgio seniore Erdody de Monyorokerek, iudice curiae nostrae regiae, comite Ioanne Palffy ab Erdod suprafatorum regnorum nostrorum Dalmatiae, Croatiae et Sclavoniae bano, comite Marco Czobor de Czoborszentmihaly, ianitorum, comite Michaele Esterhazy de dicta Galantha, curiae, comite Francisco de Battyan perpetuo in Nemet Ujvar, pincernarum, comite Ioanne Kery de Ipolyker, agasonum, comite Ioanne Draskovics de Trakostyan, cubiculariorum, comite Petro Zichy de Vasonko, dapiferorum nostrorum regalium in Hungaria magistris, ac comite Nicolao Palffy a mentionata Erdod, comite Posoniense, coeterisque quamplurimis saepefati regni nostri Hungariae comitatus tenentibus et honores.

Poznámka na plike:

Anno 1712 feria quarta proxima ante festum sancti Martini episcopi, in diem novem mensis Novembris, incidente generali comitatus congregatione simul et restauratoria in arce Nittria celebratae, praesentes benignae suae sacratissimae caesareae regiae maiestatis domini domini nostri clementissimi litterae armales pro egregio domino Martino Halus ac per eum Rosinae, consortem nec non Georgium, Franciscum, Martinum, item Stephanum er Emericum nec non Mariannae et Helenae, filiis et filiabus suis, de dato Viennae Austriae, die 21. mensis augusti ac incidendo currenti suprascripto, erga etiam semistarri domini ante hanc sui terrestris recomendationem clementer elargitae et tentotae, lectae et publicatae sunt per eundem comitatum scito perpetuae fidelitatis humilitatis ac subiectionis cultu prosequis acceptatae, nullo eatum contradicente. Actum die, anno et loco ut supra. Signatum per Gabrielem Bossany, antelati comitatus Nittriensis iuratum notarium, manu propria.

háziho z Galanty, kniežaťa posvätného Rímskeho cisárstva, rytiera rádu Zlatého rúna, sudcu Kumánov a palatína nášho prv spomínaného Uhorského kráľovstva, grófa Juraja Erdődyho staršieho z Monyorókeréku, krajinského sudcu, grófa Jána Pálfiho z Erdődu, bána našich vyššie spomínaných kráľovstiev dalmátskeho, chorvátskeho a slavónskeho, grófa Michala Cobora zo Svätého Michala, magistra našich kráľovských dverníkov, grófa Michala Esterháziho zo spomínanej Galanty, magistra kráľovského dvora, dedičného grófa Františka Baťániho z Német-Ujváru, magistra našich kráľovských pohárnikov, grófa Jána Kériho z Kiarova, magistra našich kráľovských povozníkov, grófa Jána Draškoviča z Trakostyánu, magistra našich kráľovských komorníkov, grófa Petra Zičiho z Vásonkő, magistra našich kráľovských stolníkov, a tiež grófa Mikuláša Pálfiho, bratislavského župana a mnohých ďalších držiteľov županských úradov a hodnostárov nášho často spomínaného Uhorského kráľovstva.

Preklad poznámky na plike:

V roku 1712, v stredu najbližšiu k sviatku svätého Martina biskupa, deviateho dňa v mesiaci november na všeobecnom zhromaždení šľachty (Nitrianskej) stolice a pri ustanovení (voľbe) nových stoličných hodnostárov, ktoré sa konalo na Nitrianskom hrade, bola predložená erbová listina Jeho láskavého najposvätnejšieho cisárskeho kráľovského Veličenstva a nášho najmilostivejšieho pána, vydaná vo Viedni v Rakúsku dňa 21. augusta pre Martina Halusa a jeho manželku Ruženu, ako aj Juraja, Františka, Štefana a Imricha a Mariana a Helenu, jeho synov a dcéry, ktorá tiež bola na vyššie spomínanom zasadnutí šľachty na odporúčanie ich zemepána láskavo posúdená a predložená, prečítaná a právoplatne potvrdená a rovnako bola (listina) aj touto stolicou po uznaní zušľachťovania (ich) trvalej vernosti, pokory a podriadenosti prijatá bez toho, aby sa objavil ktokoľvek protirečiaci (uvedenému aktu). Podpísané Gabrielom Bošánim, prísažným notárom spomínanej Nitrianskej stolice, vlastnou rukou.

PROBANT – STŘEN – STRŽEŇ

Peter Viglaš

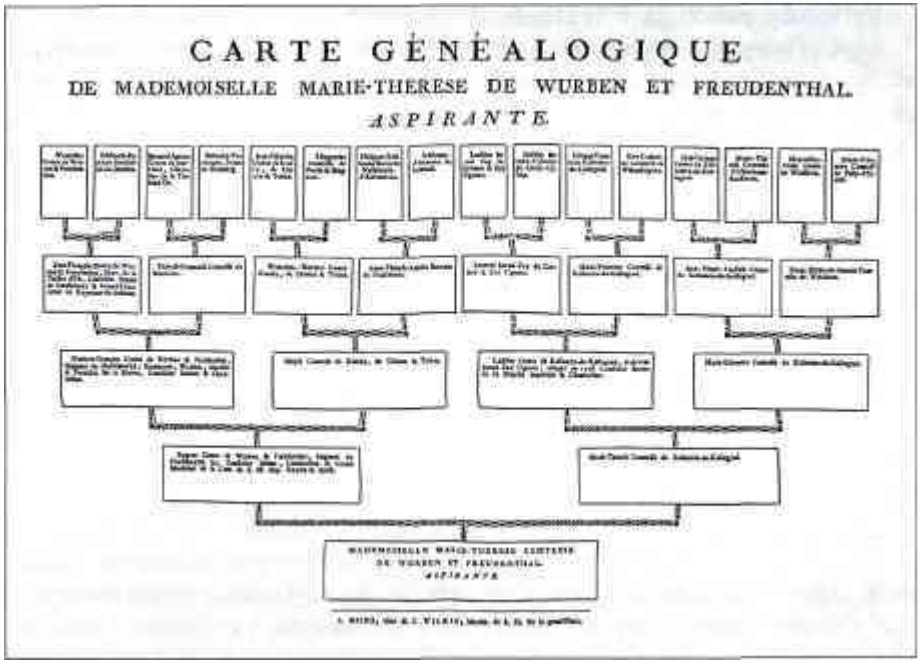
Jedným z pojmov, s ktorým sa v genealógii stretávame, je výraz *probant*.[1] Ide o jedinca, ktorý sa musel podrobiť skúške, tzv. probe. Prostredníctvom genealogickej schémy mal dokladovať šľachtický pôvod na uplatnenie majetkových nárokov, preukázanie spôsobilosti pre vymenovanie do úradu a pod.[2] Odborné príručky a encyklopédie ho charakterizujú ako človeka nultej generácie, od ktorého sa zostavuje vývod všetkých jeho predkov v priamej línii po meči i po praslici. O tom, že nejde o výraz zdomácnený či bežný, hovorí i skutočnosť, že ho nenájdeme ani v Pravidlách slovenského pravopisu ani v Krátkom slovníku slovenského jazyka, ba ani v staršom a rozsiahlejšom Výkladovom slovníku slovenského jazyka. Tento výraz sa však používa vo viacerých vedných odboroch, napr. v biológii a medicíne. Slovníky cudzích slov uvádzajú: *v antropológii – človek premeriavaný antropometrickými metódami, v genetike – jedinec, od ktorého sa začína výskum dedičnosti, v psychológii – skúmaný jedinec a pod.*

Na problematiku ma upozornil priateľ, spisovateľ a genealóg Ivan Hudec, ktorý sa pri častom bádaní v českých archívoch stretol aj s tunajším ekvivalentom tohto výrazu – s termínom *střen*.[3] Dalo sa teda predpokladať, že daný výraz má svoj historický, praslovanský pôvod a teda aj slovenský pendant.

Čo hovoria slovníky

Prvé a najjednoduchšie riešenie tajničky núkal česko-slovenský slovník.[4] Výraz v ňom však chýba a aj ďalšie zdroje poukazujú na to, že bežná hovorová čeština ním nedisponuje.[5] Foneticky najbližším, aj keď dvojslabičným slovenským slovom, sa k českému výrazu střen (po transkripcii – rozložení *ř* na *rž* a zmäkčení koncového *n*) javí slovo ***stržeň***, -žňa m. (střen → stržeň). Jeho význam podľa Krátkeho slovníka slovenského jazyka je *1. (zo zeme trčiaci) koreň, kmeň ap., 2. prostredná časť, prostriedok niečoho s. vredu, bot. jadro rastlinnej osi.*[6] Starší výkladový slovník menuje tieto významy: *1. stredná časť rastlinných osí, vnútorná výplň byle alebo kmeňa rastlín, dreň, 2. stredná časť, stred, prostriedok niečoho vôbec, 3. zo zeme trčiaci koreň.*[7]

[1] Z latinského *probare* – skúšať, *probandus* – ten, ktorý sa podrobuje skúške.
[2] *Príručka ku genealogickému výskumu na Slovensku a v slovacikálnom zahraničí 1.* Martin 2004, s. 22.
[3] Napr. MELICHAR, R. a kol.: *Sborník k základům genealogie.* Praha 1988, s. 28: *„Osoba, které se vývod z předků sestavuje, se nazývá střen (probant)."*
[4] *Česko-slovenský slovník.* Bratislava 1979.
[5] Viď *Slovník spisovného jazyka českého*, alebo verejne prístupnú časť českého korpusu SYN2000 na internete: *http://ucnk.ff.cuni.cz/*
[6] *Krátky slovník slovenského jazyka.* Bratislava 2003 (4. doplnené a upravené vydanie).
[7] *Slovník slovenského jazyka 4.* Bratislava 1964.

Táto próba zrejme slúžila ako doklad o pôvode Márie Terézie z Vrbna (1789 – 1823) pri jej uchádzaní sa o post dvornej dámy. Označuje ju francúzskym termínom „aspirante" – uchádzačka, ašpirantka, žiadateľka.
Zemský archiv Opava, za poskytnutie ďakujeme Dr. K. Müllerovi.

Kvôli absencii slovenského etymologického slovníka sme siahli po staršom českom etymologickom slovníku, ktorý ponúka tieto významy slova stržeň: *1. predovšetkým jadro vredu, 2. v staršej dobe mozog, 3. tiež aj špik (v kostiach), 4. prenesene jadro („duša", dreň) stromu, duša bazy, rákosia a pod.* [8] Je zaujímavé, že ani tento výraz (stržeň) sa už v súčasnej českej slovnej zásobe nevyskytuje.[9]

Výraz střen v spomínanom slovníku vlastné heslo nemá. Ako najbližší výraz k nemu autori uvádzajú jednoslabičnú odvodeninu *střeň*. Z nej odvodzujú *zdřeň* a *dřeň*.

Slovenskí autori uvádzajú, že termín stržeň sa významovo približuje k staroslovanskému *strьža* – jadro dreva.[10] Podľa J. Endersa, ktorý sa vo svojom diele opiera o názor Jana Gebauera, patrí tento výraz k tzv. i-kmeňom – vymiznutým, alebo významovo prešlým inam.[11]

[8] MACHEK, V.: *Etymologický slovník jazyka českého a slovenského.* Praha 1957, heslo *stržeň*
[9] *Česko-slovenský slovník* cit. v poznámke 4.
[10] *Slovník slovenského jazyka 4.* Bratislava 1964, s. 478, heslo *stržeň.*
[11] ENDERS, J.: *Jazykovědný rozbor Rukopisu královédvorského, zelenodvorského a dalších staročeských textů s nimi spojovaných.* Mníšek pod Brdy 1993; kapitola 7, Skloňování *http://kix.fsv.cvut.cz/rkz/enders/jazveda/*

Príklady použitia v textoch

Ak je výraz *probant* v súčasnej češtine i slovenčine pomerne presne vymedzený, tak výrazy *střen* a *stržeň* (mimo odbornej terminológie) oscilujú v úzkom rozmedzí niekoľkých významových rovín. Uvádzame konkrétne príklady z viacerých starších i súčasných slovenských a českých textov.[12]

V českom neskorostredovekom alebo ranonovovekom preklade textu poľnohospodárskej encyklopédie *Opus ruralium commodorum* talianskeho agronóma Petra Crescencia sa píše (o koreni vínnej révy):

Vinný kořen u nás známý jest, ale v studených krajinách, v nich roditi se a ruosti nemůže, jest neznámý. Protož pravíme, že jest nějaký malý strůmek velmi zatočitelný a uzlovatý a zvrasklý neboli rzavý, maje široké pruoduchy a veliký střen *a ratolesti široké, obvláštně rozdělené, kteryž bez obřezování a bez pomoci tyček a štěpuov dlúho živ býti a slušně ruosti a státi nemůže. A jeho zajisté ovotce jest hrozen, z jehožto mizhy bývá víno, najdražší mokros a nápoj...*[13]

Český ichtyológ pri opise svojich skúseností s bakteriálnou nákazou akváriových rybičiek uvádza:

Objevila se mi u jedné skaláry asi před 3 – 4 měsíci. Začalo to tím, že se na řitní ploutvi, přímo u těla ryby objevila díra a z ní trčel do strany střen *ploutve. Později tento střen odpadl a díra se zvětšovala až se řitní ploutev roztrhla na dvě půlky...*[14]

V slovenských botanických textoch čítame: *Parenchymatické bunky sú v rastlinnom tele pomerne hojne rozšírené, tvoria* stržeň *a kôru stoniek a koreňov, podstatnú časť zásobných orgánov, sú prítomné v cievnych zväzkoch.*[15] Pri systéme nižších rastlín sa spomína *stržeň (medula) (h.) – dužina hlúbiku (vatovitý riedky plektenchým), ktorá zvyčajne zanikne a hlúbik je potom dutý.*[16]

V mykológii nachádzame *stržeň (medulárne excipulum) – časť dužiny apotécia pod hypotéciom, zvonku je ohraničená pletivom excipula.*[17]

Zaujímavé je použitie výrazu v oblasti techniky, konkrétne v terminológii lodných konštrukcií:

Hlavné kormidlové zariadenie je strojné zariadenie, ovládač kormidla, prípadne hnacia jednotka kormidlového zariadenia a doplnkové vybavenie a prostriedky pôsobenia krútiaceho momentu na kormidlový stržeň (napr. kormidlová páka alebo kvadrant), nutné pre pohyb kormidla s cieľom riadenia lode za normálnych prevádzkových podmienok.[18]

[12] Príklady sú vybrané z textov získaných povačšine z internetu.
[13] Dielo vzniklo asi v roku 1305, v 14. – 16. storočí bolo preložené do 5 jazykov. Citovaná pasáž je výňatkom z českého prekladu, vydaného Zemědělským múzeom v Prahe v rokoch 1966 – 1968. Pozri *www.boretice.cz/newspaper/1999/2/OpusRuraliumCommodorum.doc*
[14] *www.rwz.cz/aqua.php?s=c-nemoci*
[15] *www.biowebgym.szm.sk/stavbarast/pletiva.htm*
[16] Systém a evolúcia nižších rastlín, terminologický slovník *www.thallobionta.szm.sk/slovnik.htm*
[17] DERMEK, A. – LIZOŇ, P.: *Malý atlas húb* (*www.nahuby.sk/sk/sources/terminologicky_slovnik.php/*)
[18] Smernica Európskej komisie 2002/25/ES o bezpečnostných predpisoch a normách pre osobné lode. *http://europa.eu.int/eur-lex/sk/dd/docs/2002/32002L0025-SK.doc*

Vraťme sa však k starším textom. V českej práci z roku 1911 sa spomína *stržeň* v zmysle strednej časti kmeňa: *uprostřed kmene čili stržně (čerešňového stromu)*.[19] Václav M. Kramerius v roku 1816 spomína stržeň v zmysle jadra, vnútorného zvitku (rastliny – papyrusu):

...Na špičce těch hloubků na dlouhých stopkách visí květ. V hloubku jest stržeň, *z kterého co sníh bílý klíh dělali, a jej na teničké listy táhli. A ty listy místo papíru měli. Ten stržeň tehdáž nebyl jen pro papír, ale také z něho chléb a jiné krmě, oděv, loďky, na nichž po Nilu se plavili, lékařství a jiné užitečné věci dělali.*[20]

V podobnom zmysle (jadro kmeňa) použil tento výraz aj Pavol Országh Hviezdoslav v básni Mňa kedys' zvádzal svet – *...vy chceli ste, by stromček uschnul nahý, / zhrýzť* stržeň *jeho, podryť korene...* – i, podstatne neskôr, jeden zo súčasných politických komentátorov:

Impérium sa zrútilo, lebo v nej chýbal vnútorný stržeň, *chrbtica. Stržňom Sovietskeho impéria bol, ako sa ukázalo relatívne nedávno, súdruh Stalin. Cár, boh, pán a imperátor v jednej osobe.*[21]

Príbuzné výrazy v iných slovanských jazykoch

Zo slovanských jazykov významovú blízkosť vyššie spomínaných výrazov potvrdzuje napr. ruština. V slovensko-ruskom slovníku[22] má výraz *stržeň* význam – *стержень (prostredná časť, jadro niečoho)* a *сердцевина (z botaniky, znamenajúci dreň).* V slovníku rusko-slovenskom[23] sa k výrazu *сердце* viažu okrem významu *srdce* aj prenesený význam pre srdce, centrum, stred (niečoho) a dialektový, nárečový výraz pre dreň, dušu (rastliny).

O obsahovej a fonetickej príbuznosti vyššie spomínaného východiskového výrazu *strьža* vo všetkých slovanských jazykoch, nás nakoniec presvedča aj Tobias Scheer[24] v práci Slavic initial Sonorant-Obstruent sequences: *strьža* < *srьdьce (česky – srdce al. stržeň, slovensky – stržeň, hornosrbsky – žro, dolnosrbsky – džeń, poľsky – rdzeń, drzeń (arch.), bulharsky – sъrcé, macedónsky – srce, srbochorvátsky – srž, slovinsky – srce, svrž (arch.), bielorusky – stryžan, ukrajinsky – strýžeň, rusky – stéržen'.*

Významnú časť tajničky nám lúšti Jungmannov Slovník česko německý, ktorý vychádzal v rokoch 1835 – 1838. V ňom sú k výrazu střen uvedené *1. dreň, jadro stromu, 2. prostriedok kosti (špik), 3. vnútro vredu, 4. prostřední prázdné místo*

[19] ZÍBRT, Č.: *Stromy a otisky křížů v zemích českých.* In: Živa – časopis přírodnický, 21, 1911. *www.eldar.cz/archeoas/stripky/index.html*

[20] *Ouplné vypsání Egypta, jenž leží ve třetím dílu světa.* Praha 1816. *http://egyptologie.ff.cuni.cz/travel_web/kramerius_web.pdf*

[21] CHELEMENDIK, S.: *Naše impérium dobra, http://www.chelemendik.sk/Putinka%20br1.doc*

[22] *Veľký slovensko-ruský slovník 4.* Bratislava 1990, s. 591, heslo *stržeň*

[23] *Veľký rusko-slovenský slovník 4.* Bratislava 1968, s. 410, heslo *serdce*

[24] SCHEER, T.: *De la localité, de la morphologie et de la phonologie en phonologie.* Habilitation thesis, University of Nice 2000, tabuľka 47 skúmaných koreňových výrazov uverejnená na *www.unice.fr/dsl/tobweb/slavic%20RT/Slavic%20RT%20v5%20April%2006.pdf*

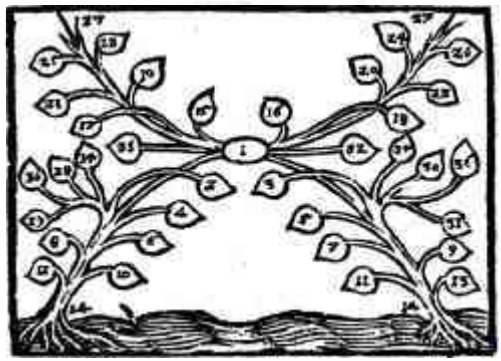
CXX.

Arbor Conſanguinitátis.

Der Sipſchafft-Baum.

Az Atyafiuſágnak (Rokonſágnak) Agazatya

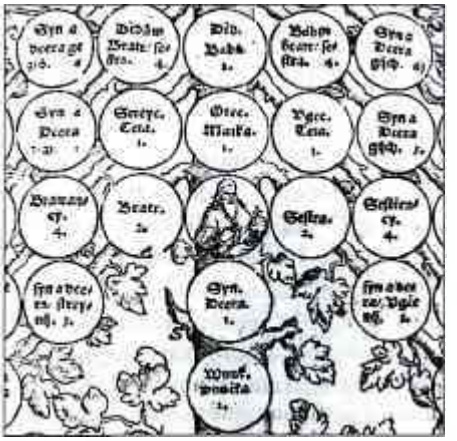
Strom Pokrwnoſti.

Hóminem 1 attingunt *conſanguinitáte,*	Dem Menſchen 1 ſind verwandt. mit Sipſchafft/	Az *Ember* 1 *vérſzöggel* illetik,	Cſlowêka 1 dotýkagj w pokrwnoſti
in *linêâ aſcendente, pater* m. III. (*vitricus* m. II.) 2	in der auffſteigenden Linie/ der Vater (Stiffvater) 2	a' *fel-menő ágban,* atya) 2 az *atya;* (a' *moſtoha*	w Linegi w ſtupugicj/ Otec (Otim) 2
& *mater,* f. III. (*noverca,* f. I.) III	und die Mutter (Stiffmutter) 3	és az *anya,* (a' *moſtoha anya*) 3	a Matka (Macocha) 3
avus 4 m. II. & *avia,* 5 f. I.	d Großvatter (Anherr) 4 uñ die Großmutter (Anfrau) 5	az *öreg-atya* (*őſöd*) 4 és az *öreg* (*job, déd nagy*) *anya,* (*ükköd*) 5	Séd (ſtary Otec) 4 a Baba (ſtara matka) 5
prôavus 6 m. II. & *proavia,* 7 f. I.	der Eltervatter/ 6 und die Altmutter/ 7	az *őſöd atya* (*déd őſöd*) 6 és *ükköd annya,* 7	Pradêd 6 Prá baba/ 7
âbavus 8 m. II. & *abavia,* 9 f. I.	der Voreltervatter 8 und die Voraltmutter/ 9	az *őſöd öreg apya* 8 és *ükköd öreg anneya,* 9	Prapradêd/ 8 a Propra baba/ 9
âtavus 10 m. II. & *atavia,* 11 f. I.	der Großelter Vater 10 v. die Großaltmutter/ 11	az *őſöd apjának őſi* 10 és *ükköd aũyának üki* 11	Vadêd/ 10 Vadbaba 11

J. A. Komenský vo svojej práci Orbis pictus výrazy střen ani probant nepoznal (nepoužil) a v popise schémy „Arbor Consanguinitátis — Strom pokrvnosti" začína jednoducho od „človeka" (vyobrazenie z levočského vydania z roku 1685).
Autori podobného latinského vyobrazenia z roku 1718 použili termín „petrucius" (azda v zmysle základný kameň či „klenák" – kameň držiaci klenbu, z latinského petrus = skala), ďalší sa mu jednoducho vyhli, zobrazujúc východiskovú osobu v podobe postavy, tváre či slnka (vpravo, celé a ďalšie vyobrazenia pozri v práci OROS, Z. – ŠIŠMIŠ, M.. Rodové postupnosti a ich grafický vývoj. Martin 2004).

v stromu přátel krevních, odkudž zhůru jdou otec, děd, dolů syn, vnuk, po stranách bratr, sestra a tak dále. Dnešná čeština pre významy 1, 2 a 3 už pomenovanie střen nepoužíva. Prežil iba význam štvrtý, s obmedzením na úzky okruh odbornej literatúry.[25]

Na záver možno povedať, že českému *střen* zodpovedá v slovenčine výraz *stržeň*, pričom oba výrazy majú – v češtine i slovenčine – veľmi úzko vymedzený obsah srdce, chrbtica, mozog, dužina, špik, dreň, jadro riešeného problému – pomenúvajú teda čokoľvek s centrálnym postavením v predmete záujmu. V českej genealogickej terminológii výraz (*střen*), ako sme už spomenuli, vychádzajúc z alegórie stromu (života) pomenúva skúmanú osobu s centrálnym postavením (vo vývode, rozrode či rodokmeni). Výraz *stržeň* sa však v spomínanom význame nerozvinul, neudomácil a ako genealogický termín by v súčasnosti znel násilne, ako novotvar.

Výraz *probant* znie snáď cudzo, je však výrazom odborným, ktorý vzišiel z konkrétnej historickej skúsenosti a preto má svoje miesto tak v slovníku českých, ako aj slovenských genealógov. V slovenskej genealogickej terminológii sa ako významovo najbližšie synonymum k nemu javí dvojslovné pomenovanie *kľúčová*, resp. *východisková osoba* (vývodu, rodokmeňa, schémy príbuzenských vzťahov).[26] V schémach príbuzenských vzťahov sa na jej označenie používajú aj výrazy *ego, centrálna osoba* (grafu) alebo jednoducho *ja*.[27]

[25] Ďakujeme za informáciu p. Martinovi Benešovi z Ústavu pro jazyk český AV ČR v Prahe.
[26] Za konzultáciu ďakujeme Mgr. Ivete Vančovej z Jazykovedného ústavu Ľudovíta Štúra SAV v Bratislave. Ďakujeme tiež p. Zuzane Silágiovej z Ústavu pro klasická studia AV ČR, Dr. Vladimírovi Rábikovi a Dr. Radoslavovi Ragačovi za pomoc pri zisťovaní významu latinského výrazu „petrucius". Dostupné slovníky ho totiž neuvádzajú.
[27] MAJTÁN, M. *O slovenskej príbuzenskej terminológii.* Kultúra slova, 5, 1971, č. 8, s. 279, 280. *Príbuzenstvo a príbuzenská terminológia.* In: Etnografický atlas Slovenska. Bratislava 1990, s. 68 (Príbuzenské stupne).

Ceny medzinárodných heraldických ustanovizní a ich držitelia na Slovensku

Generálne zhromaždenie Medzinárodnej heraldickej akadémie (AIH) prijalo v roku 1965 uznesenie o cenách, ktorými majú byť oceňované heraldické práce medzinárodného významu. Akademik majúci v úmysle založiť takúto cenu má uzavrieť o tom dohodu s AIH obsahujúcu aj záväzok zabezpečiť finančne udeľovanie cien. Ceny majú pozostávať zo striebornej plakety o rozmeroch 10 x 6 cm, na ktorej má byť uvedený názov ceny, rok udelenia, meno laureáta a názov oceneného diela, ako aj symbol Akadémie a prípadne erb fundátora ceny.

Podľa prehľadu uverejneného Akadémiou v roku 1999 ide o tieto ceny:

– *Prix Sao Payo* z roku 1965 – je určená autorom heraldických prác medzinárodného zamerania a udeľovaná od roku 1969,

– *Prix Paul Adam-Even* z roku 1970 je určená výlučne autorom prác o stredovekých armoriáloch a udeľovaná od roku 1973,

– *Prix Arvid Bergman* z roku 1971 je určená autorom prác o občianskej a komunálnej heraldike a udeľovaná od roku 1972,

– *Prix Amerlinck* z roku 1975 je určená autorom zameraným na heraldickú bibliografiu a udeľovaná od roku 1975,

– *Prix Riquer* z roku 1984 je určená autorom o európskej heraldike spred roku 1550 a udeľovaná od roku 1997.

Príklad Akadémie (AIH) nasledovala Medzinárodná genealogická a heraldická konfederácia (CIGH) a Medzinárodný genealogický a heraldický inštitút v Madride (IIGH), pod ktorých záštitou boli založené ďalšie podobné ceny. Spomenutá Medzinárodná konfederácia (CIGH) udeľuje tiež sama cenu za celoživotné dielo v oblasti heraldickej alebo genealogickej, a to osobnosti vo veku nad 70 rokov.

Zo slovenských heraldikov a genealógov boli niektorými z týchto cien ocenení

– *Zdenko G. Alexy* v roku 1993 cenou Prix Dalmiro de la Valgona, existujúcou pod záštitou CIGH, za trojzväzkové dielo Ex Libris Armales,

– *Frederik Federmayer* v roku 2004 cenou Prix Baron von László von Bohus, založenou v roku 1983 tiež v rámci CIGH, za dielo Rody starého Prešporka,

– *Jozef Novák* v roku 2006 cenou Confédération Internationale de Généalogie et d'Héraldique za celoživotné dielo v oblasti heraldiky.

Treba dúfať, že aj práce ďalších našich autorov sa dostanú do povedomia medzinárodných ustanovizní, aby boli aj takýmto spôsobom ocenené.

Z. G. Alexy

Veszprém vármegye 1836. évi címermegújító adománylevele. *Veszprém 2000, nestránkované*

V roku 2000 vydal Župný archív vo Vespréme, žiaľ bez štúdie či akéhokoľvek sprievodného textu, faksimile potvrdzovacej armálnej listiny pre Vesprémsku stolicu z roku 1836.

Listinu vydal panovník Ferdinand V. (I.) vo Viedni 14. 1. 1836. Ide o panovníkovo potvrdenie obsahu nového autentického erbového pečatidla stolice. V novom pečatidle zostal zachovaný starý erb stolice v štíte, na ktorom bola položená kráľovská koruna, ale bol zmenený jeho

kruhopis. Potvrdeným stoličným erbom bol v modrom poli na zelenom trojvrší stojaci strieborný hrad s tromi vežami, každá so štvorcovým oknom a červenou strechou. V otvorenej bráne sa nachádza vytiahnutá mreža. Z vrcholu prostrednej veže vyrastá zelená dubová vetvička s tromi listami, medzi ktorými sú dva zlaté žalude. V horných rohoch sú privrátený polmesiac a šesťcípa hviezda, obe strieborné. Pôvodný latinský kruhopis bol na novom pečatidle nahradený majuskulným maďarským v tvare VESZPRÉM * VÁRMEGYE * PECSÉTJE .1836. Slová kruhopisu sú oddelené malými hviezdičkami.

Na s. 1 je reprodukovaná aj publikačná poznámka hlavného stoličného notára Ignáca Zsoldosa. Listina bola publikovaná na generálnej kongregácii stolice vo Vespréme 20. 6. 1836 pod č. 960/1836.

Radoslav Ragač

„Kulatý stůl" Nobilitace v novověku ve střední Evropě

Dvoudenní pracovní seminář „Kulatý stůl. Nobilitace v novověku ve střední Evropě" se uskutečnil v rámci projektu Grantové agentury ČR *Nová šlechta v českých zemích v 18. a 19. století* pod záštitou Filozofické fakulty Ostravské univerzity, Zemského archivu v Opavě a Moravské genealogické a heraldické společnosti v Brně (MGHS). Konal se 5. – 6. října 2006 v prostorách Zemského archivu v Opavě, pobočky v Olomouci. Hlavním tématem byla problematika erbovních listin ve středoevropském teritoriu, jejich výtvarného ztvárnění, vzniklých a vznikajících edic erbovních listin. Řešena byla i další příbuzná témata, zejména nobilitační řízení, terminologie nobilitací a evidence šlechty.

Semináře se účastnili badatelé z několika pracovišť z České republiky: z Filozofické fakulty Ostravské univerzity v Ostravě (*Tomáš Krejčík, Radim Macháň, Zbyněk Žouželka*), Zemského archivu v Opavě (*Karel Müller, Jan Štěpán*), Archivu města Ostravy (*Jiří Brňovják*), Filozofické fakulty Univerzity Karlovy v Praze (*Jan Županič*), Archivu Hlavního města Prahy (*Jakub Hrdlička*), a ze zahraničí: z Rakouského státního archivu ve Vídni (*Michael Göbl*), Zemského archivu v Bolzanu (*Gustav Pfeifer*) a Slezské univerzity v Katowicích (*Waclaw Gojniczek*).

První den semináře se soustředil na hlavní řešené otázky: problematiku vývoje a edic erbovních listin. Po slavnostním úvodu, v rámci kterého pozdravil přítomné čestný předseda MGHS přední český heraldik *Jiří Louda*, přednesl úvodní referát předsedající semináře *T. Krejčík*, který obecně definoval problematiku erbovních listin, přičemž akcentoval zejména otázku počátků tohoto pramene ve středoevropském teritoriu ve 14. a 15. století. Na stejné období se zaměřil i *G. Pfeifer*, který se ve svém výkladu soustředil zejména na erbovní listiny vydané římskými císaři a falckrabími v středověku pro tyrolské rody (zejména rod Rottenbuchů). Diskuse se zaměřila hlavně na otázku terminologie užívané v rámci nobilitací. Na diskusi navázal *M. Göbl*, který ve svém výkladu o nobilitacích v rakouském prostředí vyšel ze znalostí erbovních listin a dalších archiválií uložených v Rakouském státním archivu ve Vídni. *K. Müller* informoval

o současných edičních podnicích vznikajících v České (zejména soupisu erbovních listin uložených v jednotlivých okresních archivech) a Slovenské republice. *J. Hrdlička* se zaměřil na vývoj soupisových a edičních prací v České republice (práce K. Müllera, práce kolektivu M. Fialy, J. Hrdličky a J. Županiče), zejména ale na otázku edic erbovních listin na CD-ROMech a internetu. Informoval o struktuře a funkci elektronické podoby edic a o existujících edičních programech (zejména programu VaDeMeCuM). Konstatoval, že budoucnost těchto edicí spatřuje – v důsledku obtížné kompatibility softwaru – ve využití internetu, nikoliv CD-ROMu. Problematice zpřístupňování erbovních listin se věnoval i *W. Gojniczek*, který obecně informoval o listinách uložených v polských archivech. Závěr prvního dne semináře byl věnován problematice palatinálních listin. V rámci bloku nejprve vystoupil *K. Müller* s prezentací erbovních privilegií vydaných olomouckým biskupem kardinálem Františkem z Ditrichštejna. V diskusi bylo konstatováno (*J. Županič*), že neexistuje v podstatě úplný soupis palatinálních erbovních listin, ale pouze soupisy dílčí (zejména soupisy eggenberských a schwarzenberských privilegií a listin Albrechta z Valdštejna).

Druhý den semináře zahájil *J. Brňovják* příspěvkem zabývajícím se nobilitačním řízením České dvorské kanceláře v době vlády císaře Karla VI. *J. Županič* se zaměřil na povyšování do šlechtického stavu v rakouské monarchii v průběhu 19. století, včetně otázky heraldiky nové šlechty. Následně se diskutovalo o odlišnostech nobilitačního řízení v období vlády Marie Terezie (*J. Hrdlička, Z. Žouželka*), řešeny byly i otázky zásluh (Meriten) u nobilitovaných hospodářsky činných osob a u příslušníků důstojnického sboru rakouské armády v průběhu 19. století (*J. Županič, Z. Žouželka, R. Macháň*). Závěrečný příspěvek *Z. Žouželky* informoval o výsledcích realizovaného výzkumu tzv. šlechtické matriky moravských stavů, soupisu vzniklého v první třetině 19. století k evidenci nových příslušníků zemské stavovské obce. Seminář byl ukončen exkurzí do depotů hostitelské instituce včetně prezentace zde uložených reprezentativních archiválií k tématu šlechty.

Zbyněk Žouželka

CSÁDER, V. – HINNEROVÁ, J. ***Akademické insígnie a slávnostné obrady na Univerzite Komenského v Bratislave.*** *Bratislava: Univerzita Komenského 2006, 56 s. ISBN 80-223-2179-6*

Reprezentatívne poňatá publikácia je rozdelená do štyroch kapitol. Prvá sa venuje historickým a súčasným insígniám Univerzity Komenského (UK). Od svojho vzniku v roku 1919 používala UK len gumené pečiatkovadlá. Prvé univerzitné pečatidlá vznikli až v roku 1921. Veľké pečatidlo z produkcie Umeleckopriemyselnej školy v Prahe a zariadenie na razenie suchých pečatí sa do súčasnosti nezachovali. Zachovali sa len kovové pečiatkovadlá (autormi označené ako pečatidlá) rektora, akademického senátu a riaditeľa univerzitnej kancelárie. Obsahujú malý štátny znak a latinské kruhopisy.

Autori opisujú aj pamätnú medailu UK z roku 1924 od O. Španiela, historické žezlá a reťaze, ktoré vznikli tiež v roku 1924, a taláre z roku 1923. Časť insígnií bola poškodená pri požiari univerzitnej

budovy v roku 1945. Novšie insignie vznikali postupne od roku 1958, ich tvorcom bol medailér A. Peter. Výnimkou sú bohoslovecké fakulty, ktoré sa stali súčasťou UK až v roku 1990 a používajú vlastné staršie insígnie. V roku 1992 bol do žezla a reťaze rektora zakomponovaný znak Slovenskej republiky.

Tretia kapitola sa venuje univerzitným vyznamenaniam – medailám. Bronzovú, striebornú a zlatú medailu UK udeľovanú pracovníkom UK za úspechy vo vedeckej a vedecko-výchovnej práci, ktoré sa odlišujú len povrchovou úpravou, vytvoril v roku 1993 W. Schiffer. Veľkú striebornú medailu udeľovanú za významné celoživotné dielo a veľkú zlatú medailu, obe rovnakého obsahu, udeľovanú významným zahraničným osobnostiam vytvoril v roku 1969 J. Kulich. Okrem nich existujú aj pamätné medaily UK.

Zvyšné dve kapitoly sú venované slávnostným obradom a reprezentatívnym priestorom univerzity.

Práca má bohatú obrazovú prílohu, v ktorej je publikovaná väčšina opisovaných insígnií.

Radoslav Ragač

Slovenská archivistika 1 a 2/2006. *Zostavila Júlia Ragačová. Bratislava: Odbor archívov a registratúr MV SR 2006, 235 s., 231 s.*

Číslo 1/2006 popredného periodika slovenských archivárov otvára blahoželanie Prof. PhDr. Jozefovi Novákovi, DrSc. k udeleniu vysokého štátneho vyznamenania – Pribinovho kríža III. triedy – z pera P. Kartousa. Nasledujú spomienky k nedožitej storočnici historika a pedagóga Alexandra Húščavu (1906 – 1969).

Oblasti genealógie sa dotýka príspevok Juraja a Romana Spiritzovcov *O titulovaní stredovekých a ranonovovekých mestských pisárov aj o nimi používaných formulároch a listároch.* Ide o sondu mapujúcu historický pôvod funkcie a postavenie mestského notára v uhorskom mestskom prostredí, ako aj formuláre, ktoré používali pri práci. Štúdia obsahuje aj výpisy z pozostalostí viac ako dvoch desiatok notárov a mešťanov z 15. – 18. storočia, týkajúce sa hlavne notárskych poriadkov.

Frederik Federmayer sa v príspevku *Identifikácia a rozvádzanie skratiek v kruhopisoch a nápisoch pečatí fyzických osôb* snaží predstaviť spôsoby skracovania na novovekom sfragistickom materiáli uhorskej proveniencie.

Cennou prílohou je bibliografia časopisu za obdobie 1996 – 2005.

V recenznej a anotačnej časti je pozitívne hodnotená *Príručka ku genealogickému výskumu na Slovensku a v slovacikálnom zahraničí* vydaná našou spoločnosťou v roku 2004. Anotovaný je aj Genealogicko-heraldický hlas, ročník 2005. Podnetná je recenzia zborníka *Mýty a predsudky v dejinách* (Attila Simon, zost., Šamorín – Dunajská Streda, Fórum inštitút – Lilium Aurum 2005), ktorej autorom je prof. Jozef Novák. Polemizuje v nej o spôsobe prepisu mien, slovenskej a maďarskej ortografii. Anotovaná je aj zaujímavá publikácia Henryka Seroku o erboch malopoľských miest do konca 18. storočia a práca Ľubomíra Jankoviča o exlibrisoch a supralibrosoch.

Číslo 2/2006 prináša príspevok Miroslava Martinického *Štatúty kuriálnych dedín na území Trenčianskej stolice zo 17. storočia z pohľadu dejín správy.* Ide o priekopnícku štúdiu o šľachtickej samospráve

tohto typu obcí v slovenskom prostredí. Zaujímavá je aj bohatá a dnes už málo známa slovenská terminológia ich štatútov. Štatúty sú prameňom s veľkou historickou hodnotou, pretože z činnosti týchto obcí sa zvyčajne zachovalo len veľmi málo archívnych dokumentov.

Podnetná je aj štúdia Kristíny Stančiakovej *Genealogický výskum bratislavských klarisiek v druhej polovici 17. storočia.* Autorke sa podarilo dokázať, že umiestňovanie dcér šľachtických rodov do tohto významného kláštora malo aj výrazné politické pozadie, pričom kláštor ležiaci blízko centra monarchie plnil tiež funkciu akéhosi *politicko-informačného centra.* Na základe podrobného genealogického výskumu sa jej podarilo preukázať, že veľká časť bratislavských klarisiek bola navzájom spríbuznená. Zaznamenala aj výrazný výskyt členiek chorvátskych šľachtických rodov a tiež prítomnosť dcér bohatých mešťanov. Podobne koncipovaný príspevok bol publikovaný aj na stránkach Genealogicko-heraldického hlasu (2/06).

Číslo obsahuje aj pokračovanie štúdie F. Federmayera z SA 1/2006. Je venované hlavne typológii prepisu skratiek používaných na pečatiach panovníkov, krajinských hodnostárov, úradníkov, prelátov a vojakov – v prílohe s reprodukciami niekoľkých pečatí.

Aj z hľadiska genealógie je zaujímavá štúdia Pavla Tišliara, ktorá sa venuje rozboru výsledkov sčítania obyvateľstva z roku 1919. Autor analyzuje prírastok a úbytok obyvateľstva, jeho hustotu, pomer pohlaví, národnostnú a náboženskú štruktúru a porovnáva ich s výsledkami sčítania z roku 1921. Štúdia je vybavená hodnotnými kartogramovými prílohami.

V recenznej a anotačnej časti sú Janou Schullerovou pozitívne hodnotené *Rodové postupnosti a ich grafický vývoj* z produkcie našej spoločnosti, ako aj *Učebnice čtení starých textů k výuce v kursech ČGHSP i pro samouky* (paleografická príručka Českej genealogickej a heraldickej spoločnosti v Prahe z roku 2003), recenzovaná Jurajom Šedivým.

Radoslav Ragač

Computergenealogie

Verein für Computergenealogie v Hamburgu vydáva vyše dvadsať rokov štvrťročník *Computergenealogie – Magazin für Familienforschung*, ktorý sa zaoberá predovšetkým počítačovým softvérom, rodopisnými databázami na internete a na CD. Predstavuje ďalej genealogické spoločnosti domáce aj zahraničné, niekedy tiež výsledky genealogických prác.

V treťom zošite ročníka 2006 nachodí sa aj štúdia Güntera Junkersa nazvaná *Reise über den Karpatenbogen* s podtitulom vysvetľujúcim, že ide o rodopisne zameraný pohľad na krajiny bývalej c. k. monarchie. Pre nás je zaujímavé, že úvodom je čitateľ oboznámený s Bratislavou ako krajinským hlavným mestom vo viacerých epochách.

Keďže časopis je zameraný predovšetkým na nemeckých čitateľov, upozorňuje autor v ďalšom na oblasti Slovenska kolonizované v stredoveku Nemcami, na to, že po druhej svetovej vojne bola väčšina z nich vysídlená a že sa u nás vydáva mesačník Karpatenblatt. Záujemcov o územne slovenskú genealogickú problematiku odkazuje najmä na svoj obšírny príspevok uverejnený v zošite 4/2002 periodika Computergenealogie. Tam je

úvodom reprodukovaná zmenšenina heraldicko-vexilologickej mapy Slovensko v symbolike miest. Čitateľ je informovaný o disponibilite archívnych fondov na Slovensku. Vysoko sa ďalej hodnotí činnosť našej spoločnosti (SGHS) v tuzemsku aj v zahraničí, aj jej publikačné aktivity a prezentácia na internete.

Z. G. Alexy

Z Prahy

Decembrové Genealogické a heraldické listy (3/2006) priniesli správu o odchode nestora českých genealógov, čestného predsedu Českej genealogickej a heraldickej spoločnosti v Prahe – pána Rudolfa Melichara. Pán Václav Hásek, ktorý nekrológ napísal, ocenil predovšetkým jeho poctivosť, ľudskosť a organizačné schopnosti.

R. Melichar pochádzal z rodiny živnostníka z Černovíc pri Tábore. Po absolvovaní priemyslovky a dôstojníckej školy pôsobil na ministerstve národnej obrany v Prahe. V roku 1939 založil tretí najväčší veľkoobchod so strojmi, nástrojmi a meracími prístrojmi v Čechách a na Morave. Po znárodnení pracoval v rôznych, i manuálnych povolaniach. Rodopisu sa začal venovať na dôchodku. V ČGHSP pôsobil hlavne ako organizátor, založil pravidelné kurzy pre genealógov a kronikárov, ktoré pretrvali dodnes.

Na Slovensku sa dostal do povedomia vďaka „svojmu" *Sborníku k základům genealogie* (1988), ktorý ešte aj dnes inšpiruje začínajúcich genealógov. So záujmom sledoval tiež genealogické dianie u nás, zvlášť aktivity našej spoločnosti. Veril, že činnosť v oblasti genealógie vedie k dlhovekosti. Zomrel 3. júla 2006 v Prahe – 99-ročný.

To isté číslo prinieslo aj pekný článok venovaný životnému jubileu p. Josefa Badu, „šíriteľa česko-slovenskej spolupráce na rodopisnom poli", ktorý sa 30. augusta 2006 dožil 88 rokov. *(gh)*

Foto B. Čádová

Z južných Čiech

V září letošního roku se mi podařilo navázat spolupráci s pracovníky odboru kultury Krajského úřadu v Českých Budějovicích, takže jako nejbližší se rýsuje zpracování historických a nově udělených obecních symbolů obcí a měst Jihočeského kraje. Výstupem celé této práce by měla být kniha.

Pokud bych uvažoval o podobném systému, jaký používáte u vás – vydávaní jednotlivých symbolů za určité období, bylo by to na pokračování na několik dílů a jednotlivé okresy by byli promíchané. Další možností je vydávaní tohoto souboru formou jednotlivých listů, či spíše dvoulistů (formátu A5) ve hřbetě svázaných drátkem pro uchycení do pořadače. Každý okres by měl samostatný pořadač. Podobný systém zvolilo pro svou edici „Památky" vydavatelství Fraus z Plzně. Počet obcí v jednom okrese v Jihočeském kraji je kolem 100. Z celkového počtu asi 650 obcí má zatím znak sotva třetina.

Seznámení veřejnosti s nově udělenými znaky se u nás děje pouze z iniciativy jednotlivců. V tom jste na Slovensku proti nám hodně vpředu, protože váš Heraldický register Slovenskej republiky právě toto řeší povinným vydáním registrovaných znaků. To vidím jako jedno velké plus.

U nás v této oblasti bohužel není možné se spolehnout ani na Parlament ČR, protože například jeho webové stránky byly od voleb až do konce listopadu mimo provoz... Navíc Podvýbor pro heraldiku je složen z poslanců Parlamentu ČR a tudíž končí svou činnost každé 4 roky přibližně měsíc před konáním voleb, a po volbách začíná pracovat teprve v okamžiku, kdy je ustanoveno jeho nové obsazení. To v letošním roce trvalo od konce května do 13. listopadu – tedy půl roku nečinnosti.

U vašeho systému je výhodou to, že nejsou tyto naprosto zbytečné prostoje a také to, že činnost odborné komise není ovlivňována politickými stranami (rozhodují odborníci, ne politici).

Ing. Milan Daněk,
vydavateľ Jihočeského Herolda,
České Budějovice, 12. 12. 2006

Zo spomienok bývalého riaditeľa Trenčianskeho múzea

Spomienky na moje riaditeľovanie v múzeu (1984 – 1990) mi pripomenuli, že aj vtedy sa genealógii venovala pozornosť. Niekedy v roku 1986 ma navštívil vtedy neznámy RNDr. Roman Zelenay, CSc. (neskôr tragicky zahynul vo funkcii štátneho tajomníka MK SR) a ponúkol na publikovanie prácu *Šlachtické rody a erby na Slovensku*. Genealogicky mapovala významné rody, ktoré sídlili na našom území, a bola doplnená o erby. Plánovali sme ju po dopracovaní vydať v edícii Trenčianska vlastiveda. Obrátil som sa na niektorých univerzitných a akademických historikov. Tí vydanie neodporučili s tým, že v práci je veľa chýb. Vycítil som však, že im vadilo hlavne to, že ju napísal amatér, nehistorik. Rukopis teda nakoniec nevyšiel.

V edícii Trenčianska vlastiveda sme však vydali publikáciu Dr. Pavla Horvátha *Trenčín a rodina Štúrovcov*. Bola to vlastne genealógia. Pripravili sme aj genealogické stretnutie tejto rodiny a veru zúčastnilo sa ho okolo 50 potomkov nielen Štúrovcov, ale aj Michalcovcov (rod matky Ľudovíta Štúra). Pozreli si Trenčín, Beckov, Čachtice, Lubinu a Zemianske Podhradie. Takmer každý z nich mal so sebou rodostrom a s dr. Horváthom si navzájom dopĺňali údaje. Doteraz na stretnutie spomínam ako na jednu z najlepších akcií, aké Trenčianske múzeum zabezpečovalo.

Mgr. Ferdinand Brunovský,
Dubnica nad Váhom

JÓNÁSOVÁ, A.: ***Neufeld Samuel a jeho galantská tlačiareň 1890 – 1949.*** *Bratislava : Ladislav Struhár 2005, 192 s. ISBN 80–969363-3-6*

Práca prináša zaujímavý pohľad do pracovného a súkromného života významného galantského tlačiara židovského pôvodu Samuela Neufelda (1867 – 1936), rodáka z obce Nagyszollos v Ugočskej župe, dnes Vinogradova na Ukrajine.

Jeho príchodom sa od roku 1890 začala v tomto malom mestečku skutočná tradícia výroby kníh, novín, časopisov a fotografií. Neufeld inicioval tiež založenie prvej verejnej knižnice v meste. V prevádzke tlačiarne pokračovali jeho dvaja synovia. Bohatý životopisný materiál autorke umožnil predstaviť životnú filozofiu tohto svedomitého podnikateľa a preskúmať osudy jeho rodiny, ktoré žiaľ, pretrhla druhá svetová vojna.

Súčasťou práce je podrobná bibliografia a charakteristika jednotlivých druhov tlačí.

Peter Keresteš

NOVOMESKÝ KOPANIČIAR EXPRES priniesol koncom leta správu o pohrebe výtvarníka Miroslava Ďuržu. Miro Ďurža (1944 – 2006) pochádzal zo Zemianskeho Podhradia, v roku 1966 absolvoval Strednú školu umeleckého priemyslu a naposledy pôsobil ako grafik v Podjavorinskom múzeu v Novom Meste nad Váhom. Verejnosť ho poznala predovšetkým ako karikaturistu (publikoval kreslené vtipy v časopisoch Roháč, Lišiak, Kocúrkovo, v denníkoch a pod.). Posledné roky svojho života zasvätil aj tvorbe obecných erbov, najmä z oblasti Trenčína. (Viac *Kopaničiar Expres, 30. 8. 2006, s. 13*)

HOSTITEĽSKÝM MESTOM 58. nemeckého genealogického kongresu od 15. do 18. septembra 2006 výnimočne nebola žiadna z nemeckých metropol, ale Viedeň. Tomu organizátori prispôsobili aj program. Téma znela *„Pohyby a sťahovania národov – všetky cesty vedú cez Viedeň"*. Prednášatelia hovorili o migrácii z a do metropoly niekdajšej dunajskej monarchie, prameňoch jej štúdia i o tunajších archívoch. Sem, na rôzne historické miesta a do priestorov rakúskej Heraldicko-genealogickej spoločnosti Adler smerovali tiež viaceré ponúkané exkurzie.

VEDECKÁ ARCHÍVNA RADA, ktorá zasadala 20. septembra 2006 v Bratislave, sa venovala v poslednej dobe opäť živej téme spôsobu písania priezvisk historických rodov. Diskusiu zhrnul predseda R. Marsina. Konštatoval, že tu existuje určitá norma, ktorá by sa mala dodržiavať vo všetkých publikáciách vydaných za štátne peniaze, v učebniciach a prehľadoch. Dôležitú úlohu pritom zohrávajú redakcie aj samotní redaktori, ktorí sú povinní uplatňovať pri svojej práci Pravidlá slovenského pravopisu. Rada sa uzniesla, že „rešpektuje platné Pravidlá slovenského pravopisu o písaní priezvisk historických rodov a ich aplikáciu v Slovenskom biografickom slovníku (Biografickom lexikóne Slovenska) a pokladá za potrebné, aby odbor archívov a registratúr (OAR MV SR – pozn. red.) vydal úpravu pre štátne archívy na jednotné spracúvanie archívnych dokumentov." Vedecká archívna rada je poradným orgánom ministra vnútra pri riadení slovenských archívov. Jej členmi sú poprední slovenskí historici a archivári, zástupcovia múzeí, univerzít a ďalších inštitúcií.

V TAJOVE pri Banskej Bystrici sa 30. septembra 2006 konalo 1. stretnutie Jasovských. Zúčastnilo sa ho celkom 80 záujemcov vrátane zástupcov z Českej republiky a USA. Prvou známou zmienkou o rode je záznam o zverejnení armálesu Andreja Jasovského z Jasova (*de Jaso*) na kongregácii Spišskej stolice roku 1633. V roku 1635 členov rodu prijali do radov spišskej šľachty. Ich potomkovia si v tajovskom r. k. kostole vypočuli prednášku p. Ing. Františka Jasovského z Košíc a nechali slávnostne posvätiť svoj rodový erb. Stretnutie zorganizoval p. Tibor Jasovský, starosta obce Drahňov, okr. Michalovce. (Informoval F. Jasovský, Košice)

„TROŠKU sme so synom popracovali, našli spojenca, pani Mílkovú z Bruntálu, a zaregistrovali doménu *www.cemetery.cz*",

Zo seminára k dejinám genealogického výskumu na Slovensku. V pozadí zľava J. Novák, L. Sokolovský a D. Katuščák, generálny riaditeľ Slovenskej národnej knižnice. Foto: M. Šišmiš

informoval nás začiatkom októbra 2006 p. Pavol Knúrovský z Košíc. „Mala by to byť samostatná databáza hrobov v Čechách, na Morave a v Sliezsku. Pokúšam sa upraviť program tak, aby sa dali vygenerovať vojnové hroby a zvlášť aj chránené hroby významných osobností." P. Knúrovský, ktorý je dlhoročným členom našej spoločnosti, spravuje tiež doménu *www.cemetery.sk* s pozoruhodnou bázou údajov o osobách pochovaných na Slovensku.

PÄTNÁSTE „NARODENINY" SLOVENSKEJ GENEALOGICKO-HERALDICKEJ SPOLOČNOSTI v Martine sme si v dňoch 25. – 26. októbra 2006 pripomenuli odborným seminárom k dejinám genealogického výskumu na Slovensku, valným zhromaždením i pestrým spoločenským programom. Počet prítomných na jednotlivých podujatiach – členov i hostí – sa pohyboval od 50 do 150. Okrem domácich z rôznych kútov Slovenska prišli aj priatelia z Moravy (z Moravskej genealogickej a heraldickej spoločnosti z Brna) a Ukrajiny (p. Alexej Filippov). Pozdravili nás tiež kolegovia zo Slovenskej národnej knižnice, Českej genealogickej a heraldickej spoločnosť z Prahy, Heraldickej spoločnosti z Londýna, spolupracovníci z USA. Tlačiar potešili prvými päťdesiatimi výtlačkami zborníka Erbové listiny (vyskladnenými len niekoľko hodín pred otvorením podujatia), kolega Ľubo Jankovič zase znelkami a rapsódiou k výročiu. Blahoželali sme najstaršiemu dnes žijúcemu členovi SGHS p. Viliamovi Kiššovi z Hodruše-Hámrov (na jar roku 2006 sa dožil 90-tín) a titulom čestný člen ocenili tvorcu symbolov SGHS p. Ladislava Čisárika ml.

VALNÉ ZHROMAŽDENIE SGHS, ktoré sa nezvyčajne konalo s ročným oneskorením, prebehlo v stredu 25. októbra 2006

v popoludňajších hodinách v konferenčnej sále Slovenskej národnej knižnice v Martine. Za prítomnosti čestného predsedu p. Prof. PhDr. Jozefa Nováka, DrSc. ho viedol p. Prof. PhDr. Leon Sokolovský, CSc., terajší predseda našej spoločnosti. Všetky prednesené správy prítomní prijali bez pripomienok. V novozvolených výboroch nastali len malé personálne zmeny. Výhrady boli k slabému zastúpeniu členov z východného Slovenska. (Pozri aj správu o činnosti SGHS na s. 70 – 76)

SEMINÁR „*K dejinám genealogického výskumu na Slovensku*" v Martine popri známych i mladých slovenských historikoch a archivároch obohatili svojimi prednáškami aj viacerí knihovníci. Ukázalo sa, že posilnenie vzájomnej spolupráce môže byť obojstranne užitočné. Stretnutie vyvrcholilo prednáškou Doc. Vladimíra Feráka „*Kam siahajú genetické korene slovenskej populácie*", ktorej súčasťou bola i prezentácia súčasných možností využitia genetických testov v genealogickom výskume (k téme viac v GHH 2/06). Niektorí prítomní vyjadrili obavy, či ponuky zo strany genetikov neoslabia záujem o klasický genealogický výskum. Optimisti však očakávajú skôr opačné tendencie.

V POSLEDNÝCH VYDANIACH zábavnej televíznej relácie „Inkognito", v ktorej známi herci hádajú povolania, sa v kresle hostí ocitli predstavitelia viacerých nášmu zameraniu blízkych zamestnaní, dokonca viacerí naši členovia a kolegovia. Vo štvrtok 2. novembra 2006 to bol výrobca vlajok, o týždeň neskôr trio: obecná kronikárka, genealogička (p. Kamila Chudá z Bytče) a sfragistik (Dr. Frederik Federmayer z Bratislavy). Pri poslednom herci tipovali že ide o „organistu z Borského Mikuláša". F. Federmayer i pani Chudá sa držali statočne, vtipkovanie zo strany hercov brali s priateľským nadhľadom a televízni diváci sa isto dobre bavili. Aj takto možno popularizovať naše disciplíny.

DR. PAVLOVI HORVÁTHOVI (1926 – 1999), ktorý v 80-tych rokoch minulého storočia prispel k oživeniu genealogického výskumu na Slovensku, bola venovaná spomienková slávnosť. Zorganizovali ju predstavitelia obce, topoľčianski archivári a ďalší priaznivci tohto významného slovenského historika. Podujatie sa konalo 14. novembra v Šišove v okrese Topoľčany, kde sa Dr. Horváth narodil a kde je i pochovaný. Pripomína ho aj pamätná tabuľa na obecnom úrade, dávnejšie odhalená jeho rodákmi. (Pozri podrobný životopis v GHH 1/93)

V DOLINE ŠALING pri Čiernom Balogu sa 1. júla 2006 konalo prvé stretnutie priamych potomkov Antona Budovca a Anny, rod. Kováčikovej a ich rodinných príslušníkov. Z 92 pozvaných prišlo 77 – z Čierneho Balogu, Brezna, Banskej Bystrice, Hnúšte, Podlužian, Novej Dediny a Mladej Boleslavi. Cieľom bolo vytvoriť priestor na vzájomné zoznámenie predovšetkým najmladších členov rodiny. Hlavnými organizátormi boli Milan, Monika a František Budovcovci z Čierneho Balogu. F. Budovec, ktorý sa nedávno stal starostom Čierneho Balogu, k stretnutiu povedal: „Pátraniu po predkoch sme zatiaľ venovali veľmi málo času a energie. Najstarším, ktorého poznáme, je František Budovec, narodený v Čiernom Balogu asi v roku 1869."

Stretnutie Budovcovcov

KONCOM OKTÓBRA 2006 vyšiel piaty zväzok Heraldického registra Slovenskej republiky. Ďalšie dva zväzky základnej sady by sa mali objaviť v rokoch 2007 a 2008. Ako v rozhlasovej „Besede z pravej ruky" 20. decembra 2006 uviedol Dr. Peter Kartous, riaditeľ Odboru archívov a registratúr MV SR, po publikovaní symbolov všetkých (3029) slovenských miest a obcí Odbor plánuje aj ich zverejnenie na internete. Do dnešných dní si symboly nezaregistrovalo okolo 200 obcí. Pred rokom ich bolo vyše tristo (Pozri GHH 1/2006, s. 46 – 47).

MIKULÁŠ k nám v uplynulom roku zavítal s milým prekvapením. Pán Miloš Cifra z Myjavy 5. decembra 2006 poslal „slovenčinu" k najnovšej verzii (6. 2. 27) genealogického programu Brother's Keeper. Preklad už putoval aj k autorovi programu p. Johnovi Steedovi do USA a dá sa teda stiahnuť priamo z jeho oficiálnej stránky (*http://www.bkwin.net/bksetup6.EXE*). Brother's Keeper zostáva jediným genealogickým softvérom, ktorý komunikuje s používateľom (aj) po slovensky – popri ďalších 18 jazykoch. Ide o shareware, voľne stiahnuteľný program. K najnovším, plným verziám však potrebujete licenciu od autora. Na slovenský trh program s tuzemskou jazykovou podporou v roku 1997 uviedla naša spoločnosť. V roku 2004 sa prekladania úspešne zhostil p. Cifra. J. Steed, podľa vlastného vyjadrenia, eviduje v súčasnosti vyše 50-tisíc registrovaných používateľov BK po celom svete. Slovákov je z nich len osem (Čechov 102). Počet neregistrovaných používateľov na Slovensku ale odhadujeme na niekoľko sto. (Pozri aj *http://www.genealogy-heraldry.sk/slo/keeper.html*)

GENEALÓGIU PIETROVCOV a aktivity viacerých členov tejto rodiny – národno-kultúrnych pracovníkov, politikov, divadelníkov – priblížil seminár „Pietrovci v slovenskej kultúre". Konal sa 7. decembra 2006 v Slovenskom národnom literárnom múzeu v Martine. Príspevky z neho budú publikované v zborníku Biografické štúdie.

PRIJAŤ VÝZVU Medzinárodnej konfederácie genealogických a heraldických

spoločností a v roku 2010 zorganizovať na Slovensku 29. medzinárodný genealogický a heraldický kongres sa rozhodli účastníci dvoch pracovných stretnutí, ktoré sa v novembri a decembri 2006 konali na Katedre pomocných vied historických a archívnictva FF UK v Bratislave. Zástupcovia katedry, Odboru archívov a registratúr MV SR, SGHS a Heraldického klubu sa počas nich dohodli na vytvorení organizačného výboru tohto podujatia. Slovensko je prvou krajinou európskeho „východu", ktorú medzinárodná genealogická a heraldická komunita poctila takouto príležitosťou. (K poslednému kongresu pozri GH-hlas 2/2006 a *www.congress2006.com*)

SPOLOČNOSŤ SLOVENSKÝCH ARCHIVÁROV, záujmová organizácia archivárov a pracovníkov registratúr SR, začiatkom roka 2007 inovovala svoju internetovú stránku. Popri informáciách o doterajšom vývoji a aktuálnom dianí tu možno nájsť aj všetky doposiaľ vydané čísla periodika Fórum archivára. Spoločnosť vznikla v decembri 1989 na celoslovenskom stretnutí archivárov v Bratislave. K 31. 5. 2006 mala 388 členov. (Viac na *www.archivar.sk*)

Spracoval Milan Šišmiš

Správa o 27. medzinárodnom kongrese genealogických a heraldických vied, ktorý sa v lete 2006 uskutočnil v škótskom St. Andrews, prebehla mnohými zahraničnými médiami. Nechýbali v nich ani svedectvá o slovenskej účasti. Jedným z nich bola aj táto fotografia z ceremónie udeľovania nového erbu univerzite v St. Andrews. Slovenský herold L. Vrteľ na nej stojí v druhom hornom rade, vpravo od udeľovaného erbu. Foto: www.congress2006.com

SLOVENSKÁ GENEALOGICKO-HERALDICKÁ SPOLOČNOSŤ 2003 – 2006

Milí kolegovia, priatelia!

Dovoľte mi zrekapitulovať aktivity našej spoločnosti od jej posledného valného zhromaždenia, ktoré sa konalo v Martine, v priestoroch Slovenskej národnej knižnice dňa 12. októbra 2003.

Riadiace orgány. Výbor SGHS začal po valnom zhromaždení a voľbe svojich funkcionárov pracovať v zostave: Prof. PhDr. Leon Sokolovský, DrSc. (predseda), Ing. Zdenko Alexy a Mgr. Zdenko Ďuriška (podpredsedovia), Mgr. Milan Šišmiš (tajomník), Valéria Červíková (hospodár), Mgr. Šarlota Drahošová, PhDr. Frederik Federmayer, PhDr. Igor Graus, PhDr. Ladislav Vrtel, PhDr. František Žifčák a PhDr. Ján Žilák, CSc. (členovia).

Počas uplynulých troch rokov zmeny nastali len vo funkcii hospodára. Po V. Červíkovej ju od januára 2004 prevzala p. Alena Urbanovská, ktorá v nej pôsobila do konca roka 2005. Od januára 2006 túto pozíciu zastáva p. Martin Čulen. Tieto zmeny súviseli s celkovou náročnosťou vedenia hospodárskej agendy spoločnosti a po hospodároch „popri zamestnaní" (obe pani hospodárky boli účtovníčkami v Slovenskej národnej knižnici) nakoniec viedli k voľbe hospodára, ktorý v tejto oblasti súkromne podniká.

Dozorný výbor pracoval počas uplynulých rokov bezo zmien v zložení: p. Pavlína Valková (predsedníčka), p. Tatiana Bellaková a PhDr. Oľga Kvasnicová (členky).

Rokovaní oboch výborov sa zúčastňovali aj p. Prof. PhDr. Jozef Novák, DrSc. (čestný predseda SGHS), p. Ladislav Čisárik, PhDr. Ľubomír Jankovič, CSc., PhDr. Jana Kurucárová, Prof. PhDr. Richard Marsina, DrSc., PhDr. Vladimír Rábik a PhDr. Radoslav Ragač. Išlo o bývalých členov výboru alebo dozorného výboru SGHS, náhradníkov niektorého z výborov a osobnosti, ktoré si SGHS váži ako odborníkov a ktorým samým dlhodobo záleží na zachovaní primeranej odbornej úrovne aktivít našej spoločnosti.

Stretnutia výborov sa konali zvyčajne v Bratislave, vždy za vysokej účasti členov i hostí, v priateľskej a tvorivej atmosfére.

Praktický chod spoločnosti zabezpečovali prevažne tajomník a hospodári (hospodárky). Na riešení rôznych čiastkových úloh sa však – samozrejme v rôznej miere – podieľali prakticky všetci členovia spomínaných výborov.

Členská základňa. Pretože si pripomíname 15. výročie založenia, dovoľte menšiu súhrnnú rekapituláciu. Od vzniku do súčasnosti prešlo našou spoločnosťou dovedna 1005 členov, 939 individuálnych a 67 kolektívnych, 900 domácich a 105

zahraničných. Pohyb a pozvoľný rast členskej základne dokumentujú tieto čísla: v októbri 1991 (pri založení) mala spoločnosť asi 80 členov, v januári 1992 vyše 100, v marci 1993 dvesto, v októbri 1993 sme evidovali 250, v marci 1995 300, v novembri 1995 343 členov (289 individuálnych + 54 kolektívnych), v septembri 1997 to bolo 330 (286 individuálnych + 44 kolektívnych) členov, v septembri 1999 425, v septembri 2001 vyše 500 a v októbri 2003 375 (351 individuálnych + 24 kolektívnych) členov.

Pokles v členskej základni po septembri 2001 súvisel s dôslednejším prihliadaním na disciplínu v platení členských príspevkov. Kto nezaplatil včas, toho sme jednoducho vyčiarkli z evidencie. Mnohí členovia však príspevky dodatočne uhradili a my sme ich spätne museli „nahadzovať" do databáz, preto v súčasnosti uplatňujeme zásadu, že člena – aj keď nezaplatil – ešte rok držíme v evidencii. Až potom, ak si nesplní svoju základnú členskú povinnosť, ho preraďujeme do kategórie vyradených členov.

V súčasnosti evidujeme 462 členov – 427 jednotlivcov a 35 kolektívov, 439 zo Slovenska a 23 zo zahraničia (prevažne z ČR). Asi 4/5 členskej základne – vychádzajúc z údajov o individuálnych členoch – tvoria muži, zvyšok ženy. Takmer polovicu členskej základne tvoria noví členovia – osoby, ktoré vstúpili do spoločnosti v období posledných 5 rokov. Svedčí to o rovnomernej a postupnej obmene členskej základne. Aktuálnym trendom je pomerne veľký prílev nových členov. Súčasne zaznamenávame aj obnovu členstva niektorých dávnejších členov (čo súvisí s ich návratom na Slovensko – po dlhodobejšom pobyte v zahraničí, s ich ekonomickou stabilizáciou a pod.).

Z hľadiska vekovej skladby až 4/5 členskej základne tvoria ľudia v aktívnom veku. Početnejšie sú zastúpení päťdesiatnici (tvoria asi štvrtinu) a tridsiatnici (tvoria takmer pätinu členov). Vekový priemer základne je 47,69 roka. Najmladší členovia majú 18, najstarší člen oslávil v tomto roku deväťdesiatku (je ním p. Viliam Kišš z Hodruše).

Územné rozloženie našich členov, partnerov a priaznivcov sa dlhodobo takmer nemení: aj dnes v členskej základni dominujú (teritoriálni) Slováci, nasledovaní záujemcami z ČR. Najviac domácich členov pôsobí v Bratislavskom (110), Žilinskom (62) a Trenčianskom kraji (48), teda na západe a severozápade Slovenska. Veľké (nie však organizované) skupiny sú v okresoch Bratislava (85), Martin (25), Košice (24), Žilina (17), Prešov, Nitra, Trnava (po 14), Trenčín (12), Pezinok a Senec (11) – a v mestách Bratislava (73), Košice (23), Martin (14), Prešov (13), Žilina (12), Trenčín a Trnava (po 11), Nitra (10).

Spomínali sme členskú základňu. Okruh osôb, s ktorými sme v posledných rokoch priamo alebo sprostredkovane prišli do styku, bol však podstatne väčší. Išlo o niekoľko tisíc, možno niekoľko desiatok tisíc osôb. V súčasnosti pravidelne komunikujeme s asi 600 jednotlivcami a korporáciami. Popri už spomínaných členoch do tohto okruhu patria aj naši zahraniční výmenní partneri (22), osoby a inštitúcie,

ktorým posielame zdvorilostné výtlačky (22), knižnice s právom povinného výtlačku (16), zahraniční priaznivci (12), pravidelní odberatelia našich publikácií (popri členoch ide o ďalších asi 60 partnerov Medzinárodnej výmennej služby SNK). Sporadicky komunikujeme s desiatkami až stovkami návštevníkov našich webovských stránok (k nim sa ešte vrátime) i ďalšími individuálnymi záujemcami.

Kľúčoví partneri. Našim hlavným, dlhodobým partnerom a – v istom slova zmysle – patrónom je Slovenská národná knižnica. Poskytuje nám priestory, s jej pracovníkmi úzko spolupracujeme pri vydávaní Genealogicko-heraldického hlasu, pri prevádzke našej internetovej stránky, budovaní špecializovanej odbornej príručnej knižnice, dopĺňaní samotných fondov SNK a pod. V oblasti distribúcie našich publikácií dlhodobo spolupracujeme s viacerými knižnými distribučnými firmami – s martinským Kníhkupectvom Martinus, bratislavskou firmou Modul, s vydavateľstvom Matice slovenskej. Čulé styky udržiavame aj s vedením a s kolegami z Odboru archívov a registratúr Ministerstva vnútra SR a zo štátnych archívov (viacerí nakoniec priamo pôsobia v riadiacich orgánoch SGHS).

Vlastné aktivity SGHS

Genealogicko-heraldický hlas. Radi konštatujeme, že naše odborno-popularizačné periodikum sa dlhodobo teší dobrému autorskému zázemiu i širokému okruhu čitateľov (nielen z radov členov našej spoločnosti). V poslednom období nás v tomto smere teší najmä aktívny nástup mladých, odborne dobre pripravených autorov. Časopis vychádza dvakrát do roka (nepravidelne) v náklade 700 – 900 výtlačkov/číslo. Prípravu jednotlivých čísiel (zostavenie, redakciu) zabezpečuje M. Šišmiš v príležitostnej spolupráci s niekoľkými externými posudzovateľmi a (precíznym a veľmi trpezlivým) grafikom – akad. maliarom Ivanom Bílým. Tlač jednotlivých čísiel v sledovanom období zabezpečovali kombinovane tlačové stredisko SNK (vnútro) a súkromná tlačiareň Alfaprint (obálky, posledné číslo 2/06 sa tam tlačilo celé). V ďalšom období chceme dôslednejšie dohliadať na ich polygrafické spracovanie.

Podarilo sa nám zjednodušiť prípravu distribúcie GH-hlasu. Napriek tomu je časovo náročná. Len kvôli predstave: expedícia jedného čísla časopisu zaberá takmer celý jeden týždeň.

Internetová stránka je v súčasnosti – z hľadiska obsahu, dostupnosti a návštevnosti – našim najvýznamnejším komunikačným kanálom. Je obrazne povedané aj našou hlavnou „výstavnou skriňou". Aj preto sme uvažovali o jej podstatnej rekonštrukcii (obsahovej i technickej), dostali sme sa však len po úvodné rozhovory s web-majstrami a web-dizajnérmi. Dbali sme však na to, aby stránka bola aspoň v najnavštevovanejších častiach (Priezviská) priebežne aktualizovaná (podklady pripravoval tajomník, ich implementáciu zabezpečoval p. Dušan Calík zo SNK). Rekonštrukcia stránky nám teda ostáva ako úloha do budúcnosti. Novinkou, ktorá

Aj vďaka týmto kolegom môžeme čítať Genealogicko-heraldický hlas. Peter Fulmek a Miroslav Bogdaň z tlačového strediska Slovenskej národnej knižnice. Foto M. Šišmiš

by sa mohla objaviť ešte v tejto verzii, je bibliografia regionálnohistorických prác (publikácií venovaných mestám a obciam Slovenska), ktorú pre nás spracovala p. Ľudmila Šimková zo SNK (táto práca bola dokončená len nedávno).

Za posledné tri roky sa návštevnosť stránky zvýšila asi o 20%. V súčasnosti denne zaznamenávame približne 25 návštev, teda takmer 9000 ročne.

Publikácie. V uplynulom období sme popri už spomínanom GH-hlase vydali tieto samostatné knižné tituly:

– zborník *Genealógia, heraldika a príbuzné disciplíny v strednej Európe – stav a perspektívy* (2003; práca je dnes už vypredaná, záujem o ňu bol nielen u nás, ale aj v ČR; prekvapil nás aj záujem z Holandska),

– prácu *Rodové postupnosti a ich grafický vývoj* (2004) a

– dlho očakávanú *Príručku ku genealogickému výskumu 1* (2004).

Najmä ohlasy na dve posledné publikácie (či už v odborných recenziách alebo priamo od používateľov) boli veľmi priaznivé – u nás i vzahraničí – a záujem o ne neustáva. Takmer každý týždeň vybavujeme nejaké objednávky (ich distribúciu zabezpečuje p. hospodár v spolupráci s p. Ivetou Balkovou).

V uplynulom období vznikla aj už spomínaná bibliografia regionálno historických prác (v elektronickej forme), ktorej sprístupnenie pripravujeme. V týchto dňoch tlačiari začali vyskladňovať publikáciu *Erbové listiny* (2006), ktorej prvých 50 výtlačov je k dispozícii práve na tomto podujatí. Je to naša druhá publikácia vydaná vo farbe a tretia v pevnej väzbe.

V najbližších mesiacoch plánujeme vydanie publikácie Z. Ďurišku o *Makovickovcoch* (víťaznej práce zo súťaže Najlepšie genealogické práce z roku 2004, na ktorú sme od Ministerstva kultúry SR získali menšiu dotáciu). Na budúci rok presúvame vydanie *Príručky ku genealogickému výskumu 2* a v tom istom roku (2007) by sme radi vydali aj zborník z práve prebiehajúcej konferencie (*K dejinám genealogického výskumu na Slovensku*). Chceme tiež podporiť vydanie publikácie Z. Alexyho o regionálnych znakoch Európy.

Publikácie vydané našou spoločnosťou sa dnes – po pätnástich rokoch našej činnosti – nachádzajú napr. v 64 národných, univerzitných a vedeckých knižniciach vo svete. *Genealogicko-heraldický hlas* pravidelne putuje do 25 z nich. Veľkú zásluhu na tom majú kolegovia z Oddelenia medzinárodnej výmeny dokumentov SNK v Martine. Z knižných titulov bol najväčší záujem o práce *Osem storočí slovenskej heraldiky*, plagát *Slovensko v symbolike miest*, zborníky *Genealógia, heraldika a príbuzné disciplíny – stav a perspektívy*, *Heraldika na Slovensku* a *Najstaršie rody na Slovensku*. Tieto a ďalšie tituly z produkcie SGHS možno dnes nájsť napr. v Kongresovej knižnici vo Washingtone, v univerzitných knižniciach v Oxfode, Cambridgei, Londýne, Berkley, New Yorku, v národných knižniciach Ruska, Poľska, v mnohých nemeckých a českých knižniciach a samozrejme aj v desiatkach našich knižníc.

Knižnica a zbierky. Ako viete, už niekoľko rokov v spolupráci s kolegami zo SNK budujeme v priestoroch univerzálnej študovne Slovenskej národnej knižnice v Martine príručnú genealogicko-heraldickú knižnicu. Teší nás, že práce v nej sú používané (bežnými návštevníkmi SNK, stredoškolskými i vysokoškolskými študentami), niektoré dosť často. Zbožne si preto želáme, aby nedochádzalo k ich poškodzovaniu.

Pokiaľ ide o ďalšie zbierky (obsahujúce zväčša nepublikované genealógie a genealogické práce a súbory textov náhrobných nápisov), tie naďalej čakajú na širšie sprístupnenie, ktoré súvisí s plánovanou rekonštrukciou našej webovskej stránky.

Výskumné projekty. Projekt *Prepis náhrobných nápisov*, do ktorého sa v priebehu uplynulých rokov zapojili desiatky dobrovoľníkov, zmiernil tempo. Dôvody? Spracovanie (sprístupnenie) už získaných záznamov je časovo náročné a kým ich nespracujeme, rozhodli sme sa neiniciovať nové terénne práce. Napriek tomu tieto – vďaka obetavosti viacerých členov – pokračovali a pokračujú. Osobitnú zmienku a poďakovanie si v tejto súvislosti zaslúžia p. František Planka, ktorý spracoval náhrobné nápisy zo Štefanova, a p. Ing. Andrej Hnát z Prešova, ktorý dokončuje prepisy z cintorínov v Radvani nad Laborcom.

Teší nás, že paralelné aktivity v tejto oblasti rozvíjajú aj ďalší naši členovia. Pán Pavol Knúrovský z Košíc buduje stránku Virtuálne cintoríny Slovenska (*www.cemetery.sk*) a nedávno zaregistroval aj doménu *www.cemetery.cz* (mala by sa stať samostatnou databázou hrobov v Čechách, na Morave a v Sliezsku). Pán Juraj Čisárik – zhodou okolností tiež z Košíc – publikuje na svojej stránke *www.cisarik.com* údaje z niektorých východoslovenských cintorínov.

V tomto roku sme s podporou Odboru archívov a registratúr MV SR odštartovali aj ďalší celoslovenský projekt *Súpis erbových listín* s termínom ukončenia v roku 2008. Realizuje ho 12 autorov – odborných pracovníkov štátnych archívov SR.

Podujatia. Popri poslednom valnom zhromaždení (11. 10. 2003 v Martine) sme zorganizovali seminár venovaný tvorbe genealogických prác, v roku 2004 sme vyhodnotili súťaž *Najlepšie genealogické práce* (pozri samostatné hodnotenie v GHH 1/05), v roku 2005 usporiadali medzinárodnú konferenciu *Erbové listiny* a v septembri tohto roku (2006) sme sa čiastočne podieľali na organizácii seminára *Pečate a ich tvorcovia*. Dnes sme prítomní na konferencii *K dejinám genealogického výskumu na Slovensku* a o rok by sme sa tu mali zísť, aby sme vyhodnotili ďalší ročník súťaže *Najlepšie genealogické práce*.

Služby. Popri konzultáciách, ktoré poskytujeme začínajúcim genealógom (ich počet sme už dávnejšie prestali evidovať, odhadom však ide o desiatky takýchto konzultácií mesačne), sme v niekoľkých prípadoch tiež dohľadávali genealogické údaje. Robíme tak len výnimočne (zväčša v prípade odborných záujemcov zo zahraničia). V princípe odkazujeme na služby príslušných archívov a komerčných genealógov (takto i priamo na stránkach spoločnosti súčasne propagujeme ich služby), resp. príslušné dopyty im priamo postupujeme.

Ohlasy. Naše kontakty – domáce i zahraničné – sa v poslednom období opäť rozvinuli a ožívajú. V tomto roku sme dostali pozvánku na *stretnutie európskych genealogických spoločností*, ktoré iniciovala francúzska genealogická federácia a ktoré sa malo konať koncom júna 2006 v Paríži (nezúčastnili sme sa ho kvôli „šibeničnému" termínu i z ekonomických dôvodov). V lete (aj) našu spoločnosť v St. Andrews v Škótsku, na *27. medzinárodnom genealogickom a heraldickom kongrese* zastupoval L. Vrtel. Zo strany organizátorov prišiel návrh usporiadať takýto kongres v roku 2010 na Slovensku. Ponuku chceme prijať – po boku s inými partnermi (Univerzitou Komenského, Odborom archívov a registratúr MV SR a ďalšími).

Najbližšie zámery a vízie. V najbližších 2 rokoch by sme chceli dokončiť všetky v súčasnosti rozbehnuté projekty. Chceme si naďalej zachovať charakter dobrovoľníckej, neziskovej organizácie, ktorá vznikla s cieľom podporovať rozvoj genealogických a heraldických aktivít na Slovensku, pomáhať genealógom a záu-

jemcom o heraldiku – bez primárneho ohľadu na zisk, pričom sa – pochopiteľne – chceme postarať nielen o svoje prežitie, ale aj o ďalší rast.

Vraví sa, že „hora drží stromy a stromy držia horu". Radi by sme zostali takouto „horou", miestom, kde nielen začínajúci, ale aj skúsenejší bádatelia nájdu istú oporu a inšpiráciu. Ďakujeme všetkým, ktorí nás v tomto úsilí podporujú.

Milan Šišmiš
(Správa bola prednesená na valnom zhromaždení SGHS v Martine 25. októbra 2006)

ORGÁNY SLOVENSKEJ GENEALOGICKO-HERALDICKEJ SPOLOČNOSTI[1]

VÝBOR

Čestný predseda	Prof. PhDr. Jozef Novák, DrSc.
Predseda	Prof. PhDr. Leon Sokolovský, CSc.
Podpredsedovia	Ing. Zdenko Alexy
	Mgr. Zdenko Ďuriška
Tajomník	Mgr. Milan Šišmiš
Hospodár	Martin Čulen
Členovia	Mgr. Šarlota Drahošová
	PhDr. Frederik Federmayer, PhD.
	PhDr. Igor Graus
	PhDr. Vladimír Rábik
	PhDr. Radoslav Ragač
	PhDr. Ján Žilák, CSc.

DOZORNÝ VÝBOR

Predseda	Pavlína Valková
Členovia	PhDr. Ľubomír Jankovič, CSc.
	PhDr. Oľga Kvasnicová

[1] Volba členov výboru a dozorného výboru prebehla počas valného zhromaždenia SGHS dňa 25. 10. 2006 v Martine a volba funkcionárov na schôdzi výboru a dozorného výboru SGHS v Bratislave 18. 12. 2006

Občianska heraldika

Dnes se veřejně mezi heraldiky mluví o občanské heraldice a kladou se otázky. Na většinu otázek se už pokusili odpovědět heraldici na Slovensku. Dne 9. září 2000 uspořádala Slovenská genealogicko-heraldická společnost ve spolupráci s Heraldickým kolégiem, občanským sdružením pro výzkum a tvorbu erbů, a Trenčínským muzeem vědecké kolokvium. Produktem tohto kolokvia byl sborník příspěvků... (autor ďalej cituje časti niektorých príspevkov z tohto kolokvia a pýta sa:) Tak proč se bojíme občanské heraldiky?

Signum historiae 1/2004, Hukvaldy, http://www.hhg.cz/fotky/signum/sh01.pdf

Ku Genealogicko-heraldickému hlasu

Aj keď už nie som v spojení s vami, rád si pozriem Hlasy, ktoré doma mám a vždy si tam niečo nové a zaujímavé nájdem. Prajem vám veľa síl, úspechov v ďalšej práci.

Pavol Hake, Košice-Krásna, 23. 2. 2005

Dostal som váš časopis (GHH 1/2005) poštou a ďakujem. Škoda, že prvý článok bol taký rozsiahly a týkal sa zahraničných osobností. Skôr by som dával do popredia osoby týkajúce sa Slovenska. To je len môj názor, ale ináč musím časopis veľmi pochváliť, je tam veľa rôznych ďalších informácií. Osobne nie som veľký fanúšik kráľov a cisárov, radšej si prečítam niečo o nejakej zdanlivo zabudnutej osobe z minulosti a teším sa, ak sa niekomu podarí objaviť v archívoch fakty, ktoré tam ležia niekedy aj vyše 300 rokov bez toho, aby niekto o nich vedel.

Ing. Juraj Čisárik, Prešov, 8. 9. 2005

K webovskej stránke SGHS

Vďaka vášmu portálu sa nám ozvali naši „stratení" príbuzní. Vďaka za prácu, ktorú robíte.

Manželia Bučekovci, Bratislava, 23. 9. 2006

K vašej stránke som sa pred rokom dostala úplne náhodne a bola som nadmieru prekvapená, že u nás existuje takáto spoločnosť. Počas celého roka som si dopisovala s podobne zmýšľajúcimi zanietencami, ktorí sa tiež zaujímajú o svoj pôvod.

Erika Pupalová, Lučenec, 1. 12. 2006

Dostal som sa na vašu stránku... Veľmi obdivujem vašu prácu – je to nádherný pocit neustále sa dozvedať niečo o histórii, niečo o nás.

Ing. Martin Hudec, Žilina, 8. 12. 2006

K príručke ku genealogickému výskumu (po návšteve kolegov z Brna)

...včera večer na oficiálnim jednání MGHS byla čtena zpráva z Martina a oficiálně předány dárky z Martina. Máme dnes státní svátek a tak mám 3 dny volna. Ležím v posteli u PC a čtu Vaše materiály a příručku, kterou jste nás zahanbili...

Rudolf Vondráček, Brno, 20. 11. 2006

...na pravidelných setkáních genealogů v Brně nás naši kolegové Ing. Dvořák a paní Jůzová nadšeně seznámili s vaší činností a mimo jiné nám přinesli ukázat knihu Příručka ku genealogickému výskumu na Slovensku. Naprosto mne nadchla...

Milena Ressová, Brno, 21. 11. 2006

ERRÁTA: K portrétu Anny Vešeléniovej v GH-hlase 2/2006

V Genealogicko-heraldickom hlase 2/2006 sme uverejnili príspevok K. Stančiakovej Možnosti genealogického výskumu mníšok na príklade bratislavského kláštora klarisiek. Autorka nám napísala: *„...zasielam ešte raz popis k obrázku Anny Vešeléniovej (nie však Anny Eugénie Vešeléniovej) na strane 37: Anna Vešeléniová – manželka Štefana Čákiho († 1605) a matka bratislavskej klarisky Anny Františky Čákiovej (1601 – 1. 2. 1673). Bola to súčasne teta opátky bratislavského kláštora Anny Eugénie Vešeléniovej (pred 1635 – po 1683) a jej brata palatína Františka Vešeléniho (1606 – 27. 3. 1667).* Za ich zámenu sa ospravedlňujeme.

Tešime sa aj na Vašu účasť
v jubilejnom 5. ročníku
súťaže

NAJLEPŠIE GENEALOGICKÉ PRÁCE

Svoje práce s voľne napísanými prihláškami
posielajte
*do **31. marca 2007***

na adresu:

Slovenská genealogicko-heraldická spoločnosť
Nám. J. C. Hronského 1
036 01 Martin

FROM THE CONTENTS

On October 26, 2006 the Slovak Genealogical-Heraldic Society recalled the 15th anniversary of its founding. The issue brings an evaluation of the society's operation presented by its chairman Prof. PhDr. Leon Sokolovský, CSc., as well as a detailed report on its activities for the last three years.

Maroš Mačuha: The Renaissance tombstone of František I Révai from the second half of the 16th century **6**

The Révai family came from Syrmia, region devided between Serbia and Croatia. In the 16th century they supported the Hapsburgs in their struggle for winning the Hungarian crown. In return for their loyalty they obtained properties in the territory of present-day Slovakia. Sklabiňa Castle (near Martin, northern Slovakia) became their main residence. The first significant representative of the family was František I Révai (1489 – 1553), Turiec County administrator and Hungarian Vice Palatine (the third most influential person in the kingdom). František's epitaph in St Martin's Church in Martin belongs among first „civil" tombstones of the Hungarian high nobility – it depicts the dead wearing common clothes with his arms clasped across his chest. That is to explain that Révai ranked among first and most influential supporters of Luther's Reformation in the Hungarian Kingdom. He received a humanistic, juridical education, about issues of belief he corresponded with Martin Luther and Leonard Stöckel. On the tombstones of this period Hungarian magnates were mostly depicted as in the Middle Ages – in armour, holding various weapons in their hands, i. e. spears, swords or maces.

Frederik Federmayer: Matej Ostarič' seals. A sphragistic view on the landlord's official **13**

Matej Ostarič († 1662) served as an official at Červený Kameň Castle estate under the Fuggers and the Pálfis. He came from the family of Croatian refugees-noblemen, settled in southwestern Slovakia. At the estate he held several positions as an accountant, economic administrator, scrivener and probably also a postmaster or a messenger. During holding these positions (1639 – 1660) he surprisingly used five considerably different seals.

Eva Furdíková: A contribution to the Braxatoris family genealogy **17**

In her study the author elucidates the origin and family relations of Andrej Braxatoris-Sládkovič (1820 – 1872), an evangelical priest in Hrochoť and Radvaň (central Slovakia), significant Romantic poet and fighter for the rights of Slovaks in Hungary. By the end of the 16th century the bearers of his name lived in various localities in central Slovakia (Radvaň, Zvolen surroundings, Môťová, Hrachovo). The poet's great grandfather came from Petová (part of Vlkanová today) and was a furrier. His father

was a teacher. Mother came from the teacher's and yeomanly Bartolomeides family. His brother was an evangelical priest just like the poet, sisters married craftsmen, teachers and officials. The poet's children acted in the same environment. His son Martin (1863 – 1934) became an evangelical priest and writer like his father. Grandson Pavol Alexander (1909 – 1980) of the line was a lyricist and librettist.

Martin Hrubala: Ancestors and relatives of František von Meissl, a Pezinok local historian (1837 – 1934) **34**

František Meissl was a leading figure of social and cultural life in Pezinok (southwestern Slovakia) in the second half of the 19th and at the beginning of the 20th century. In 1807 his ancestors obtained Freyenthurn estate (near Vienna) and were granted the status of knights, later were newly nobilitated. His father, a pharmacist, came to Pezinok in the 1820s. F. Meissl, who also became a pharmacist, devoted himself to cultural activities as well. He established the first volunteer fire service in Pezinok as well as a museum, organized lectures and wrote the first history of the town. After the rise of the Czechoslovak Republic, he as a „stubborn" German relocated to Austria where he died in Sierndorf.

The issue also presents the text of the patent of arms and nobilitation deed of the Halus family of Nitra County (the document issued on June 21, 1712, nowadays a private property of a family in Martin), as well as a contribution devoted to the terms denoting basic persons of pedigrees and family relationship schemes.

Translated by Mária Okálová

ADRESY AUTOROV

Mgr. Eva Furdíková, Čs. armády 10, 974 00 Banská Bystrica
PhDr. Martin Hrubala, Malokarpatské múzeum v Pezinku, M. R. Štefánika 4, 902 01 Pezinok, *muzeumpezinok@nextra.sk*
Mgr. Maroš Mačuha, Súmračná 12, 821 02 Bratislava, *marosmacuha@yahoo.com*
PhDr. Vladimír Rábik, Trnavská univerzita v Trnave, Hornopotočná 23, 918 43 Trnava, *vrabik@gmail.com*
Mgr. Peter Viglaš, Fedinova 24, 851 01 Bratislava, *viglas_p@samb.vs.sk*

SLOVAK GENEALOGICAL-HERALDIC SOCIETY

Member of the International Confederation of Genealogical and Heraldic Societies
www.genealogy-heraldry.sk

The Slovak Genealogical Heraldic Society (established 1991 in Martin) encourages those interested in genealogy, heraldry, and related branches, in particular researchers of the origin of Slovakia related families and persons. For this purpose it gives consultation, organizes scholarly and educational undertakings, publishes semi annual 'Genealogicko heraldicky hlas' and other publications, launches various research projects concerning investigation into sources, and maintains its own library and archives.

MEMBERSHIP

The Society is open to members both from Slovakia and foreign countries. The individual or institutional member will be registered after filling a membership form and paying a membership fee.

MEMBERSHIP FEES

EUR 7,- p.a. (Austria, Hungary, Poland, Ukraine)
EUR 10,- p.a. (other Europe)
EUR 20,- p.a. (other countries including Canada and USA)

CONTACT

Slovak Genealogical-Heraldic Society
Nam. J. C. Hronského 1,036 01 Martin
Phone +421-43 413 12 67
E-mail genealogy@snk.sk

BANK CONNECTION

Recipient: Slovenská genealogicko heraldická spoločnost
Address: J. C. Hronského 1, 036 01 Martin
IBAN: SK6302000000000017237362
BIC (Swift code): SUBASKBX
Bank: Všeobecná úverová banka, a.s.
Address: M. R. Štefanika 2, 036 01 Martin

POKYNY PRE PRISPIEVATEĽOV GENEALOGICKO-HERALDICKEHO HLASU

Genealogicko-heraldický hlas je odborno-popularizačný časopis. Usilujeme o to, aby jednotlivé príspevky mali svoju odbornú úroveň a boli súčasne zrozumiteľné a čitateľsky príťažlivé pre širokú verejnosť. Rozsah odborných štúdií by nemal presiahnuť 10 normalizovaných strán. Pri ostatných typoch príspevkov uprednostňujeme menší rozsah. Oceníme, ak správy o nových publikáciach a uskutočnených podujatiach spracujete čo najstručnejšie.
V záujme efektívnej spolupráce pri spracúvaní príspevkov, dodržte, prosím, nasledujúci postup.

1) Texty spracujte ako samostatný súbor Wordu.
2) Vytvorte základný text (bez tabeliacie a obrázkov). Ak chcete, vyznačte v ňom rez písma (kurzíva, tučné, ap.), prípadne indexy a exponenty. Všetky ďalšie úpravy technicky komplikujú prácu s textom v redakcii.
3) Na záver príspevku pripíšte svoje meno, presnú adresu (vrátane PSČ, e-mailu a pod.), rodné číslo a vaše bankové spojenie.
4) Obrázky, grafy a tabuľky spracujte ako samostatné obrázkové súbory vo formáte TIF alebo JPEG (v rozlíšení 300 dpi) alebo ich pripojte v bežnej forme.
5) Ak máte osobitné požiadavky na grafickú úpravu svojho príspevku, vytvorte aj verziu graficky upravenú podľa vašich predstáv.

Podklady nám môžete poslať
a) elektronickou poštou na adresu.
genealogy@snk.sk
b) poštou na adresu
SGHS, Nám. J. C. Hronského 1,
036 01 Martin

Ak chcete poskytnuté materiály vrátiť, upozornite nás na to. Nevyžiadané materiály nevraciame. Príspevky redakčne upravujeme a honorujeme podľa možnosti SGHS.

...chcete získať viac informácií?
Navštívte internetové stránky

http://www.genealogy-heraldry.sk

Dozviete sa z nich to,
čo sa nezmestilo
na stránky tohto časopisu.
Nájdete tam
niektoré podrobnosti
o aktuálnom dianí,
užitočné adresy,
zoznamy rodín
i tých,
ktorí skúmajú ich dejiny.